

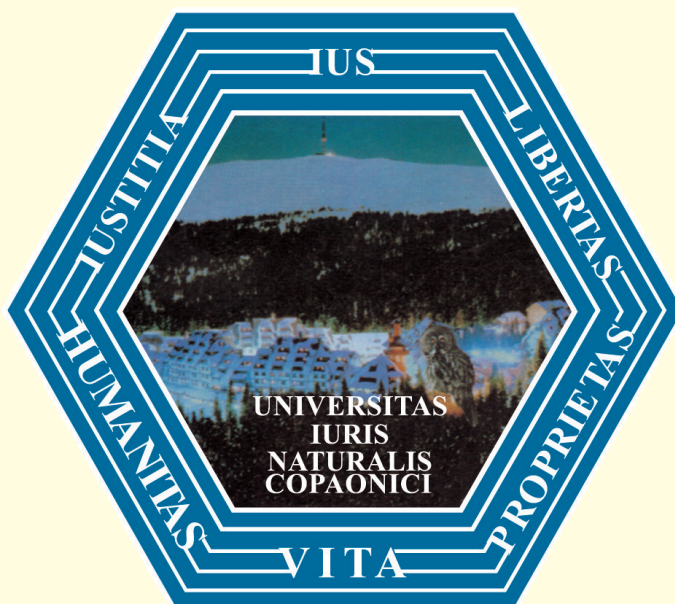
KOPAONIČKA ŠKOLA PRIRODNOG PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ
TRIDESET PETI SUSRET

KOPAONIK, 13–17. DECEMBAR 2022.

ZAVRŠNI DOKUMENT

SUDSKI POSTUPAK
– PRAVDA I PRAVIČNOST

Beograd, 2023.

KOPAONIČKA ŠKOLA PRIRODNOG PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ

TRIDESET PETI SUSRET

13–17. DECEMBAR 2022.

ZAVRŠNI DOKUMENT

SUDSKI POSTUPAK – PRAVDA I PRAVIČNOST

Beograd, 2023.

ZAVRŠNI DOKUMENT

PRIMENA PRAVA I PRAVNA SIGURNOST

ISBN 978-86-81956-17-5

Izdavač

Kopaonička škola prirodnog prava – Slobodan Perović

Patrijarha Gavrila 12, Beograd
E-mail: office@kopaonickaskola.rs
kopaonikschool.org

Glavni urednik:

Prof. dr Jelena S. Perović Vujačić
Predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović

Štampa: FUTURA, Novi Sad

Tiraž: 150

SADRŽAJ

OPŠTE KONSTATACIJE	7	
OTVARANJE TRIDESET PETOG SUSRETA KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ		
Uvodna reč		
<i>UNIVERSITAS IURIS NATURALIS COPAONICI</i> TRIDESET PET GODINA POSTOJANJA I RADA Prof. dr Jelena S. Perović Vujačić, predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović		15
Pozdravne reči	21	
PORUKE	39	
ZAKLJUČCI OKRUGLOG STOLA „Formalizam u upravnom postupku i upravnom sporu“		77
ZAVRŠNA PLENARNA SEDNICA		
Konkursi	110	
Autori i naslovi referata	115	

**OPŠTE
KONSTATACIJE**

Trideset peti jubilarni Susret Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović održan je na Kopaoniku, od 13. do 17. decembra 2022. godine, pod stalnim naslovom *Pravda i pravo*, sa godišnjom temom *SUDSKI POSTUPAK – PRAVDA I PRAVIČNOST* u formi međunarodne naučne konferencije.

* * *

Plenarna sednica otvaranja Trideset petog Susreta održana je 13. decembra 2022. godine sa početkom u 11.00 h. Sednicu je otvorila prof. dr Jelena S. Perović Vujačić, predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava uvodnim izlaganjem *UNIVERSITAS IURIS NATURALIS COPAONICI TRIDESET PET GODINA POSTOJANJA I RADA*.

Članovi Predsedništva Plenarne sednice bili su:

Prof. dr Nikola Mojović, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjaluci – predsedavajući

Prof. dr Jelena Perović Vujačić, predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović

Gospođa Jasmina Vasović, Predsednik Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije

Gospodin Tobijas Flesenkemper, šef Misije, Kancelarija Saveta Evrope u Beogradu

Prof. dr Zoran Rašović, član Crnogorske akademije nauka i umjetnosti

Prof. dr Gian Antonio Benacchio, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Torinu

Akademik prof. dr Vlado Kambovski, član Makedonske akademije nauka i umetnosti

Akademik prof. dr Vitomir Popović, član Akademije nauka i umjetnosti Republike Srpske

Prof. dr Milan Škulić, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i sudija Ustavnog suda Republike Srbije

Dr Thomas Meyer, rukovodilac programa nemačke organizacije za međunarodnu saradnju – GIZ

Gospođa Jasminka Obućina, predsednik Privrednog apelacionog suda

Prof. dr Aleksandra Maganić, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Zagrebu

Prof. dr Alfredo Ferrante, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Paviji

Gospođa Ljubica Tomić, advokat iz Beograda

Pozdravnim rečima učesnicima su se obratili:

Gospođa Jasmina Vasović, Predsednik Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije

Gospodin Tobijas Flesenkemper, šef Misije, Kancelarija Saveta Evrope u Beogradu

Prof. dr Zoran Rašović, član Crnogorske akademije nauka i umjetnosti

Prof. dr Gian Antonio Benacchio, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Torinu

Prof. dr Milan Škulić, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i sudija Ustavnog suda Republike Srbije

Dr Thomas Meyer, rukovodilac programa nemačke organizacije za međunarodnu saradnju – GIZ

Prof. dr Alfredo Ferrante, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Paviji

Na Plenarnoj sednici upriličeno je javno proglašenje dobitnika nagrade „Profesor Slobodan Perović“. Dobitnici nagrade obratili su se auditorijumu kratkim izlaganjima.

* * *

Rad Susreta se odvijao prema Programu, u skladu sa usvojenim Heksagonom Kopaoničke škole prirodnog prava, u šest katedara i 24 sekcije.

Katedre:

- I Pravo na život**
- II Pravo na slobodu**
- III Pravo na imovinu**
- IV Pravo na intelektualnu tvorevinu**
- V Pravo na pravdu**
- VI Pravo na pravnu državu.**

U okviru katedri radile su sledeće sekcije:

I katedra – Život; Zdravlje; Ekologija; Sport.

II katedra – Krivično-pravna i procesna zaštita ličnosti; Sloboda ličnosti – opšta sloboda i porodično-pravna sloboda ličnosti; Upravno-pravna zaštita slobode.

III katedra – Opšta pitanja/Kodifikacije; Svojina i druga stvarna prava; Svojina i nasleđe; Ugovor i odgovornost za štetu; Porezi; Privredna društva; Bankarski poslovi; Osiguranje; Međunarodni privredni ugovori/Arbitraža; Radni odnosi.

IV katedra – Prava intelektualne svojine; Pravo informaciono komunikacionih tehnologija.

V katedra – Sud u koneksitetu pravde; Međunarodni odnosi i pravda; Pravo Evropske unije.

VI katedra – Pravna država – teorijska i praktična iskustva; Pravna država – ustavno-pravna pitanja.

Na sekcijama su izlagani radovi autora, a učesnici su diskutovali o brojnim pitanjima značajnim za pravnu nauku i aktuelnim sa stanovišta pravne i poslovne prakse.

Na Susretu su održane dve, izuzetno posećene panel diskusije:

Panel diskusija Zajedničkog projekta Evropske unije i Saveta Evrope „Podrška reformi pravosuđa u Srbiji“ – KLJUČNI IZAZOVI KOJE DONOSE NOVI PRAVOSUDNI ZAKONI – SASTAV PRAVOSUDNIH SAVETA I ZAŠTITA SUDIJA I JAVNIH TUŽILACA OD NEPRIMERENOG UTICAJA

i

Panel diskusija FORMALIZAM U UPRAVNOM POSTUPKU I UPRAVNOM SPORU u saradnji sa *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH*.

* * *

Trideset petom Susretu je prisustvovalo preko 600 učesnika – pravnik sa različitih univerziteta, akademija, naučnih institucija, advokature, sudova i drugih pravosudnih organizacija, upravnih organa i javnih službi, udruženja građana, privrednih društava i poslovnih asocijacija, bankarskih i osiguravajućih organizacija i drugih tela i institucija. U radu Škole, pored domaćih učesnika, učestvovali su istaknuti pravници, teoretičari i praktičari iz inostranstva, kao autori objavljenih referata ili kao neposredni učesnici u radu pojedinih sekcija.

Na Plenarnoj sednici otvaranja Trideset petog Susreta i na završnoj Plenarnoj sednici, upućene su reči naučne časti Osnivaču Kopaoničke škole, akademiku prof. dr Slobodanu Peroviću, kao i vere u ukupnost misije koju Škola ostvaruje u savremenom pravničkom svetu od strane brojnih učesnika – domaćih i inostranih autoriteta prava i pravne nauke.

Urednici, autori i drugi učesnici, izrazili su opštu ocenu prema kojoj je Trideset četvrti Susret Kopaoničke škole u potpunosti ispunio očekivanja, kao i zadovoljstvo činjenicom da je Skup uspešno održan, uprkos teškim epidemiološkim okolnostima.

Kopaonička škola prirodnog prava je i ovogodišnjim radom nastavila afirmaciju ideje prirodnog prava, tj. univerzalnih ljudskih prava kojima je temelj stoletna filozofija Prava i Pravde, danas izražena u savremenim kodifikacijama ljudskih prava u okviru dokumenata OUN i drugih miroljubivih međunarodnih organizacija.

* * *

Radove dostavljene za Trideset peti Susret Kopaoničke škole, Škola je objavila u Zborniku radova Trideset petog Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović sa opštom temom „SUDSKI POSTUPAK – PRAVDA I PRAVIČNOST“. Tematska sadržina priloga prilagođena je Heksagonu Kopaoničke škole prirodnog prava: Pravo na život, Pravo na slobodu, Pravo na imovinu, Pravo na intelektualnu tvorevinu, Pravo na pravdu i Pravo na pravnu državu, a objavljeni radovi raspoređeni su prema odgovarajućim katedrama Kopaoničke škole.

Počev od 2020. godine, Kopaonička škola objavljuje radove posvećene njenim decembarskim susretima u novom, posebnom izdanju naučnog zbornika, u nastojanju da ispuni najviši kvalitet i sve standarde koji se

zahtevaju kad je reč o jednoj savremenoj naučnoj publikaciji. Izlazak ovog, trećeg po redu, Zbornika iz štampe potvrđuje odlučnost Kopaoničke škole da, rukovođena snagom naučnog argumenta i slobodno izražene misli, ojačana naučnim opusom Trideset petog Susreta, istraje na putu daljeg razvoja i usavršavanja njenog naučnog integriteta i autoriteta.

Opšta tema Trideset petog Susreta okupila je 126 naučnih radova autora iz Srbije i inostranstva (deset stranih zemalja). Naučni radovi posvećeni ovogodišnjem Skupu raspoređeni su u četiri toma Zbornika na preko 2000 stranica teksta.

Sva četiri toma Zbornika radova Trideset petog Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava, u štampanoj i elektronskoj verziji, objavljena su na vreme. Zbornik radova distribuiran je učesnicima na Kopaoniku, tokom Trideset petog Susreta, a u elektronskoj verziji u celini je dostupan je na sajtu Kopaoničke škole <https://kopaonikschool.org/zbornik/>.

Pored Zbornika radova, Kopaonička škola objavila je i decembarsko izdanje svog novog naučnog časopisa *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava* (br. 2/2022), koji izlazi od decembra 2019. godine. Novo izdanje *Revije* je distribuirano čitaocima tokom januara 2023. godine, a u elektronskoj verziji u celini je dostupno na sajtu Kopaoničke škole <https://kopaonikschool.org/publikacije/revija/aktuelno-izdanje/>.

* * *

U čast svog Osnivača, akademika prof. dr Slobodana Perovića, Kopaonička škola je 2019. godine ustanovila Nagradu „Profesor Slobodan Perović“ za tri najbolja rada mladih ucesnika Škole. Nagrade za najbolje radove 2019, 2020 i 2021. godine uručene su dobitnicima na svečanim otvaranjima Trideset drugog, Trideset trećeg i Trideset četvrtog Susreta Kopaoničke škole.

Ove godine, Kopaonička škola je po četvrti put raspisala konkurs za Nagradu „Profesor Slobodan Perović“ na temu „SUDSKI POSTUPAK – PRAVDA I PRAVIČNOST“. Na konkurs su se javili autori iz Srbije i inostranstva, mladi pravници, studenti master i doktorskih studija pravnih fakulteta. Radovi dostavljeni za nagradu „Profesor Slobodan Perović“ objavljeni su u Tomu IV Zbornika Kopaoničke škole.

Nakon ocene dostavljenih radova, stručni žiri je izdvojio tri rada kao najbolja u okviru opšte teme i uslova predviđenih konkursom. Autori ovih radova dobitnici su Nagrade „Profesor Slobodan Perović“.

Dobitnici ovogodišnje Nagrade „Profesor Slobodan Perović“ su:

PRVA NAGRADA, Andrej Confalonieri, master prava, student Pravnog fakulteta Univerziteta u Lajdenu za rad „Justice and Fairness before the International Court of Justice – *Equity and Ex Aequo et Bono* as Sources of Law“.

DRUGA NAGRADA, Aleksa Škundrić, saradnik u nastavi Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu za rad „Odnos načela utvrđivanja istine i načela pravičnog vođenja krivičnog postupka“.

TREĆA NAGRADA, Katarina Vidanović, master prava, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu za rad „Uticaj nezakonito pribavljenih digitalnih dokaza na ishod radnog spora“.

Na Plenarnoj sednici upriličeno je javno proglašenje dobitnika Nagrade „Profesor Slobodan Perović“, a dobitnici Nagrade su se obratili audiotrijumu kratkim izlaganjima.

* * *

Nastavljajući tradiciju Kopaoničke škole da se na sintetizovan način najširoj javnosti prezentiraju rezultati rada katedri i njihovih sekcija, urednici sekcija su, po završetku Trideset petog Susreta Kopaoničke škole, dostavili osnovne konstatacije, predloge i sugestije u formi poruka, koje su na sekcijama bile prihvaćene i koje se, kao sastavni deo Završnog dokumenta, radi obaveštavanja najšire javnosti, objavljuju u celini.

OTVARANJE TRIDESET PETO
SUSRETA
KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG
PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ

13. decembar 2022.

UVODNA REČ

UNIVERSITAS IURIS NATURALIS COPAONICI
TRIDESET PET GODINA POSTOJANJA I RADA

Prof. dr JELENA S. PEROVIĆ VUJAČIĆ
Predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović

Poštovane kolege,
Članovi velike porodice Kopaoničke škole prirodnog prava,
Uvaženi učesnici, okupljeni pod svodom ovog Univerziteta pravde,
Dame i gospodo,
Dragi prijatelji,

Velika je naučna čast i profesionalna odgovornost biti ovde, na Trideset petom jubilarnom Susretu Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović, tu gde se pravo bratimi sa svim ljudima sveta i gde se utvrđuje pravda kao univerzalna vrednost. Trideset pet godina Kopaoničke škole prirodnog prava, smeštene pod opštim svodom koncepcije racionalnog prirodnog prava govori o tome da je ova Škola visoko iznad prolaznosti pozitivnog prava, njegove voljnosti ili proizvodljivosti, a to znači visoko iznad oskudice sadašnjosti. I po tome: ovaj vrh prirode koji nas je okupio više nije sam. Naša misao je sa njim. Ona misao koju posvećujemo pravdi kao stožernoj vrlini.

Kada je pre više od tri decenije Profesor Slobodan Perović osnovao Kopaoničku školu prirodnog prava, niko nije mogao predvideti dalekosežni značaj koji će Škola vremenom izgraditi. Svoje prve korake Škola je učinila u oblasti građanskog prava, da bi ih svake godine širila i na druge oblasti prava, sve do obuhvatnosti prava kao celine. Uporedo sa vremenskim i prostornim širenjem, Škola je kontinuirano jačala i razvijala racionalnu koncepciju prirodnog prava. Na tim osnovima, pod okriljem Škole stvoren je jedan naučni pokret zasnovan na tradicionalnoj filozofiji pravde i racionalnoj koncepciji

prirodnog prava koje je kodifikovano u okviru Organizacije Ujedinjenih nacija i drugih miroljubivih asocijacija i integracija.

Rukovođen filozofijom prirodnog prava za koju je govorio da živi u većitoj mladosti, profesor Perović je, svojim naučnim opusom ugrađenim u Kopaoničku školu prirodnog prava, utemeljio i razvio originerni međunarodni univerzitet ljudskih prava. U tim okvirima, Profesor je izgradio zaokružen sistem vrednosti kao naučni osnov za preobražaj postojećeg prava u buduće pravo jedne više kulture u kojoj će, kako je govorio, sve manje biti „zakonskog neprava“, a sve više pravednog prava.

Na tim idejama, Kopaonička škola, ove 2022. godine, puni trideset pet godina života. Ovom godinom Škola pokazuje i dokazuje da je izašla iz rane mladosti i da je preživela sve pokušaje destrukcije koji su dolazili sa različitih strana prošlog ili sadašnjeg vremena.

Poštovane kolege, Kopaonička škola je srećna što nikada nije uživala naklonost bilo koje prolazne vlasti oličene u ovoj ili onoj političkoj partiji. Ometana na različite načine, uglavnom prigovorima srdžbe, zlobe ili običnog trača – Kopaonička škola je uvek odgovarala lepotom dobrog i otvorenim vratima za naučni i stručni dijalog.

U tom smislu, Kopaonička škola prirodnog prava danas je mesto na kome se, putem univerzalnih vrednosti, nastoji da uspostavi vera u ono pravo čiji je smisao da služi pravdi kao temeljnoj vrlini čoveka.

I time dolazimo do opšte teme našeg ovogodišnjeg skupa, posvećene pravdi i pravičnosti u sudskom postupku.

Kad je reč o pravdi, dozvolite mi da citiram misli profesora Perovića: „Pravda predstavlja univerzalnu i apsolutnu vrednost prirodnog prava, koja je u određenoj meri implementirana u konkretno pozitivno pravo. Kada se pozitivno pravo shvati i ostvari u kompoziciji pravde, kada opšta konstitucija jedne zajednice prihvati pravdu kao stožernu vrlinu, tada pravo te zajednice postaje legitimno u svom izvoru i legalno u svojoj primeni“.

Ulozi suda u ostvarenju pravde, Kopaonička škola je uvek posvećivala posebnu pažnju. Pre svega, jedne godine (1995), opšta tema na ovoj Školi je bila Sud i pravo, ali i u svim drugim godinama pitanje sudijske nezavisnosti je bilo na prioritarnom mestu. U tom smislu, podvlačim osnovnu poruku profesora Slobodana Perovića:

„Vršeći svoju dužnost, sudije se izjašnjavaju o životu i slobodama, kao elementarnim prirodnim pravima ljudi, dakle, o svim univerzalnim i parcijalnim vrednostima. Sudijska nezavisnost i nepristrasnost neminovna je pretpostavka ustanove sudstva. Pitanje nezavisnosti sudije nije samo pravno

pitanje, to je pitanje opšte kulture jedne zajednice. Princip nezavisnosti sudije predstavlja demarkacionu liniju koja deli polje prava od pustinje neprava. I zato svako ko dirne u nezavisnost sudije, čini atak na pravnu državu“.

Poštovane kolegice i kolege, pozivam Vas da na našem ovogodišnjem skupu sa opštom temom „Sudski postupak – pravda i pravičnost“ svi zajedno, sa aspekta različitih pravnih grana i disciplina pokušamo da pronademo odgovor na pitanje kako ostvariti pravično suđenje i kako u sudskom postupku postići taj neuhvatljivi pojam koji zovemo pravdom.

A sada, dozvolite mi da ove, jubilarne 35 godine, sumiram osnovne rezultate Kopaoničke škole.

Naučni rezultati

U najznačajnije naučne rezultate Škole ulaze:

Teorija triparticije posvećena odnosu prirodnog prema pozitivnom pravu u smislu uzornog, supsidijarnog i korektivnog odnosa;

Demokratska kultura za razliku od simulovane i vulgarne demokratije. O demokratskoj kulturi profesor Slobodan Perović reći će: „Tačno je da je vladavina većine prvo slovo u azbuci demokratije, ali ako se ostane samo na tom slovu, onda nema azbuke i pismenosti. Takva demokratija može ugroziti pravo manjine ili se čak pretvoriti u svoju suprotnost – tiraniju većine nad manjinom. Demokratiju u kojoj većina izriče istinu i u ime takve istine sankcioniše one koji drukčije misle treba nazvati vulgarnom demokratijom, totalitarnom demokratijom ili demokratskom tiranijom. Ovakva demokratija, osim zakona većine, nema druge neophodne atribute. I zato: samo demokratska kultura koja podrazumeva toleranciju kao nužni atribut, može se legitimisati kao porijeklo u kome su proklamovane slobode u većoj meri i ostvarene.

Kad je reč o toleranciji, Škola je postavila *Skicu tolerancije* kao subjektivnog prava koje je proklamovano ustavom i regulisano zakonom. Po principu tolerancije, niko nema pravo da sebe stavlja iznad drugih i da prigrabljenom silom, pluralizam života pretvara u monizam svoje vlasti;

Škola je, nadalje, konstatovala *nesklad između proklamovanih i neostvarenih ljudskih prava* i imenovala činioce tog nesklada (ekstremno siromaštvo, antipravne države, zloupotreba i politizacija ljudskih prava). U tom smislu, Škola je označila tačke mogućeg izlaska iz krize u koju je zapao koncept ljudskih prava;

Postavljena je *teorija zloupotrebe ljudskih prava* koja postoji kada se ljudska prava vrše protivno svrsi zbog koje su ustanovljena, a u cilju postizanja političkih, finansijskih ili vojno strateških ciljeva. U tom kontekstu,

konstatovano je: „Kada umni deo čovečanstva savlada razdor i neslogu i kad nas oslobodi svih agresija na naše prirodno pravo na život i slobodu, jutro novog dana doneće nam pravedniji univerzum prava“.

Primenjena je kategorija *komutativne i distributivne pravde* u sadašnjim uslovima i postavljeni su kriterijumi za razgraničenje zakonskog neprava od nadzakonskog prava;

Kopaonička škola je uvek, kao što sam istakla, davala poseban značaj pitanju *uloge i položaja suda u sistemu podele vlasti*. U tom smislu, Škola je formulisala Dvanaest tablica sudijske nezavisnosti. Prema ovim tablicama, sudija je u izricanju pravde nezavisan od bilo koje vlasti osim vlasti legitimnog zakona. Tim putem, Škola je podigla naučni i stručni glas protiv svakog nasilja kao opozicije umnosti i kao antipoda pravnoj državi i demokratskoj kulturi.

Kopaonička škola je „rodno mesto Prednacrt Građanskog zakonika“ i prvi značajni koraci u pravcu izrade ovog Zakonika preduzeti u Kopaoničkoj školi prirodnog prava. Akademik prof. dr Slobodan Perović bio je predsednik Komisije za izradu Građanskog zakonika Republike Srbije.

Za vreme profesora Slobodana Perovića izrađen je *Prednacrt Građanskog Zakonika Republike Srbije* koji je publikovan i dostavljen na javnu raspravu. Ovo delo, nastalo pre odlaska profesora Perovića, ostaje zabeleženo i dokumentovano i kao takvo dostupno je najširoj javnosti. Objavljivanjem ovog dela omogućeno je da se povuče jasna granica između Prednacrt Građanskog zakonika koji je izrađen za vreme profesora Slobodana Perovića i svega onoga što će uslediti posle njegovog odlaska.

Naučni rezultati Škole posebno se ogledaju u *Heksagonu prirodnih prava* koji je okupio sve pravne i socijalne discipline oko šest stubova opšte civilizacije (život, sloboda, imovina, intelektualna tvorevina, pravda, pravna država). Akademik profesor Slobodan Perović, u svojstvu osnivača i predsednika Kopaoničke škole prirodnog prava, 1994. godine konstituisao je ovaj naučni Heksagon koji u suštini čini integritet prirodnih prava.

Izdavačka delatnost

Pored naučnih rezultata, potrebno je istaći i izdavačku delatnost Kopaoničke škole. Ona se, pre svega, sastoji u publikovanju referata koji se dostavljaju na osnovu konkursa za svaki decembarski susret prema opštoj temi objavljenoj za odgovorajuću godinu. Za trideset pet godina objavljeno je blizu 9.000 referata, raspoređenih u šest katedara i 23 sekcije, što ukupno čini preko 147 tomova knjiga.

U okviru izdavačke delatnosti, treba pomenuti i *Završne dokumente* koji izražavaju godišnje poruke i zaključke sa Kopaoničkih susreta, kao i knjigu *Bibliografija* radova Kopaonike škole prirodnog prava.

Kada je reč o izdavačkoj delatnosti Škole, stoji značajno delo *Deklaracije Kopaoničke škole prirodnog prava* (2002. god.) koja čini sintezu rada Škole i putokaz njenog daljeg rada. Akademik profesor Slobodan Perović, u svojstvu osnivača i predsednika Kopaoničke škole prirodnog prava, učinio je predlog teksta ove Deklaracije na Završnoj plenarnoj sednici 2002. godine, na kojoj je Deklaracija prihvaćena, bez ikakvih izmena i dopuna. Deklaracija je štampana u jednoj knjizi na šest jezika i to: engleskom, francuskom, nemačkom, španskom, ruskom i kineskom jeziku.

Izdavačka delatnost Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović od decembra 2019. godine predstavljena je i naučnim časopisom *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava*. Kao novi, poseban i samostalan časopis Kopaoničke škole, *Revija* izlazi dva puta godišnje i objavljuje naučne članke, komparativne studije, analize sudskih i arbitražnih odluka, komentare zakonskih rešenja, prikaze knjiga i druge naučne priloge istaknutih domaćih i inostranih autora.

Poštovane kolege, za ovogodišnji Susret dostavljeno je preko 150 naučnih i stručnih radova domaćih i inostranih autora, od kojih je objavljeno 126 radova, raspoređenih u 4 toma knjiga.

Da sumiram, kad je reč o izdavačkoj delatnosti Kopaoničke škole, ona ove godine, sa svoje četiri knjige i *Revijom* Kopaoničke škole obuhvata više hiljada stranica štampanog teksta, što predstavlja izuzetan izdavački poduhvat, ne samo na ovim prostorima, već rekla bih, i u daleko širim razmerama.

Okupljanje pravničke javnosti

Treća dimenzija Kopaoničke škole prirodnog prava ogleda se u okupljanju najšire pravničke javnosti, kako naše, tako i inostrane. Kad je reč o učesnicima iz inostranstva, pomenimo da oni dolaze iz preko 40 zemalja (Nemačka, Francuska, Engleska, Italija, Austrija, Holandija, Grčka, Poljska, Mađarska, Rumunija, Bugarska, Portugalija, Španija, Turska, Švajcarska, SAD, Indija, Rusija, Belorusija, Kina, Brazil, Liban).

U pogledu na dosadašnji rad Škole, posebnu pažnju zadržimo na činjenici da se Škola nalazi pod moralnim pokroviteljstvom UNESCO-a od 2005. godine s obrazloženjem da „projekti i publikacije Kopaoničke škole prava predstavljaju poseban interes za UNESCO i on će sigurno doprineti napretku ljudskih prava i ojačati međunarodno pravo. Njihova težnja se potpuno podudara sa tekućim procesom ljudskih prava u okviru sistema Ujedinjenih nacija“

(u potpisu Koitchiro Matsura, Generalni sekretar UNESCO-a). Pokroviteljstvo UNESCO-a traje do danas. Ono nije samo protokolarnog karaktera, već je rad Škole od strane UNESCO-a ocenjen kao *važan međunarodni događaj*. Za Dvadeseti susret Škole, UNESCO je tim povodom uputio sledeće reči „UNESCO čestita svim srcem profesoru Slobodanu Peroviću, osnivaču Škole prirodnog prava na organizovanju ovog skupa. Mi smatramo da je Kopaonička škola prirodnog prava naš prirodni saveznik u zajedničkim naporima da se afirmišu osnovna načela u poštovanju ljudskih prava i ljudskog dostojanstva“.

Opšti zaključak

Poštovane kolege, nakon ove retrospektive, dozvolite mi da izlaganje zaključim konstatacijom koju je Osnivač Škole često isticao: „Izašla iz rano detinjstva, Škola je danas stasala i po prirodnom pravu budućnost će joj doneti snagu i bogatstvo mladosti koja čvrsto stoji na umnosti prošlosti i autoritetu prava kao pravde, a ne kao nasilja jednih u odnosu na druge. I zato, vrata koja su u ovoj Školi otvorena, nikada se više ne mogu zatvoriti“.

Sa ovog, 35. jubilarnog Zasedanja, Kopaonička škola šalje glas upućen svukupnoj javnosti – „Priroda je mera svih stvari, a prirodno pravo je mera svih prava. Neka je blagosloveno samo ono pravo koje nas bratimi sa svim ljudima sveta“.

POZDRAVNE REČI

*Gospođa JASMINA VASOVIĆ
Predsednik Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije*

*Poštovani organizatori,
Uvažene kolege i učesnici,*

Velika mi je čast da Vas, danas, na otvaranju jubilarnog Trideset petog susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović, u ime kolektiva Vrhovnog kasacionog suda i svoje lično ime, pozdravim i poželim Vam uspešan i produktivan rad. Iskoristiću ovu priliku da Vam uputim nekoliko reči o ovogodišnjoj temi susreta: „Sudski postupak – pravda i pravičnost“, naravno, iz ugla jednog sudije.

U pravnom sistemu naše zemlje, najkraće rečeno, sudija je izabrano lice kome je povereno rešavanje sporova u sudskom postupku. Kao izabrano lice, sudija polaže zakletvu čiji tekst glasi: „Zaklinjem se svojom čašću da ću svoju funkciju vršiti verno Ustavu i zakonu, po najboljem znanju i umeću i služiti samo istini i pravdi.“ Drugim rečima, kao sudije, pravom se bavimo, a pravdi težimo.

I kao što je pravo jasno i decidirano određeno kao uređen skup normi ljudskog ponašanja koje propisuje i koje u slučaju kršenja sankcioniše država, a pritom svoje korene vuče iz morala, običaja, etike i naravno pravde, tako je pravda jedna moralna kategorija i predstavlja univerzalni pojam i vrednost, dok je pravičnost ideja pravde primenjena u praksi.

Ukoliko posmatramo sudski postupak na ovaj način i težimo tome da ga okončamo odlukom koja je u skladu sa pravom i koja je pravična, a slažemo se, da je to posao jednog sudije, onda možemo sagledati suštinu, ali i veliku težinu sudijskog posla.

Kao što znamo, pravo i pravda, iako mogu i trebalo bi da budu povezani i usklađeni, često to nisu. Istovremeno, pravo možemo lako da naučimo i primenimo, ali kada je reč o pravdi, kao moralnoj, duhovnoj vrednosti,

kategoriji koja nije racionalna i kod koje ne postoji način da se precizno izmeri, a koja često može biti relativna u zavisnosti od ugla posmatranja, onda shvatimo koliko je kompleksno i komplikovano ispuniti zadatak jednog sudije.

Odnos prava i pravde i prava i pravičnosti u sudskom postupku, neiscrpe su teme mnogobrojnih stručnih i naučnih radova. Mnogo toga je o tome već rečeno i napisano, zato Vam više neću govoriti o teorijskom i pravno-filozofskom poimanju prava i pravde, već ću Vam skrenuti pažnju na to koliko je teško, a nekada i nemoguće da se ostvare u praksi.

Ostvarenje pravičnog suđenja je za sudije lakši deo zadatka, obezbeđuje se poštovanjem procesnih pravila, nepristrasnim i stručnim postupanjem i pridržavanjem pravila Etičkog kodeksa. Međutim, sva ta lakoća može postati breme prilikom donošenja odluke. Ne želim da Vam pričam o onim gotovo idealnim situacijama kada možete da primenite pravo i ostvarite pravdu, već o onim situacijama kada to teško možete da učinite.

Svojevremeno me je jedna novinarka pitala koji mi je predmet ostao u sećanju da bih ga izdvojila od drugih pa sam joj ispričala sledeći slučaj:

Bila sam sudija Prvog opštinskog suda u Beogradu. Radilo se o krivičnom delu krađe struje. Lak predmet kada pročitate spise predmeta, ništa sporno. U sudnicu na suđenje ulaze tužilac i okrivljeni, čovek srednjih godina. Suđenje počinje iznošenjem kratke sadržine optužnog akta, a zatim se nastavlja saslušanjem okrivljenog. On priznaje krivično delo, kaže: „Isključili su mi struju, plombirali su mi brojilo, a ja sam polomio plombu i prikačio se nelegalno, učinite sa mnom šta morate.“ Na pitanje zašto je to uradio pošto je svestan da je zabranjeno i da li se kaje zbog učinjenog, čujem sledeće: „Ne kajem se, znate, moj sin je bio teško bolestan, priključen na aparat za dijalizu, ja sam plaćao struju dok god sam mogao, ali puno sam novca potrošio na lekove, skupi su, nisam imao više novca poslednjih meseci da plaćam struju, isključili su je, a aparat za dijalizu radi na struju, nisam znao šta drugo da uradim, sada je sve završeno, moj sin više nije živ. Kraj.“

Primenite pravo, imate pravno jednu čistu situaciju, sve subjektivne i objektivne elemente krivičnog dela, prikupljene dokaze, zakon u ruke i vrlo lako je rešite. Da li je tako lako? Šta je sa pravdom? Ne postoji čak ni najmanja mogućnost da uradite ono što kao ljudsko biće osećate da bi bilo ispravno, pravедno, pravično... a da time ne prekršite zakon.

Ne donose se samo u krivičnom postupku teške odluke, i ne nailazimo samo tu na situacije kada ne možemo da pomirimo pozitivnopravne propise koje moramo da primenimo sa pravdom koju osećamo i vidimo.

Ispričaću vam i svež primer iz prakse koji se odnosi na naknade troškova za ishranu u toku rada i regresa za korišćenje godišnjeg odmora zaposlenih u javnim službama, na koje se u skladu sa članom 2 Zakona o radu primenjuju Zakon o javnim službama i Zakon o platama u državnim organima i javnim službama, kao *lex specialis*. Vrhovni kasacioni sud usvojio je zaključak na sednici građanskog odeljenja održanoj 5. 7. 2022. godine, primenjujući Zakon o platama u državnim organima i javnim službama, koji zaključak su mediji i deo javnosti ocenili kao nepravedan imajući u vidu da su sudske sporove pokrenuli samo zaposleni kojima se plate isplaćuju u visini vrednosti minimalne zarade. Ista je situacija kao i u prethodnom slučaju koji sam navela, primenite pravo, imate jednu čistu pravnu situaciju, sve jasno i nedvosmisleno (potkrepljeno čak i odlukama Ustavnog suda koji je možda nepravdu i mogao da ispravi), zakon u ruke i vrlo lako je rešite. Da li je tako lako? Šta je sa, u ovom slučaju, socijalnom pravdom? Ne postoji čak ni najmanja mogućnost da uradite ono što kao ljudsko biće osećate da bi bilo ispravno, pravedno, pravično... a da time ne prekršite zakon. Jer i čuveni Valtazar Bogišić je dao uputstvo za suđenje po pravičnosti prema kome slučaj treba rešiti „po opštim osnovima pravde i pravice“ ali tek kada nema potrebnog pravnog pravila.

I kao što rekoh na početku, kao sudije, pravom se bavimo, a pravdi težimo.

Gospodin TOBIJAS FLESENKEMPER
Šef Misije, Kancelarija Saveta Evrope u Beogradu

It is privilege to contribute as a diplomat and political scientists to the Kopaonik School of Natural Law, not least as the School was marking its 35th anniversary in 2022. In my experience it might be useful to reflect about some questions of the rule of law in a more historic perspective through the prism of my personal geographic and educational background. As a student at the University of Cologne (Köln), some 25 years ago I have been exposed to the important discussions and the history of our common political, legal and constitutional heritage that constitutes on of the sources of the Council of Europe's cooperation work.

My *Alma Mater* was in 1933 the scene of a crucial event between two legal scholars. Hans Kelsen on the one side and Carl Schmitt on the other. The discussion not only resonated when I was a student, it resonates until today. Kelsen who came to Cologne from Vienna in 1930 as professor for

international law, ironically helped Schmitt to find employment at the University in 1933. Yet, it was the same Schmitt who was part of the plot to expel Kelsen from the University after the Nazi regime established their reign of terror later that year.

Just before, during 1932/33, Kelsen analysed in his works the threats against the constitutional legal order of the Weimar Republic. He questioned **where** the *guardian* (*der Hüter*) of the Constitution was to be found. On this point a controversy flared between Kelsen and Carl Schmitt. While Kelsen was in favour of a judiciary control for respect of the Constitution, Schmitt gave scholarly support to the position of the *Deutsche Nationale Volkspartei* (German National People Party), thereby affording the president, *Reichspräsident*, the task of safeguarding the constitutional framework.

With the help of this same party, Hitler was saddled into power by President von Hindenburg and was granted dictatorial powers by a terrorized Parliament, *Reichstag*, in January 1933. Kelsen was deprived of his chair and forced to emigrate, Carl Schmitt pompously upheld the new Fascist ideology.¹ After the war, Schmitt continued to inspire totalitarian and autocratic regimes. Jan-Werner Müller of Princeton University observed that Schmitt's ideology has been normalised by political forces aiming to undermine democracy and the rule of law.²

Hence, the story did not end in Cologne 1933. Kelsen's and Schmitt's paths would cross again *inter alia* at the Tribunal in Nuremberg. The controversy, and the work of many more scholars and practitioners would inform the creation of the United Nations. This led to what Mark Mazower called the "strange triumph of Human Rights".³ Kelsen and others made the argument about the linkage between fundamental rights *inside* states and adherence to international law *outside*, i.e. among states within the international society.

First, both are confronted with the concept of sovereignty, and its strict limits: a *Rechtsstaat* – *l'état de droit* – *the rule of law* - cannot deny all guarantees

---

¹ Cf. Francois Rigaux: Hans Kelsen on International Law, *European Journal of International Law* 9 (1998), available at: <http://ejil.org/pdfs/9/2/1493.pdf>.

² Cf. Gideon Rachman: Liberalism's most brilliant enemy is back in vogue. Nazi jurist Carl Schmitt appeals to opponents of democracy and the rule of law, in: *Financial Times*, 11 January 2019, available at: <https://www.ft.com/content/bc9c69fe-14da-11e9-a581-4ff78404524e>.

³ Cf. Mark Mazower: The Strange Triumph of Human Rights, 1933-1950, in: *The Historical Journal*, 47, 2 (2004), available at: <https://www.mazower.com/articles/HJ.pdf>.

to its citizens and it also has duties in relation to other states in the international sphere. Second, the development of an international protection of human rights and fundamental freedoms strongly emphasizes the unity of the rule of law.

This link is the basis of the work of the Council of Europe that was founded 70 years ago in London on 5 May 1949. No doubt, the Council of Europe is original and forward looking as organisation. Yet, the miracle that the Council of Europe produced was the codification of the Universal Declaration of Human Rights, in a regional binding covenant: The European Convention of Human Rights.

It took the drafters, led and inspired by René Cassin, less than one and a half years to finalise the text. It was signed on 4 November 1950 in Rome in Palazzo Barberini. Individual fundamental rights and freedoms, guaranteed by the rule of law and exercised through democratic institutions constitute our common European values and culture of freedom.

The Republic of Serbia has chosen to join the Council of Europe as part of the State Union of Serbia and Montenegro on 3 April 2003, and the European Convention of Human Rights few months later. Already in 2001, our Organisation started cooperation activities in Serbia. Since then, the Council of Europe established constructive networks and is in enjoying trustful relationship. Both are more than ever needed, not least in view of common new challenges, and at times difficult debates, not least following the Russian Federation's aggression against Ukraine and its consequences for European unity and international cooperation.

Three interlinked problems are regularly emerging in debates about the judicial reforms on the way to meeting the standards of the Council of Europe: judicial independence; freedom of expression for members of the judiciary and criminal sentencing. All three problems have gained particular importance in the global age of populism we are witnessing and experiencing. All too often, judiciary today is again confronted with questions about its status as independent and impartial power; how to ensure legitimacy, public support and confidence in the judiciary?

The Committee of Ministers in Recommendation (2010)12 on judges: independence, efficiency and responsibilities emphasized that that independence of judges is fundamental aspect of the rule of law and a guarantee of freedom, respect for human rights and impartial application of the law. In 2012, the European Court of Human Rights, in its judgment *Baka v. Hungary*, *“emphasised the special role in society of the judiciary, which,*

as the guarantor of justice, a fundamental value in a law-governed State, must enjoy public confidence if it is to be successful in carrying out its duties". The judgement states that it is "a duty of the applicant, who was the President of the Supreme Court of Hungary, to express his opinion on legislative reforms which were likely to have an impact on the judiciary and its independence" and further "called for a high degree of protection for his freedom of expression and strict scrutiny of any interference". So far, the European Court of Human Rights in 2012.⁴

The Commissioner for Human Rights, Dunja Mijatović, of the Council of Europe, published in 2019 a comment on the independence of the judiciary and judges is under threat.⁵ Commissioner Mijatović observed: In many European countries, members of the Council of Europe, *sine qua non* of our democracies: "fair trial" by "independent and impartial" tribunal is hindered by attempts of legislative and executive powers to instruct and influence judges and prosecutors. No member state, also Serbia, is immune from being affected. In the aftermath of the adoption of the amendments to the Criminal Code in 2019, which introduced life imprisonment without the right to conditional release, one could witness a judge being criticized for pointing out that the legislative proposal put forward was not in line with the European Court of Human Rights' case-law.

For the Serbian judiciary to be able to act in line with the Human Rights standards of the Council of Europe, which it also helped to shape over the last 20 years, the need for structural reform was identified for many years. After several years of at times antagonistic and acrimonious debates, the peoples of Serbia changed the constitution through a popular referendum to create the conditions for a more independent judiciary in January 2022. The government has presented a set of laws which were passed in February 2023. These reforms are an important step forward to meeting the European ambition that Serbia set for itself. And indeed, the transformation started in 2003 when Serbia joined the Council of Europe. Our Commission for Democracy through Law, the Venice Commission, followed the

---

⁴ Cf. Case of Baka v. Hungary, Judgement, Strasbourg 23 June 2016, available at: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-163113>. The applicant was the President of the Supreme Court in Hungary, who complained that his mandate was terminated as a result of the views and positions that he had expressed publicly in his capacity as President of the Supreme Court, concerning legislative reforms affecting the judiciary.

⁵ Cf. Dunja Mijatović: The independence of judges and the judiciary under threat, Human Rights Comment 3 September 2019, available at: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/the-independence-of-judges-and-the-judiciary-under-threat>.

reform process and recognised at the end of 2022 that the constitutional changes were held in a constructive atmosphere and that dialogue between the key actors and society improved. Yet, more is necessary than mere changes in the functioning and management of the judiciary, that is why the Venice Commission pointed to the need to transform the political and judicial culture of the country. At the same time the way in which the judiciary's independence and autonomy is being redefined today, shows that constitutional and legislative reform is possible to move towards Council of Europe standards and develop society. However, the success of any reform can only be measured through real change. Intentions, even codified in law, are only the necessary condition, yet by themselves insufficient for creating a new judicial culture.

The Council of Europe Committee Ministers has stated in recommendation (2010)¹² that *“the independence of judges and of the judiciary should be enshrined in the constitution or at the highest possible legal level.”* As we are yet to learn how this process is to be fully completed, allow me to remark that vivid critical assessment of the next steps of change and implementation is part of any democratic debate. Such debates are also necessary for the development of effective and humane criminal justice. With Serbia's membership to the Council of Europe, Serbia has joined the group of countries pioneering the full abolition of death penalty as a universal value. Also, thanks to Serbia large parts of Europe became a death-penalty-free region from 1997 onwards. The death penalty constitutes a cruel, inhumane, and degrading treatment contrary to the right to life, which neither deters crime nor helps the victims. Although the discussion on the death penalty could come across as obsolete in respect of Serbia (the death penalty was erased from the Criminal Code in 2002), let us not forget that some of the arguments used in debates against it, remain pertinent when discussing the issue of life imprisonment without the right to a conditional release. A criminal code that foresees life-long sentences without *de facto* and *de iure* review mechanisms, fails short of the ambition and aspiration of the Republic of Serbia that joined the Council of Europe in 2003.

These questions are important as it is a key duty of every Council of Europe member state and their national authorities to maintain the European Human Rights system. Already before applying to the Court in Strasbourg, citizens of Serbia firstly will have to rely on an independent judiciary, judicial professionals, but also, but not only, legal and humanities academics in the Republic of Serbia, all of which have a vital role

as protectors of their human rights. All of them are guarantors of freedoms, justice and human dignity, who on a daily basis preserve and strengthen the European system for protection of human rights.

*Akademik prof. dr ZORAN RAŠOVIĆ
Crnogorska akademija nauka i umjetnosti*

*Poštovana profesorka Perović,
Poštovani profesore Mojović,
Uvaženi članovi radnog Predsjedništva,*

Danas se istinski radujemo. Ponovo smo zajedno na ovoj čudesnoj planini na kojoj se strasno i slobodno diše, sa koje se dalje i više vidi. Planina Bogom dana da se izvedu plodonosni zaključci. Da otkrivamo nove šavove i pukotine, da dajemo nova objašnjenja i tumačenja, da nas ljubav i razum vodi u stvaranju boljeg reda. Da promovišemo pravdu i pravičnost kao stožerne vrline koje brzo i sigurno obaraju krivdu, koja se stalno opire, krivičini i prijeti da se zacari i ovekovječi. Da nam plodovi duhovne snage ostanu. Danas neka se čuje glas srdaca naših: Kopoanička školo prirodnog prava Slobodan Perović srećan ti 35 rođendan.

Poštovani prijatelji, zahvalni smo organizatorima što su mudrim vođenjem, zdravom kolektivnom sviješću, izuzetnim naporom koji učiniše i dobrom voljom koju pokazaste uslišili našoj prirodnoj volji i želji da ponovo budemo ovdje. Za nas je uvijek ogromno zadovoljstvo da učestvujemo u ovim prirodnim, živim i intelektualnim razgovorima. I da vidimo one koje volimo i cijenimo. I da zajedno prozremo, ocijenimo i izmjerimo naše pravničke uspjehe i neuspjehe. Da mnogima omogućimo razvitak i da pomognemo čovjeku u njegovoj težnji za uspjehom. Stoga naša radost zaista gori svojim plamenom.

Pri tom ne možemo da se ne sjetimo svih onih koji su sve ovo podigli i sa nama ovo živjeli. Osjećemo naročito i duboko poštovanje prema njima i prema onome što su svojim darom, vještinom i znanjem stvorili. Vječan spomen svima onima koji su nam svojom duhovnošću toliko dobra učinili. Posljednjih godina smo ostali bez Osnivača ove Škole, učitelja i umnika profesora Slobodana Perovića, bez uvaženog sudije velikog gospodina Ljubodraga Pljakića, neumornog profesora Duška Medića, advokata Radomira Prelevića i drugih koji su zajedno sa nama svih ovih godina čitali i tumačili velike knjige prirodnog prava i otkrivali krivine i zavoje i pazili osobito na to što časni ljudi drže da je pravo i što je u skladu sa javnim vjerovanjem i poštenjem.

Malo je slučajeva da su jedna škola i jedna planina vezani jedno za drugo. I za jednog čovjeka koji se u toj školi ponajbolje vidi. Profesor Slobodan Perović najviša ličnost ove Škole usađena usred njenog vidika, čovjek složene personalnosti i po pravničkim idejama, i po filozofskom gledištu i po izvanrednoj, Bogom danoj rečitosti. Čovjek koji je i u djelu i u životu domašio najviše vrijednosti, uspjevši da se digne do samog Pančićevog vrha, a kao izdanak crnogorskih Banjana i do lovčenskih visina umnosti.

Poštovani prijatelji, centralna tema ovogodišnjih jubilarnih susreta je *Sudski postupak – pravda i pravičnost*. Time pokazujemo plodno, radosno, masovno i napredno djelanje sa željom i nadom da sve više bude pravde i sa vapajem za pravičnošću. I da naša nada ne bude isprazna. Duboko vjerujemo da prolazna posrtanja, lutanja i varljiva ostvarenja ne zaklanjaju naš vidik i naša stremljenja ka pravom putu, harmoniji, pravdi i pravičnosti. Ma kuda išli i lutali treba da živimo svijetlim dubokim mislima da je pravda najpreča, jer je ona temelj državi. Zato je ova Škola u svoje temelje ugradila pravdu kao svoje učenje i svoje filozofsko gledište.

Naša struka ne smije dopustiti da pravda bude osamljena u svojim odajama.

Zakonske odredbe bi trebalo da budu vidjelo pravde koje osvjetljava najzamršenije društvene odnose i stožer istine koji sprečava svačiju samovolju. Međutim, zakonske odredbe, koliko god se „starale” da se ta potreba podmiri, ne mogu biti dovoljne. One treba da nađu potporu na uzvišenim mjestima njihovog uvođenja u život. S razlogom danas postavljamo pitanje: da li su ostvareni uslovi da se čuje samo volja njegova, volja zakona? Da li se iz naših zakona razlijeva pravda? Da li smo savjesni izvršioци zakona? Da li u primjeni njegovoj i dalje gledamo ko je ko, ko se kako zove, kog je roda i plemena, koji položaj zauzima, kojim se krstom krsti ili se ne krsti? Da li danas možemo mirno, sa zadovoljstvom i istinito reći da ići sudiji znači ići pravdi? Da li ići ka profesoru znači ići pravdi? Da li ići državnom službeniku znači ići pravdi? Riječju, da li se ova stožerna vrlina ostvaruje primjenom komutativne i distributivne pravde u svim sverama života. Poznato je da i najbolji zakoni trebaju čuvarе, dobre savjesne, poštene, pravične ljude koji znaju i umiju i koji bi voljni bili da ga u djelo i u život uvedu na veliku korist građana. Taj sveti zadatak treba da se ostvaruje svake sekunde na svakom mjestu, svakim djelićem svoga bića. Pravdu treba da vidimo, čujemo, osjetimo, upoznamo. Da ne tražimo, drugo, treće mjesto gdje se toliko ne čeka, nego se živi nad nađenim i dočekanim.

Pravnici naročito treba da se stalno vraćaju svojoj svetoj dužnosti poštovanja struke i ostvarenja pravde. Pravda je za njih pravi zavičaj njihove

svijesti. Ona treba da bude osvjetljena, shvatljiva, izreciva i prisutna u svakoj našoj misli, u dahu, riječi i zalogaju. Uostalom, to je životni zahtjev od postanka svijeta do danas. To je i danas naš stožer i naša svijest. Svjesni smo da u životu ima mnogo bola, nereda i nepravde. Nepravde koju treba ispravljati, poravnavati. Nepravde, protiv koje se i ova Škola svih godina bori.

Poštovani prijatelji, nije slučajno što je ova Škola i ove stožerne principe uzela pod svoje okrilje. Učesnicima ovog skupa, tako privilegovanog i jubilarnog, želim da im ovo uzvišeno djelo i misija dobro pođu za rukom.

Hvala.

Prof. dr GIAN ANTONIO BENACCHIO
Profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Trentu, Italija

Poštovana profesorice Perović,
Poštovano Predsedništvo,

Dozvolite mi da Vam najpre prenesem pozdrave Pravnog fakulteta Univerziteta u Trentu, kao i dve najveće italijanske asocijacije za uporedno pravo – *Società italiana per lo studio del diritto comparato* – SIRD i italijanskog Udruženja za komparativno pravo koje ovde predstavljam.

Čestitam organizatorima što ni ove godine, uprkos epidemiji, nisu odustali od organizacije ovog značajnog Susreta. Iako konferencija u elektronskoj formi nije ista kao kad se održava na Kopaoniku, jednom od najlepših mesta, od ključnog je značaja da se Susreti Kopaoničke škole nastave i da pravnici imaju priliku da diskutuju o najvažnijim pravnim pitanjima.

Susreti Kopaoničke škole, razvijani od strane profesora Slobodana Perovića, postaju sve poznatiji kod nas u Italiji. Tome je, pored ostalog, doprirela profesorica Jelena Perović koja je pre dve godine odlučila da pokrene novi časopis *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava*. Ovaj časopis, a sa njim i Kopaonička škola i njeni decembarski susreti postaju sve popularniji i prihvaćeniji od strane italijanskih pravnika.

U pogledu ovogodišnje teme „Primena prava i pravna sigurnost“, upućujem Vas na moj na moj članak objavljen u Zborniku radova 34. Susreta Kopaoničke škole.

Puno hvala profesorici Perović i svim organizatorima, želim Vam uspešan rad.

Prof. dr MILAN ŠKULIĆ
Profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu,
sudija i zamenik predsednika Ustavnog suda Srbije

Poštovane kolegice i kolege,
Dragi prijatelji,
Poklonici Škole prirodnog prava – Slobodan Perović,
Poštovane kolegice i kolege,

Veliko mi je zadovoljstvo da Vas pozdravim na ovom novom otvaranju i novom početku ovog značajnog skupa posvećenog prirodnom pravu, ali i pravu uopšte.

Sada Kopaonička škola svoje ime nosi i po njenom osnivaču profesoru dr Slobodanu Peroviću, koji je svojim delom ostavio dubok trag u našoj pravnoj nauci i struci, te mi se čini umesnim da se i sada podsetimo nekih njegovih mudrih reči, koje su i danas veoma aktuelne.

U ovim godinama kada nas je mučila i donekle još muči pandemija kovid virusa i kada smo svi bili opterećeni tom bolešću i bolestima uopšte, sjajno zvuče reči profesora Perovića koji je mudro govorio da je svih ovih poslednjih decenija ipak „glad najveća bolest čovečanstva“, čiji ogroman deo konstantno gladuje.

Sada kada se nažalost, u Evropi opet vodi surovi i krvavi rat, ne možemo da se ne podsetimo i na reči profesora Perovića koji je nakon NATO agresije na Saveznu Republiku Jugoslaviju, sjajno zaključio da je veći problem od osiromašenog uranijuma, „osiromašena savest“ onih koji su vodili agresivni rat protiv Srbije i tadašnje Jugoslavije.

Pre mog izlaganja spomenute su i vrednosti istine i pravde i kao profesor krivičnog procesnog prava ne mogu da ne primetim da je veoma važno da naše pravo uopšte, bude verno svojim evropsko-kontinentalnim tradicijama, što zahteva i da se u krivičnom postupku afirmiše načelo istine, koje se može u demokratskoj pravnoj državi ostvarivati samo u skladu sa principom pravičnog vođenja krivičnog postupka. Konačno, svaki sudski postupak mora biti pravičan, a ideji prava i pravde, veliki doprinos već decenijama daje Kopaonička škola prirodnog prava.

Pre mene je govorila i uvažena predsednica Vrhovnog kasacionog suda Jasmina Vasović, koja je lepo objasnila kakav je značaj sudske funkcije u državi koja se odlikuje vladavinom prava, što me je podsetilo i na to da i danas sve sudije pre stupanja na dužnost, polažu zakletvu kojom se između ostalog,

obavezuju i da će nastojati da utvrde istinu prilikom sudskog odlučivanja, što takođe ukazuje na važnost načela istine u krivičnom postupku, ali i u većini drugih sudskih postupaka. Inače, ne mogu da i sada ne primetim da je lepo što će uskoro najviši sud u Republici Srbiji, opet da dobije svoj stari i tradicionalni naziv – Vrhovni sud.

Koristim ovu priliku i da se srdačno zahvalim profesorki dr Jeleni Perović Vujačić, koja ulažući ogroman trud i napor, uspeva da i u ovim složenim vremenima, a naročito nakon par godina održavanja Kopaoničke škole prirodnog prava Slobodan Perović u tzv. on line formatu, da sjajnom organizacijom omogući svim prisutnim učesnicima da razmenom ideja i stavova, obogate našu pravnu nauku, ali daju i veliki doprinos razvoju pravne prakse u Srbiji.

Konačno, uvek je aktuelna misao poznatog Enrika Ferija, koji je u predgovoru za čuvenu Altavilinu „Sudsku psihologiju“ mudro napisao da „svi zakoni vrede koliko vrede ljudi koji ih primenjuju“. Kopaonička škola prirodnog prava Slobodan Perović već decenijama doprinosi da imamo i bolje zakone, ali što je posebno važno, i bolje ljude koji zakone primenjuju.

Dr THOMAS MEYER

*Rukovodilac Programa nemačke organizacije
za međunarodnu saradnju GIZ*

Dear participants,

Dear representatives of judicial branches like courts, attorneys, academics,

Dear representatives of the private sector,

Dear representatives of the Government,

Dear Board of the Kopaonik School,

Dear friends,

After making the break due to the pandemic we are able to meet again in person. It's a pleasure to meet you all in the floors, restaurants, working group sessions. Now it is possible again to chat, next to the legal discussions and share the experience throughout this strange time of isolation. The challenges, resulting from the pandemic, the global climate change and not at least, by the wars in the world and in particular nowadays in Ukraine, build the frame to cope with in the limits of the power of science and academic considerations to contribute and elaborate, what can be done.

For me personally this gathering has a special importance, since it is the twentieth time I have the privilege to meeting you. This is more than the half of my professional life, where I had the opportunity to participate in legal reforms in former socialist states. In March 2002 I entered the office in Belgrade and took over the position of head of the legal and judicial reform project in Serbia. One of my introductory meetings was with the founder of the Kopaonik School, Professor Slobodan Perović, where we agreed to cooperate on several projects with that School. Only to name the first of it, what was the translation of the comprehensive Declaration of the Kopaonik School in the main languages of the world was supported by the project, which was commissioned by the German Government.

After being engaged in several projects in the South East European States, I left the region in 2014 to go for the South Caucasus, based in Tbilisi, Georgia and then 2019 to Kyiv, Ukraine. This shows, that even, when it started as a professional engagement in the main event for legal academics and practitioners in South East Europe, where each year thousand of pages of contributions from all over South East Europe, Italy, Germany, Great Britain, USA, Canada and many others are collected to scientific intersection, it developed to a kind of passion to continue participating in this School. Being with friends.

Already 4 years are gone after the founder, professor Slobodan Perović, passed away. But he remains to be the spiritus rector of this gathering. Not only but supported by the award with his name for young scientists, initiated by the new head of the Kopaonik School, Professor Jelena Perović, who not only follows the impressive footprint of professor Slobodan Perović, but put her own in the path of this annual celebration of law.

Thank you very much.

Dr ALFREDO FERRANTE
Pravni fakultet Univerziteta u Paviji, Italija

Distinguished President,
Distinguished representatives in your various qualities,
Dear colleagues and participants,

I already had the honour of participating in the last Kopaonik conference. On that occasion it was only online; now I can have the enormous pleasure of living this experience presently in all its entirety. Thanks to all for

the wonderful organization. The feeling when you know a country for the first time is indescribable, Prof. Jelena Perović with her thousand attentions, makes me feel at home.

So nice to be in your country! Lepo je biti u vašoj zemlji!

Zemlji koja je indirektno mnogo dala svetu, zahvaljujući Nikoli Tesli.

A country that indirectly gave a lot to the world thanks to Nikola Tesla.

Tesla Once said that "Any effort under duress requires a sacrifice of energy. I never paid that price."

I think that, like Nikola Tesla, each participant at this conference has transformed all efforts into energy since we are here, without duress but with the illusion and desire for this wonderful 35th Conference.

Svima vam želim dobar rad i uspešne sekcije.

Neka ovaj kongres otvori vrata novim znanjima.

Hvala. Grazie!

* * *

Prof. dr JELENA S. PEROVIĆ VUJAČIĆ
Predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava
– Slobodan Perović

Poštovane kolegice i kolege,

Ovim završavamo naše Plenarno zasedanje koje označava uvod u Trideset peti Susret Kopaoničke škole i prelazimo na radni deo Skupa. Rad sekcija odvijaće se prema rasporedu objavljenom u Programu, počev od 17.00 časova danas, pa do 13.00 časova 16. decembra. Po završetku radnih sesija, biće održana Završna Plenarna sednica Trideset petog Susreta, na kojoj ćemo sumirati rezultate današnjeg Skupa.

Koristim priliku da Vas podsetim na tri posebne sesije koje će se održati tokom ovog Susreta: 1. Panel diskusija Zajedničkog projekta Evropske unije i Saveta Evrope „Podrška reformi pravosuđa u Srbiji“ – *Ključni izazovi koje donose novi pravosudni zakoni – sastav pravosudnih saveta i zaštita sudija i javnih tužilaca od neprimerenog uticaja* (14. decembar od 10.00 do 12.00 časova, sala *Josif Pančić 1*); 2. Predstavljanje publikacije „Vodič za sudije i javne tužioce: Etički aspekti upotrebe društvenih mreža“ u okviru Zajedničkog

projekta Evropske unije i Saveta Evrope (15. decembar od 19.00 do 20.00 časova, sala *Sunčani vrhovi*) i 3) Okrugli sto „Formalizam u upravnom postupku i upravnom sporu“ u saradnji sa *Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH* (16. decembar od 11.30 do 13.00 časova, sala *Josif Pančić 1*).

Dozvolite mi sada, poštovane kolegice i kolege, uvaženi učesnici i dragi prijatelji, da Vas pozovem na koktel dobrodošlice koji, odmah po završetku ove sednice, organizujemo u partnerstvu sa zajedničkim projektom Evropske unije i Saveta Evrope „Podrška reformi pravosuđa u Srbiji“.

Hvala vam.

P O R U K E

I – PRAVO NA ŽIVOT

1. Život

Prof. dr ĐORĐE ĐORĐEVIĆ

*redovni profesor Kriminalističko-policijskog univerziteta
u Beogradu*

Prof. dr NATAŠA DELIĆ

*redovni profesor Pravnog fakulteta
Univerziteta u Beogradu*

1. Za ubistvo pri izvršenju razbojništva ili razbojničke krađe (čl. 114, st. 1, tač. 4 KZ) konstatovano je da ovo krivično delo u nomotehničkom smislu predstavlja specifičnu zakonsku konstrukciju u čiji sastav ulaze ubistvo (čl. 113 KZ) i razbojništvo (čl. 206 KZ) ili ubistvo i razbojnička krađa (čl. 205 KZ). Kako razbojništvo i razbojnička krađa predstavljaju složena krivična dela sastavljena od prinude (čl. 135 KZ) i krađe, odnosno krađe i prinude, zakonski okvir ovog oblika teškog ubistva formalnopravno integriše ubistvo sa prinudom i krađom, odnosno sa krađom i prinudom, pri čemu se prinuda i krađa, odnosno krađa i prinuda nalaze u odgovarajućoj korelaciji. Naime, kod razbojništva prinuda predstavlja sredstvo (način) krađe, a kod razbojničke krađe prinuda predstavlja radnju izvršenja i primenjuje se nakon krađe, u cilju zadržavanja ukradene stvari. Na ovaj način koncipiran zakonski opis teškog ubistva u praksi otvara veći broj spornih pitanja. S jedne strane, to su pitanja koja se javljaju prilikom tumačenja objektivnih i/ili subjektivnih obeležja bića pojedinih krivičnih dela koja ulaze u sastav ovog oblika teškog ubistva, a sa druge strane su pitanja koja se otvaraju prilikom nastojanja da se jasno definišu kriterijumi razgraničenja između razbojništva i krivičnog dela iznude (čl. 214 KZ), između razbojništva i krivičnog dela teške krađe na (naročito opasan ili naročito drzak način (čl. 204, st. 1, tač. 3 KZ), između ubistva pri izvršenju razbojništva (ili razbojničke krađe) i razbojništva, kao i između ubistva pri izvršenju razbojništva ili razbojničke krađe i ubistva iz koristoljublja (čl. 204, st. 1, tač. 5 KZ). Pri tome je potrebno imati u vidu da ubistvo,

kao konstitutivni element zakonskog opisa krivičnog dela, može biti realizovano i u vidu nekog od oblika teškog ubistva, npr. ubistvo na svirep način (čl. 114, st. 1, tač. 1 KZ), ubistvo pri čijem se izvršenju dovodi u opasnost život još nekog lica (čl. 114, st. 1, tač. 3 KZ) ili dr., kao i to da se inkriminacija razbojničke krađe, koja prema zakonskom tekstu obuhvata krađu i prinudu, primenjuje i u slučaju nekog od oblika teške krađe, npr. krađa izvršena obijanjem ili provaljivanjem ili savladavanjem većih prepreka (čl. 204, st. 1, tač. 1 KZ), krađa izvršena za vreme nekog udesa (čl. 204, st. 1, tač. 5 KZ) ili dr.

2. Treba uzeti da naručeno ubistvo, odnosno ubistvo za nagradu ili ubistvo po ugovoru po svojoj prirodi predstavlja *teško ubistvo iz niskih pobuda* (čl. 114, st. 1, tač. 5 KZ). U većini slučajeva reč je o ubistvu iz koristoljublja jer izvršilac ubistva lišava života pasivnog subjekta zato što od strane naručioca ubistva dobija odgovarajuću novčanu nadoknadu ili neku drugu korist. Naručioci ubistva mogu biti pojedinci ili kriminalne grupe. Navedeni ilustrativni primeri iz naše sudske prakse (pravnosnažne odluke) govore da nisu retki slučajevi da se kao naručilac ubistva javlja supruga pasivnog subjekta. Posebno je naglašeno, da je, pored odnosa između naručioca ubistva i pasivnog subjekta, sa krivičnopravnog aspekata takođe značajan i odnos koji postoji između naručioca i izvršioca ubistva.

3. Smatra se da ubistvo zdravstvenog radnika predstavlja oblik teškog ubistva koji postoji kad neko liši života *lice koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje to lice obavlja* (čl. 114, st. 1, tač. 8 KZ). Shodno relevantnim normama, da bi ubistvo zdravstvenog radnika moglo da se kvalifikuje kao teško ubistvo potrebno je da budu ispunjena dva uslova: da profesija ili dužnost koju je zdravstveni radnik obavljao ima povećan rizik za bezbednost lica koje ga obavlja i da je do lišenja života došlo u vezi sa poslovima koje je zdravstveni radnik obavljao. S obzirom na to da su u pitanju prilično uopštene i neprecizne zakonske formulacije, njihovo tumačenje nužno nameće određene dileme, koje otežavaju identifikaciju pouzdanih i nespornih parametara za razlikovanje ovog oblika teškog ubistva od običnog ubistva, što za posledicu može imati neujednačenu sudsku praksu. Jedno od mogućih rešenja bi bilo da se zdravstveni radnici (kao i druge senzitivne kategorije) uključe u pojam službenog lica i da se postojeća zakonska formulacija kod oblika teškog ubistva iz tačke 6 koja glasi „pri vršenju službene dužnosti“ zameni sa formulacijom „u vezi sa vršenjem službene dužnosti“. Predočeno je da bi sugerisano rešenje rezultiralo uspostavljanjem zakonskog okvira

koji bi na formalno i sadržinski prihvatljiv način obezbedio pojačanu krivičnopravnu zaštitu svima kojima je ona neophodna. Navedena korekcija bi svakako, po prirodi stvari, zahtevala i redefinisane pojedinih oblika teškog ubistva iz čl. 114 KZ kao i modifikovanje pojma službenog lica iz čl. 112 KZ.

4. Kritičko razmatranje oblika teškog ubistva koji pretpostavlja *lišenje života člana svoje porodice koji je prethodno zlostavljan* (čl. 114, st. 1, tač. 10 KZ) apostrofiralo je nekoliko nedoumica koje se mogu javiti prilikom tumačenja pojedinih obeležja bića ovog krivičnog dela, među kojima treba istaći obeležje koje se odnosi na „prethodno zlostavljanje“ pasivnog subjekta. Prihvaćeno je da ovo obeležje teškog ubistva nije sadržinski povezano sa krivičnim delom nasilje u porodici (čl. 178 KZ), što znači da se ne traži da je krivično delo nasilje u porodici prethodilo lišenju života pasivnog subjekta i da pojam zlostavljanje treba tumačiti isto kao i kod drugih krivičnih dela kod kojih se javlja kao način izvršenja, kao i da krivično delo ne postoji ukoliko je između zlostavljanja člana porodice i lišenja života prošao duži vremenski period. Osim toga, i ovom prilikom pažnja je posvećena pitanju definisanja kruga lica koja se mogu smatrati članom porodice i imati svojstvo pasivnog subjekta i u tom smislu je ukazano na prisutnu neusklađenost između relevantnih odredaba krivičnog i porodičnog zakonodavstva.

5. Kada je reč o krivičnom delu *neovlašćeno držanje opojnih droga* (čl. 246a KZ) u fokusu interesovanja prevashodno je bio pravni standard „manja količina opojne droge“ koji se u okviru zakonskog opisa ovog krivičnog dela javlja kao jedan od dva uslova koji treba da budu ispunjeni da bi držanje opojne droge predstavljalo krivično delo – manja količina opojne droge za sopstvenu upotrebu. Uočeno je da naša sudska praksa do sada nije utvrdila egzaktnu smernicu za razlikovanje manje od „velike količine“ opojne droge koja predstavlja obeležje težeg oblika krivičnog dela. Nakon preispitivanja materijalnopravnog kao i procesnopravnog aspekta date problematike, istaknuto je da bi naš zakonodavac prilikom preoblikovanja postojeće inkriminacije u cilju neophodnog preciziranja granice krivičnopravne zaštite, pored ostalog, trebalo da uvaži i strana rešenja, poput rešenja iz nemačkog zakonodavstva.

6. Nakon prikaza i detaljne analize relevantnih zakonskih odredaba kao i odredaba odgovarajućih podzakonskih akata koji definišu *pravni položaj i status privatnog obezbeđenja* kao dela podsistema privatne bezbednosti u Republici Srbiji, ustanovljeno je da postoji evidentna potreba za unapređenjem postojećeg pravnog okvira i da bi nova rešenja trebalo

da predstavljaju spoj naše pravne tradicije i odgovarajućih savremenih stanovišta potvrđenih u praksi pojedinih evropskih država. U datom kontekstu, apostrofirana je i značaj daljeg unapređenja saradnje između predstavnika privatnog obezbeđenja i pripadnika policije.

2. Zdravlje

Dr HAJRIJA MUJOVIĆ

*naučni saradnik Instituta društvenih nauka
u Beogradu*

1. Odluke sudova potvrđuju praksu priznanja naknade štete nastale iz obavljanja medicinskih delatnosti i kada je reč o prenatalnoj dijagnostici. Prii tome potrebno je imati u vidu uzore iz inostrane sudske prakse, kakav je u francuskom pravu poznati slučaj *Perruche* i u vezi sa tim iskazani stavovi Evropskog suda za ljudska prava u pogledu materijalnih i procesnih pitanja.

2. Potrebno je na pravno valjan način pristupiti uređenju materije uključivanja pasa vodiča u okviru pomoći kretanju ljudi sa potrebom ublažavanja njihovih zdravstvenih i drugih poteškoća. Daje se predlog za donošenje novog zakona koji bi obuhvatio rešenja za sve pse pomagače, a ne samo vodiče, i to u skladu sa relevantnim dokumentima – Standardima Međunarodne federacije pasa vodiča i Etičkim normama i minimalnim standardima Međunarodne organizacije pasa pomagača.

3. Potrebno je razumeti položaj pacijenta kao oštećenog, pa i kad se nađe pred sudom u parničnom postupku. Potrebno je težiti uvođenju dokaznih olakšica za oštećene pacijente, kako to ukazuje sudska praksa u Nemačkoj, naročito u pogledu definicije pojma grube lekarske greške i u tom smislu određenja tereta dokazivanja.

4. U analizi učesnika u pružanju usluga zdravstvene zaštite pažnju zaslužuju pacijenti ali, isto tako i ništa manje, i lekari u pogledu prava i dužnosti, koje su brojne po prirodi i svom pravnom izrazu. Daje se predlog donošenja Zakona o lekarima, koji je više puta iniciran iz stručnih krugova, a Srbija ga je u prošlosti imala još iz vremena Kraljevine Jugoslavije.

5. Daje se podrška naučnom radu i akademskim programima usmerenim na razvoj oblasti medicinskog prava, što je mnogo puta predlagano od strane ove Sekcije, polazeći od toga da uvek postoji prostor za nova

preispitivanja teorije i prakse, kao i za dalje perspektive ove i srodnih oblasti (pravo javnog zdravlja, sudska medicina, medicinska bioetika i dr).

3. Ekologija

Mr GORDANA PETKOVIĆ
direktor Agencije za ekoloski konsalting
ECOLIBRA, Beograd

1. Koncept savremenog shvatanja ekološke pravde u kontekstu planetarne krize (energetika i klimatske promene, zagađenje vazduha, vode i zemljišta, uništavanje biodiverziteta) i uticaja krize na ljudska prava, ima za cilj unapređenje pravde i odgovornosti u oblasti životne sredine, sa fokusom na poštovanje, zaštitu i ispunjenje ekoloških prava, te unapređenje vladavine prava u ovoj oblasti. U međunarodnom pravu životne sredine, kao i u svakom drugom pravnom sistemu, poštovanje i zaštita ljudskih prava može se garantovati samo dostupnošću delotvornih pravnih lekova. Međutim, pristup pravdi kao ljudsko pravo ostaje problematičan, kako u međunarodnom, tako i nacionalnom pravu. Iako je na međunarodnom planu proširen pristup pravdi zaštitom prava u vezi sa pristupom informacijama o životnoj sredini i učešćem javnosti u odlučivanju, dajući mu elemente univerzalnosti, efikasnu primenu trećeg stuba Arhuske konvencije kroz pristup uređivanja ekološke pravde u Republici Srbiji treba usmeriti u pravcu unapređivanja zakonodavstva, a naročito obezbeđenja transparentnosti u pogledu pravnog interesa zainteresovane javnosti da bude stranka u upravnom i sudskom postupku.

2. Propuštanje pune implementacije i sprovođenja propisa može se smatrati jednim od najvećih izazova u ublažavanju klimatskih promena, smanjenju zagađivanja, sprečavanju rasprostranjenog gubitka vrsta i staništa. Iako metodološke teškoće praćenja primene međunarodnih ugovora postoje, mogle bi biti prevaziđene unapređenjem postojećih mehanizama praćenja usklađenosti, posebno uvođenjem sinergije u implementaciji međunarodnih ugovora, ujednačavanjem izveštavanja i kreiranjem efikasnih međunarodnih institucionalnih aranžmana. Postojeća sudska praksa sve više ukazuje na neznatan broj sudskih slučajeva, nedovoljno naučno-stručno znanje i razvijenu sudsku praksu pred Međunarodnim sudom pravde, kao i nepostojanje metodologije za utvrđivanje ekološke štete pričinjene životnoj sredini usled ratnih dejstava. S obzirom da ne postoji

nezavistan i specijalizovan sud za životnu sredinu, celishodno je nastaviti raspravu o osnivanju Međunarodnog suda za životnu sredinu, odnosno izvršiti reformu pravosuđa u funkciji ekološke pravde, na međunarodnom i nacionalnom planu.

3. Postoje određeni principi univerzalne važnosti i primene koji se odnose na čovečanstvo u celini. Ujedinjene nacije su za najozbiljnije od svih proglasile zločine protiv mira: zločin protiv čovečnosti, ratni zločin, zločin agresije i genocid. Svedoci smo činjenice da ekocid tek treba da bude uključen kao peti zločin protiv mira. Ovaj zločin je prirodna evolucija prava životne sredine koje se bavi uticajima zagađenja na životnu sredinu i principom odgovornosti. Stoga ekocid treba posmatrati kao upravljački mehanizam zaštite viših vrenosti, tj. prava na život od posledica prouzrokovanih ljudskim aktivnostima (industrijsko zagađenje, rudarstvo, gubljenje šuma i dr.) ili prirodnim katastrofama (poplave, zemljotresi, cunami dr). Pitanje je vremena kad će ekocid postati deo nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda ili Međunarodnog suda za životnu sredinu. I pored brojnih prepreka za formiranje ekocida kao petog zločina u Rimskom Statutu neophodna je revizija Rimskog statuta, da bi ovo krivično delo bilo univerzalno sankcionisano, kako u međunarodnim, tako i nacionalnim okvirima.

4. Iako je klaster IV Zelena agenda i održiva povezanost otvoren krajem 2021. godine, za pregovore Republike Srbije o Poglavlju 27 *Životna sredina i klimatske promene*, merila za zatvaranje poglavlja zahtevaju punu transpoziciju direktiva, kako horizontalnog zakonodavstva (procena uticaja na životnu sredinu, strateška procena uticaja, naknada štete pričinjene životnoj sredini i dr.), tako i u drugim sektorima (kvalitet vazduha, upravljanje otpadom i dr.), kojima pregovaračka pozicija ne obuhvata direktive donete nakon juna 2019. godine. U cilju potpunog prenošenja ekološkog *acquis* kojim bi se stvorio zakonodavno-pravni okvir za praktičnu primenu i izvršenje obaveza koje proizilaze iz članstva u EU, u pripremi nacrtu propisa u oblasti životne sredine i klimatskih promena, čije je usvajanje planirano Nacionalnim programom za usvajanje pravnih tekovina EU u Republici Srbiji za period 2022-2025, potrebno je imati u vidu i obrazložena mišljenja Evropske komisije o nedostacima u prenošenju odredaba direktiva ili primeni rešenja za korigovanje mogućeg slučaja povrede prava EU.

5. U cilju zaštite prirodnih resursa, a naročito neobnovljivih resursa od eksploatacije koja može da nanese štetne posledice po životnu sredinu i zdravlje ljudi, neophodno je obezbediti visoke standarde zaštite životne sredine, uz primenu svih regulatornih instrumenata zasnovanih na iskustvu

i primerima dobre prakse. Jedan od uslova za to je i prioritarno usklađivanje Zakona o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Zakona o proceni uticaja na životnu sredinu, Zakona o vodama, Zakona o zaštiti vazduha i Zakona o zaštiti prirode sa mišljenjem Evropske komisije, kako u pogledu prenošenja direktiva, tako i u pogledu obezbeđenja njihovog delotvornog sprovođenja. U fazama pripreme, izrade mišljenja i odlučivanja o izveštaju o strateškoj proceni uticaja planova i programa na životnu sredinu u svim razvojnim, odnosno privrednim sektorima kojima je obuhvaćena i eksploatacija strateških prirodnih resursa Republike Srbije, neophodno je da nadležni organi obezbede adekvatno učešće javnosti u postupku donošenja planova i programa i da prilikom donošenja odluke uzimaju u obzir ishode njihovog učešća.

6. Imajući u vidu stanje zagađenosti vazduha u Republici Srbiji, neophodno je u skladu sa Programom zaštite vazduha od 2022-2032. godine, adekvatno urediti smanjenje nacionalnih emisija određenih zagađivača vazduha, doneti lokalne planove unapređenja kvaliteta vazduha i kontinuirano unapređivati postojeći sistem monitoringa vazduha. U primeni Zakona o planiranju i izgradnji, Zakona o eksproprijaciji i Zakona o rudarstvu i geološkim istraživanjima, uočava se neusklađenost u pogledu definisanja poljoprivrednog i građevinskog zemljišta, odnosno utvrđivanja naknade za ekspropisano zemljište, što treba otkloniti materijalno-pravnim rešenjima kojima bi se rešili problemi tumačenja i neujednačene sudske prakse.

7. Efikasna primena sva tri stuba Arhuske konvencije u Republici Srbiji, uključujući pravo na pravnu zaštitu u oblasti životne sredine, zahteva intenziviranje donošenja nove Strategije za implementaciju Arhuske konvencije za period 2023-2032. U okviru reforme pravosuđa potrebno je predvideti mere kojima će se obezbediti postojanje specijalizovanih odeljenja u sudovima za sporove iz oblasti zaštite životne sredine i vršiti kontinuirana obuka njihovog osoblja (sudija, tužilaca i dr.). Dosledna primena Arhuske konvencije zahteva usaglašavanje sektorskih propisa na osnovu kojih se planovi i programi donose sa Zakonom o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, putem propisivanja učešća javnosti u donošenju odluka, kao i uređivanje postupka javnog uvida, javne prezentacije i rasprave o izveštaju o strateškoj proceni uticaja. Unapređenje nacionalnog zakonodavstva celishodno je izvršiti kroz razmenu iskustava i primere dobre prakse uporednog zakonodavstva. Adekvatna primena takvog zakonodavstva zahteva efikasnu obuku i podizanje svesti o učešću javnosti i pravne zaštite u izradi planskih dokumenata koji se odnose na životnu sredinu.

4. Sport

Prof. dr EDITA KASTRATOVIĆ
profesor Fakulteta za poslovnu ekonomiju
i preduzetništvo, Beograd

1. Doping je ozbiljna pretnja modernom sportu iz dva razloga: prvo, on je nespojiv sa etičkim principima sporta i sa poštenom sportskom borbom i drugo, doping može ugroziti zdravlje sportista, zbog velikog broja lekova i medicinskih postupaka koji se koriste u tu svrhu. Pravila MOK-a se moraju poštovati. Fokus bi trebalo da bude na boljoj organizaciji događaja i strožijoj i blagovremenoj doping kontroli.

2. Diskvalifikacija sportista koji nisu bili korisnici doping sredstava može prouzrokovati razne posledice po njihovu psihu i samopouzdanje. I pored parole da sport ujedinjuje, savremena dešavanja ukazuju na činjenicu da sport može biti sredstvo za nametanje političkih stavova, mišljenja i moći. Povezivanje političkih događaja i ratnih sukoba sa sportskim događajima i lepotom sporta nije primereno.

3. Važeći Zakon o sprečavanju dopinga u sportu sadrži dva krivična dela i to: omogućavanje upotrebe doping sredstva (čl. 38) i neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet doping sredstava (čl. 39). Međutim, ovaj Zakon ne sadrži isključivo krivično-pravne odredbe, već u potpunosti uređuje oblast dopinga u sportu, tako da se smatra delom sporednog krivičnog zakonodavstva Republike Srbije. Sporedno krivično zakonodavstvo u uređenom pravnom sistemu treba da predstavlja izuzetak, a ne pravilo, jer je zbog pravne sigurnosti građana važno da krivičnopravne norme budu sistematizovane u jednom pravnom aktu, a ne „rasute“ u više zakona. Zbog toga bi u budućim izmenama Krivičnog zakonika trebalo razmisliti da se pomenuta dva krivična dela propisana Zakonom o sprečavanju dopinga u sportu, izbrišu iz ovog Zakona i predvide kao nova krivična dela u okviru grupe krivičnih dela protiv zdravlja ljudi u Krivičnom zakoniku Republike Srbije.

4. Postoji velika sličnost između krivičnog dela neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet doping sredstva i osnovnog i privilegovanog oblika – neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 246 KZ. Polazeći od toga, iz neopravdanih razloga u važećem zakonodavstvu nisu propisani teži oblici krivičnog dela neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet doping sredstva, ako je osnovni oblik učinjen od strane grupe ili

je učinilac ovog dela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika, ili je osnovni oblik učinjen od strane organizovane kriminalne grupe. Zakonodavac nije predvideo ni mogućnost da se učinilac dela koji otkrije od koga nabavlja doping sredstva može osloboditi od kazne, dok je sve navedeno predviđeno u okviru krivičnog dela koje se odnosi na opojne droge. U budućim zakonodavnim izmenama ovu grešku je potrebno ispraviti, što bi bilo u skladu sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Ovakav stav je u skladu sa Preporukom o zajedničkim osnovnim principima za nacionalna zakonodavstva u cilju suzbijanja doping sredstava (2000/16) usvojenom od strane Komiteta ministara Saveta Evrope.

II – PRAVO NA SLOBODU

1. Krivično-pravna i procesna zaštita ličnosti

Prof. dr MILAN ŠKULIĆ
profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu,
sudija i zamenik predsednika Ustavnog suda Srbije

1. U praksi krivičnih sudova i uopšte, u praksi organa krivičnog postupka, potrebno je obratiti posebnu pažnju na ocenu zakonitosti pribavljanja dokaza, što se može činiti i u sada postojećim zakonskim okvirima, a u budućnosti će svakako u tom pogledu biti neophodne i određene modifikacije Zakonika o krivičnom postupku.

2. Različiti oblici veštačke inteligencije su u snažnoj ekspanziji u čitavom nizu oblasti društvenog života, pa se to odražava i na određene mogućnosti korišćenja nekih vidova veštačke inteligencije u krivičnom postupku, u pogledu čega treba ispoljiti veliki oprez, a naročito kada se radi o sistemu odmeravanja kazne po uzoru na svojevrсно „bodovanje“ koje se primenjuje u nekim zakonodavstvima, te mogućnosti za drastično pooštavanje kazne višestrukim povratnicima.

3. Neophodne su značajne i dalekosežne novele Zakonika o krivičnom postupku, koji ne samo da grubo odudara od srpske dominantno kontinentalno-evropske krivičnoprocesne tradicije, već obiluje i veoma ozbiljnim pravno-tehničkim greškama i nedostacima, a svakako bi optimalno rešenje bilo usvajanje potpuno novog Zakonika o krivičnom postupku, koji bi bio

sličan klasičnim evropsko-kontinentalnim zakoni(ci)ma te vrste, što podrazumeva čitav niz promena u odnosu na sadašnji krivičnoprocesni sistem, a posebno u pogledu tri osnovna aspekta: 1) istraga bi bila u nadležnosti javnog tužioca, ali bi bila pretežno neformalna, a njen bi se sadržaj u osnovi svodio na ono što je sada materija predistražnog postupka, što znači da više ne bi postojale dve istražne faze, kao što je to sada slučaj; 2) sistem optuženja bi podrazumevao obaveznu i oficijelnu sudsku kontrolu optužnice, ali bi nju trebalo urediti znatno jednostavnije nego što je to sada slučaj, tako da faza krivičnog postupka više ne bude svojevrsno „usko grlo“ u našoj krivičnoj proceduri i 3) glavni pretres ne bi bio u toj meri adverzizalizovan kao što je to sada slučaj, te bi načelo istine u krivičnom postupku dobilo onaj značaj koji i inače zaslužuje i bilo bi definisano slično kao i u drugim klasičnim evropsko-kontinentalnim krivičnim procedurama.

2. Sloboda ličnosti

Prof. dr OLGA CVEJIĆ-JANČIĆ
profesor Univerziteta u Novom Sadu

1. Roditeljsko pravo sadrži čitav splet prava i dužnosti koje roditelji imaju prema deci i koje su dužni da vrše u najboljem interesu deteta. Roditelji to svoje pravo (i dužnosti) najčešće i vrše sa najvećom posvećenošću i ljubavlju, ali ima životnih situacija kada to iz raznih razloga nije tako, i kada roditelji nisu u mogućnosti da udovolje svojim zakonskim i prirodnim obavezama prema detetu. U takvom slučaju zakon predviđa mogućnost potpunog ili delimičnog lišenja roditeljskog prava, pored mera preventivnog i korektivnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava. Na sudovima je nimalo lak zadatak da odrede da li će roditelje ili samo jednog od njih potpuno ili delimično lišiti roditeljskog prava i da obrazloži šta je uticalo na izbor baš te konkretne mere. Analiza sudskih odluka iz ove oblasti pokazuje da su sudovi oprezni kod izricanja ovih mera prema roditeljima i da uglavnom nastoje da, kada god je to moguće i opravdano, ostave prostor za ponovno uspostavljanje porodičnog života između deteta i roditelja, posebno ako postoje indicije da će roditelj želeti ili moći da vrši roditeljsko pravo u budućnosti, te da se zbog toga ne ide u pravcu potpunog već samo delimičnog lišenja. Poruka Sekcije je da sudovi uvek treba da vode računa o tome da se roditeljima koji se delimično lišavaju roditeljskog prava, odnosno gde se roditelji nisu teško ogrešili o svoja roditeljska prava i dužnosti (gde nije utvrđeno

zloupotrebljavanje prava ili grubo zanemarivanje dužnosti iz sadržine roditeljskog prava) ostavi deo roditeljskih ovlašćenja radi razvijanja odnosa sa detetom, kada god je to u najboljem interesu deteta.

2. Začeće uz pomoć biomedicine predstavlja veliki korak napred u oblasti lečenja nepolodnosti i doprinosi olakšanju trauma i problema koje nemogućnost zasnivanja porodice bez te pomoći izaziva. Nemogućnost začeća na uobičajeni način je poslednjih godina učestala iz razloga koji još nisu dovoljno proučeni, ali se pominje sve stresniji način života, hemikalije kojima smo svakodnevno izloženi, pesticidi u hrani i slično. Za pravo je najvažnije utvrditi režim lečenja neplodnosti koji će najvećem broju zainteresovanih omogućiti roditeljstvo, uz minimalne formalnosti i troškove, jer je prirodna potreba većine pojedinaca da ima potomstvo razumljiva i treba je poštovati. Pri tome je praksa Evropskog suda za ljudska prava pokazala da zemlje članice u toj oblasti još uvek imaju pravo na široko polje slobodne procene da to pitanje uredi u skladu sa svojim potrebama, obzirom da ne postoji konsenzus u zakonodavstvu država članica Saveta Evrope koji je zasnovan na usaglašenoj dugogodišnjoj praksi. Problemi koji mogu nastati kod heterologne inseminacije (oplodnje darovanim reproduktivnim ćelijama) a koji se odnose na identifikaciju donora možda treba rešavati tako da svaki donor bude unapred obavešten o pravu deteta da sazna svoje poreklo, bez bilo kakvih prava ili obaveza za donora koje inače proizilaze iz roditeljskog odnosa, ili pak omogućiti ostvarivanje ovog prava deteta uz prethodni ili naknadni pristanak donora da njegov identitet bude otkriven. Kod post mortem začeća oplodnim ćelijama preminulog, bilo bi potrebno obezbediti prethodni pristanak pojedinca da njegov reproduktivni materijal bude upotrebljen nakon njegove smrti, tako što će se prilikom davanja reproduktivnih ćelija radi zamrzavanja obavezno uzeti izjava o pristanku da se one upotrebe za oplodnju određenog lica posle njegove smrti ili pak za oplodnju bilo koje zainteresovane osobe. Time se obezbeđuje autonomija volje preminulog i izbegavaju docniji nesporazumi i konflikti.

3. Nasilje usmereno prema ili izvršeno nad ženama se sve manje smatra delom porodične tajne koja se čuva od javnosti i sve češće se prijavljuje radi ostvarivanja zaštite od nasilnika. Međutim, i dalje ima slučajeva neprijavljivanja rodno zasnovanog nasilja, do koga dolazi iz raznih razloga, među kojima je i nepoverenje prema institucijama. Praksa je pokazala da nasilnici mogu da budu i muškarci i žene, ali i deca, naročito kada je ono usmereno prema drugoj deci, vršnjacima ili vršnjakinjama, ali da su žrtve nasilja ipak najčešće žene i deca u porodici, dakle žrtve porodičnog nasilja.

Iako su na međunarodnom planu u okviru UN, Saveta Evrope i Evropske Unije usvojeni brojni dokumenti o zaštiti od rodno zasnovanog nasilja i borbi protiv te pojave, počev od konvencija, protokola na konvencije, preporuke, rezolucije i sl. ipak se pokazalo da to nije dovoljno jer je njihova implementacija nedovoljno efikasna. Nasilje je teško iskoristiti i zbog toga je potrebno svakodnevno ulagati napore u borbi protiv nasilja i na razvijanje svesti o tome da nasilje nije junaštvo, već štetna pojava i za počinioca i žrtvu, kao i društvo u celini.

3. Upravno-pravna zaštita slobode⁶

Prof. dr DOBROSAV MILOVANOVIĆ
profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Prof. dr ZORAN LONČAR
profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu

Prof. dr ZORICA VUKAŠINOVIĆ RADOJIČIĆ
profesor Kriminalističko-policijskog univerziteta u Beogradu

I.

1. Kvalitetna provera zakonitosti akata koji su predmet upravnog spora podrazumeva i povećanje brzine odlučivanja.

2. Potrebno je sprovesti funkcionalnu analizu javne uprave u cilju pravilne raspodele poslova po organima i određivanja broja službenika i kompetencija.

3. Imajući u vidu preopterećenost sudija Upravnog suda i potrebu za njihovom specijalizacijom, neophodno je povećati broj sudija.

4. U cilju povećanja delotvornosti upravnog spora potrebno je razmotriti mogućnost da se tužba istovremeno dostavlja Upravnom sudu i tuženom organu uprave.

5. Neophodno je da se Zakon o upravnim sporovima uskladi sa Zakonom o opštem upravnom postupku i evropskim standardima.

6. Neophodno je obezbediti digitalno povezivanje organa javne uprave i Upravnog suda u cilju povećanja delotvornosti upravnog postupka i upravnog spora.

---

⁶ U okviru Katedre, održana je Panel diskusija na temu *Formalizam u upravnom postupku i upravnom sporu*. Zaključke Panela objavljujemo u posebnom poglavlju ovog izdanja.

II.

1. Neophodna je reforma pravosudnog ispita kao jednog od najvažnijih stručnih ispita koji sprovode organi uprave.

2. Prilikom reforme potrebno je uzeti u obzir uzeti uporedna rešenja najvažnijih pitanja pravnog režima koji se odnosi na način izbora članova ispitnih komisija, program ispita, postupak ispitivanja i pravnu zaštitu kandidata.

III.

1. Odgovornost državnih i javnih službenika je sveobuhvatan koncept koji podrazumeva odgovornost organa i organizacija javne uprave za (ne) ostvarivanje strateških ciljeva rada organa i organizacija, kao i ličnu odgovornost imenovanih, postavljenih i zaposlenih lica. Institut disciplinske odgovornosti službenika pospešuje zakonito, efikasno i moralno postupanje zaposlenih u upravi i poziva na poštovanje i prava i etike.

2. Primarni cilj vršenja disciplinske vlasti je korekcija ponašanja i poboljšanje rada, a zatim sankcionisanje službenika za loš rad, loše ponašanje ili nečinjenje.

3. Analizom presuda Upravnog suda može se uočiti da državni službenici sudski postupak pokreću najčešće u situacijama kada je osporenim rešenjem potvrđena teža disciplinska povreda. Budući da se u velikom broju slučajeva tužba uvažava iz razloga bitnih povreda pravila postupanja tuženog organa, zaključuje se da je činjenično stanje uglavnom tačno i potpuno utvrđeno. Nedovoljno poznavanje pravila disciplinskog postupka može se prevazići kontinuiranim stručnim usavršavanjem državnih službenika.

4. Upravni sud Republike Srbije, presudama i pravnim stavovima unapređuje i harmonizuje rad uprave u ovom segmentu, vodeći računa o javnom interesu, interesu organa i organizacija javne uprave, ali i o pravima i obavezama službenika o kojima se rešava.

IV.

1. Pretvaranje prava korišćenja u pravo svojine na građevinskom zemljištu sprovodi se u dva posebna upravna postupka.

2. Imajući u vidu veliki značaj građevinskog zemljišta za ekonomski napredak zemlje i pravnu sigurnost u pogledu investicionog ulaganja, neophodno je uskladiti pozitivna zakonska rešenja u ovoj oblasti.

3. U ovom smislu, potrebno je omogućiti da se postupak pred Geodetskim zavodom vodi po službenoj dužnosti.

III – PRAVO NA IMOVINU

1. Opšta pitanja/Kodifikacije; Svojina i druga stvarna prava; Svojina i nasleđe; Ugovor/Odgovornost za štetu

Akademik prof. dr ZORAN RAŠOVIĆ

profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore

član Crnogorske akademija nauka i umjetnosti

Prof. dr DRAGOR HIBER

profesor Univerziteta u Beogradu

Prof. dr NIKOLA MOJOVIĆ

profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci

Prof. dr NINA PLANOJEVIĆ

profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu

Dr CHRISTA JESSEL-HOLST

Max Planck Institut za komparativno i međunarodno privatno pravo, Hamburg

I. Opšta pitanja/Kodifikacije

1. U kontekstu kodifikacije građanskog prava pokrenuto je pitanje motiva i razloga za oblikovanje instituta novčane naknade nematerijalne štete i raspodele tereta dokazivanja krivice za štetu – sa porukom da prevagu treba da imaju pravno-teorijski razlozi, uz izbegavanje politizacije i socijalizacije.

2. Pošto se nijedan institut ne može u potpunosti razumeti bez poznavanja njegovog istorijskog razvoja, bilo je reči i o proceduralnim sredstvima zaštite prava učesnika pomorskog poduhvata u rimskom pravu.

II. Svojina i druga stvarna prava

1. U oblasti stvarnog prava preispitivan je koncept etažne svojine u Srbiji, Sloveniji i Hrvatskoj – sa zaključkom da je domaći i slovenački dualistički koncept romanskog tipa bolje osmišljen od hrvatskog unitarnog koncepta, jer je više u skladu sa realnim ljudskim potrebama.

2. Na Sekciji su analizirani različiti oblici založnog prava, ali i fiducijarnog prenosa svojine, koji u većini država Evrope nije regulisan.

3. Ukazano je i na načine prestanka retencije, koji u pravnom sistemu Srbije nisu regulisani ili nisu regulisani adekvatno i predloženo je kako ih treba urediti budućim propisima.

III. Svojina i nasleđe

1. U oblasti naslednog prava sekcija je zauzela stav da bi sada zabranjeni ugovor o odricanju od budućeg nasledstva trebalo opet uvesti u domaće pravo, što bi, pored ostalog, dovelo do ostvarivanja šire autonomije volje *mortis causa*.

2. Analizirani su uslovi za punovažnost vanbračne zajednice i naslednopravni status vanbračnih partnera u severnomakedonskom i uporednom pravu, uz predlaganje rešenja za budući Građanski zakonik ove države.

3. Diskutovano je i o tome da li bi i pod kojim uslovima u Srbiji trebalo dozvoliti posthumnu oplodnju – uz zaključak da je to prihvatljivo, s tim što bi bilo neophodno bar ograničavanje roka za njeno vršenje i uređivanje naslednopravnog statusa ovako rođene dece.

IV. Ugovor i odgovornost za štetu

1. U oblasti ugovornog prava na sekciji je otvoreno aktuelno pitanje – kakav odgovor, u smislu eventualnih izmena, treba da pruži tradicionalno ugovorno pravo u vezi upotrebe novih tehnologija i fenomena tzv. pametnih ugovora, koji, između ostalog, obezbeđuju i automatsko izvršenje ugovornih obaveza.

2. Raspravljano je o nepravičnim odredbama u potrošačkim ugovorima i, u vezi toga, odabranim slučajevima iz prakse Suda pravde Evropske unije, a imajući u vidu odredbe Direktive 93/13.

3. Razmatrane su i posledice nesaglasnosti volje i izjave volje pri zaključenju pravnog posla pred javnim beležnikom – uz konstataciju da su novi propisi doneli napredak, ali ne i potpuno iskorenjivanje ovih pojava.

2. Porezi

Prof. dr GORDANA ILIĆ-POPOV
profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

1. Poreski sistem treba da bude uređen na način koji obezbeđuje vladavinu prava i socijalnu pravdu, koje su najviše vrednosti ustavnog poretka demokratskog društva. Zbog toga, svako ustavnopravno sporno pitanje u poreskom zakonodavstvu treba da se reši na način koji će obezbediti jednakost

svih pred zakonom i sprečiti diskriminaciju po bilo kojem osnovu. Primena tih ustavnih principa nije uvek jednostavna u poreskom pravu jer su poreske situacije najčešće složene i kompleksne te zahtevaju pažljiv izbor odgovarajućih poreskih mera kojima se postiže pravičnost poreskog sistema, odnosno pravda u oporezivanju. Pravičnost se pokazuje u konkretizaciji pravde, dok opštost poreske obaveze i ravnomernost u raspodeli poreskog tereta obeležavaju pravednost. Realizacija navedenih principa pretpostavlja i oporezivanje razlike između stečene imovine i dokazanih izvora za njeno sticanje. Naime, poreski organ utvrđuje nesrazmeru (koja se potom podvrgava oporezivanju) ukoliko analizom svih dostupnih podataka zaključi da je u toku poreske godine poreski obveznik stekao imovinu (što uključuje i izdatke za privatnu potrošnju) koja višestruko premašuje njegove prihode prijavljene u istoj godini, a ta se razlika ne može pripisati početnom stanju imovine. Ostvarivanju principa pravičnosti i postizanju veće fiskalne izdašnosti doprinosi, takođe, i namera zakonodavca da oporezivanju porezom na imovinu podvrgne sve kategorije nepokretnosti i za te svrhe ih razvrsta na odgovarajući način. Međutim, analiza podzakonskih akata nadležnih organa jedinica lokalne samouprave u Srbiji (prvenstveno onih o utvrđivanju prosečnih cena kvadratnog metra odgovarajućih nepokretnosti po zonama) pokazala je da postoji određen prostor za unapređenje srpskih poreskih rešenja.

2. Digitalna tehnologija transformiše savremeno društvo u tzv. digitalno društvo te, između ostalog, nagoveštava digitalnu budućnost oporezivanja. S jedne strane, razvoj informacionih tehnologija pruža mogućnosti za unapređenje rada poreskih organa i efikasniju naplatu poreza (npr. kreiranje digitalnih aplikacija koje olakšavaju ispunjavanje poreskih obaveza i obezbeđuju bržu komunikaciju sa poreskim obveznicima). S druge strane, digitalne tehnologije donose nove izazove u poreskom postupku za ostvarivanje i zaštitu ustavom i zakonima garantovanih prava poreskih obveznika (pre svega, privatnost, tajnost i poverljivost poreskih podataka). Uvođenje digitalizacije, osim koristi koje donosi (ubrzavanje i olakšavanje poreskog postupka), ima značajnu i ograničavajuću ulogu na ostvarenje načela pravičnosti u poreskom postupku i poreskom upravnom sporu. Jedna od digitalno-tehnoloških novina je obaveza elektronskog fakturisanja za isporuke dobara i pružanje usluga, sa ciljem da se smanji rizik formalne neispravnosti faktura, skрати vremenski period za povraćaj poreza na dodatu vrednost i obezbedi efektivnije ostvarivanje prava na odbitak prethodnog poreza. Ali, praksa će u narednom periodu pokazati da li su, odnosno u kojoj meri, potencijali sistema elektronskog fakturisanja olakšali poresku kontrolu i poboljšali naplatu poreza na dodatu vrednost.

3. Traganje za pravdom kroz pravičnost se pokazuje i u borbi sa nelegitimnom, a zakonitom poreskom evazijom. U Srbiji je poslednjih 20 godina u primeni načelo fakticiteta kao opšta antiabuzivna mera, koja se primenjuje u situacijama za koje zakonodavac nije predvideo posebno antiabuzivno pravilo. Međutim, to načelo je poslednjih godina dosta kritikovano sa stanovišta preširoke i nedovoljno precizne i jasne formulacije (npr. zakon nije naveo kako otkriti disumulovani pravni posao, niti je naveo objektivne činjenice koje ukazuju na to da određeni pravni posao ne poseduje ekonomsku suštinu i dr.). Otuda je očigledno da zakonska norma koja uređuje načelo fakticiteta zahteva određene modifikacije i izmene u što skorije vreme.

4. Sa ciljem da se osigura efikasnija naplata javnih prihoda predviđeni su različiti instrumenti obezbeđivanja naplate poreskog duga (garancija, odgovornost za tuđu poresku obavezu, solidarna poreska obaveza, zaloga, sekundarna poreska obaveza). U nekim državama je poslednjih godina primetan porast zakonskih garantata za poreske obaveze trgovačkih društava te poreski organi bez da pristupe primeni instituta „skidanje vela pravne odgovornosti“ opredeljuju status poreskog garanta članovima društva kapitala i članovima uprave društva u svim situacijama kad trgovačka društva nisu ispunila poresku obavezu, odnosno imaju probleme sa likvidnošću. Zanimarivanje instituta „skidanje vela odgovornosti“ u postupku utvrđivanja statusa poreskog garanta dovodi u pitanje pravnu sigurnost članova društva i članova uprave. Nepostojanje jasno utvrđenih uslova za određivanje statusa poreskog garanta otvara različite dileme (npr. kako tumačiti institute privatnog prava u javnopravne svrhe i dr.), do čijeg razrešenja nastoji da se dođe kroz upravno-sudsku zaštitu.

5. Poreski zakonodavac pridaje veliki značaj vremenskoj komponenti poreskog prava i pravi razliku između pravila o primeni poreskog materijalnog prava i poreskog procesnog prava. Postoji potreba da se u dugotrajnim krivičnim ili prekršajnim postupcima koji za predmet imaju poreski delikt uvažavaju izmene do kojih je došlo u poreskom materijalnom zakonodavstvu nakon učinjenog poreskog delikta, iako one mogu da dovedu do primene povoljnijeg zakona u kaznenom postupku pa, čak, i do oslobađajuće sudske odluke. Međutim, porez će i u tom slučaju biti utvrđen i poreski obveznik će imati obavezu da utvrđeni poreski dug plati, te naknadna promena poreskog zakonodavstva koja bi se tumačila u korist okrivljenog ne bi oštetila budžet, koji i dalje ostaje zaštićen poreskim pravilima o utvrđivanju i naplati poreza.

3. Privredna društva/Bankarski poslovi

Akademik prof. dr MIRKO VASILJEVIĆ

profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

JASMINKA OBUĆINA

predsednik Privrednog apelacionog suda u Beogradu

Prof. dr STOJAN DABIĆ

Međunarodni centar za razvoj finansijskog tržišta, Beograd

1. Stečajni postupci odvijaju se sporo, kako iz objektivnih, tako i iz subjektivnih razloga (prevelika i često nedovoljno kontrolisana moć stečajnih upravnika i delom odbora poverilaca). Ovo u dobroj meri kompromituje ključnu stečajnu funkciju zaštite stečajnih neobezbeđenih poverilaca, što su uglavnom mali komercijalni poverioci iz sfere prometa robe i usluga, nasuprot finansijskim i kreditnim poveriocima koji su uglavnom obezbeđeni poverioci sa malim rizikom nenaplate potraživanja. Sekcija zaključuje da je potrebno unaprediti stečajnu regulativu, kako bi se pojačala odgovornost svih učesnika u stečajnom postupku u interesu zaštite neobezbeđenih poverilaca.

2. Na Sekciji je zapaženo da se unapred pripremljeni planovi reorganizacije i uopšte planovi reorganizacije stečajnog dužnika olako zaključuju, da je slab mehanizam nadzora nad izvršenjem zaključenih planova, da izostaje bilo kakva odgovornost, a posebno da se i pre početka izvršavanja zaključenog jednog plana reorganizacije sa odloženim rokom primene, u međuvremenu zaključuje i novi plan reorganizacije. To ni u kom slučaju ne može da bude interes malih po potraživanju, a većinskih po broju poverilaca koji nemaju obezbeđenje naplate svojih potraživanja. Na Sekciji je konstatovana potreba da se ove pojave i zakonski bolje uredi, kako bi sistem reorganizacije bio zaista u funkciji spasa stečajnog dužnika od bankrota, a ne u funkciji socijalnih i neekonomskih potreba, često i politički motivisanih.

3. U oblasti bankarskih poslova i statusa banaka Sekcija ukazuje na:

- problem dominacije američkog dolara kao rezervne valute, posebno sa aspekta implikacija na finansijska tržišta;
- potrebu razvoja tzv. bankoosiguranja, kao mehanizma saradnje banaka i osiguravajućih društava na finansijskom tržištu;
- potrebu jačanja informisanosti korisnika kredita u predugovornoj fazi zaključenja ugovora o kreditu, kako u sferi praktične realizacije, tako i u sferi

predugovorne odgovornosti za neizvršenje ili nekompletno izvršenje ove obaveze od strane ekonomski jače ugovorne strane u ovom odnosu – davaoca kredita.

4. Osiguranje

Dr Mirjana Glintić

naučni saradnik u Institutu za

uporedno pravo u Beogradu

1. Analiza zakonskih propisa u Republici Srbiji ukazala je da propise Republike Srbije nije potrebno menjati kako bi električni trotinetai bili percipirani kao motorna vozila. Iako se sistemskim tumačenjem može zaključiti da su električni trotinetai motorna vozila koja ne zahtevaju registraciju, to ne znači da ne postoji obaveza zaključivanja osiguranja od autoodgovornosti. Brojni primeri iz prakse su pokazali da je upotreba električnih trotineta rizična, kako po pešake, tako i po druge učesnike u saobraćaju, što zahteva uspostavljanje sistema odgovornosti za zaštitu interesa oštećenih lica, koja u takvim saobraćajnim nezgodama mogu pretrpeti i materijalnu štetu i telesne povrede. Sledeći korak bi svakako moralo da bude podizanje svesti građana o obavezama i potrebi zaključivanja ugovora o osiguranju o autoodgovornosti, na šta su i zakonski obavezani. To je moguće postići samo uz podršku policijskih organa, koji trenutno lica koja upravljaju električnim trotinetaima tretiraju kao pešake.

2. Domaća sudska praksa stoji na stanovištu da oštećeni, kome je štetnik neosiguranim vozilom štetu prouzrokovao namerno, nema pravo na naknadu štete iz sredstava garantnog fonda. Sistemskim tumačenjem domaćeg ZOOS, u nekoliko logičkih koraka može se doći do zaključka da bi prema našem pravu i tom slučaju oštećenom trebalo dosuditi naknadu štete. Osiguravajuće društvo ima pravo da se regresira od svog osiguranika u slučaju kad je šteta prouzrokovana namerno. S obzirom na ovo pravilo, očigledno je da oštećeni ima pravo na naknadu štete od osiguravača od autoodgovornosti, iako je šteta prouzrokovana namernom upotrebom motornog vozila. Kako garantni fond štetu nadoknađuje pod istim uslovima kao da je vozilo bilo osigurano od autoodgovornosti, okolnost da je šteta prouzrokovana namerno ne isključuje odgovornost garantnog fonda. Ideja koja zapravo stoji iza garantnog fonda jeste da se oštećeni nađe u istom onom položaju u kom bi bio da je mogao da se naknadi od štetnika ili njegovog osiguravača. Stoga se oštećenom mora garantovati pravo na naknadu štete iz sredstava garantnog

fonda i u slučaju namerno prouzrokovane štete, o čemu svedoče i pozitivno-pravna rešenja, kao i pojedini primeri domaće i strane sudske prakse.

3. Institut zaštite podataka o ličnosti još uvek je na niskom nivou razumevanja, kako u pogledu samog značaja čuvanja privatnosti lica i informacija, tako i u pogledu kažnjavanja usled loše primene zakona, što se reflektuje i na industriju osiguranja. Globalizacija donosi novine na tržištu osiguranja, kao i u domenu bezbednosti i zaštite informacije, pri čemu je evidentna prisutnost različitih pretnji u realnom svetu i vremenu. Novim Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti se podiže svest o zaštiti privatnosti i uvode se novine kod davanja pristanka, što predstavlja napredak u odnosu na raniju regulativu. Posledično su i politike privatnosti razumnije i jasnije za svakog građanina. Sada lice na koje se podaci o ličnosti odnose ima niz prava, među kojima i pravo na zaborav, što je novina. Industrija osiguranja prati implementaciju i razvoj zaštite podataka o ličnosti i ide u susret svim izazovima koje promene donose. Društva za osiguranje moraju svakodnevno vršiti edukaciju svojih zaposlenih na temu zaštite podataka, ukazujući na značaj primene, kao i mogućnost velike zloupotrebe podataka koja može proizvesti dalekosežne posledice u zavisnosti od toga koji su podaci o ličnosti otkriveni i dalje distribuirani.

5. Međunarodni privredni ugovori/Arbitraža

Prof. dr JELENA S. PEROVIĆ VUJAČIĆ
predsednik Kopaoničke škole
prirodnog prava – Slobodan Perović
profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Dr THOMAS MEYER
rukovodilac Programa nemačke organizacije
za međunarodnu saradnju GIZ

Dr NATAŠA HADŽIMANOVIĆ
advokat, Four Knights LLC, Ženeva

1. Koncept nedostatka saobraznosti prihvaćen u Bečkoj konvenciji o međunarodnoj prodaji robe širi je od pojma materijalnih nedostataka koje poznaju pravni sistemi evropsko-kontinentalne pravne tradicije. Pored razlika u kvalitetu robe, u ovaj koncept uključene su i razlike u količini robe, isporuka robe druge vrste – *aliud*, kao i razlike u pakovanju robe. S druge strane,

u srpskom Zakonu o obligacionim odnosima čini se razlika između nedostataka u kvalitetu stvari, obuhvaćenim posebnim pravilima o odgovornosti za materijalne nedostatke i ostalih slučajeva neispunjenja obaveze isporuke predviđenih drugim pravilima Zakona, odvojenim od pravila o odgovornosti za materijalne nedostatke. Koncept nesaobraznosti robe predviđen Konvencijom potrebno je tumačiti autonomno, u skladu sa članom 7.1 Konvencije, a ne primenom odgovarajućih kriterijuma prihvaćenih u nacionalnim pravnim sistemima.

2. Činjenica da teorija promenjenih okolnosti predstavlja izvesno odstupanje od načela *pacta sunt servanda*, ugovorno uređenje promenjenih okolnosti čini izuzetno delikatnim pitanjem. Iz tih razloga, ugovorne strane moraju postupati sa posebnom pažnjom prilikom formulisanja klauzule o promenjenim okolnostima. U ovoj klauzuli, potrebno je, pre svega, jasno, precizno i nedvosmisleno predvideti uslove koji moraju biti ostvareni da bi određeni događaj bio prihvaćen kao promenjena okolnost. Ti uslovi odnose se na zahtev nepredvidljivosti, izvanrednosti, spoljnosti i nesavladivosti događaja, kao i na uticaj koji događaj mora ostvariti na ispunjenje konkretnih ugovornih obaveza, da bi se smatrao promenjenom okolnošću. Iako pomenute uslove ugovorne strane kombinuju i modeliraju u skladu sa svojim interesima u svakom konkretnom slučaju, potrebno je imati u vidu da pojedine formulacije u tom pogledu nose rizik različitih tumačenja i spornih situacija. Po određenju uslova za postojanje promenjenih okolnosti, klauzulom je potrebno odrediti njihove pravne posledice. U tim okvirima, ugovorne strane mogu predvideti raskid i izmenu ugovora kao moguće pravne posledice ili se pak, opredeliti samo za raskid ugovora. Ako su pri tome predviđeni pregovori ugovornih strana o izmeni ugovora, potrebno je precizirati uslove, rokove i formu njihovog iniciranja, kriterijume kojima se strane rukovode prilikom pregovaranja, kao i postupak za slučaj neuspeha u pregovorima. Ukoliko je izmena ugovora poverena arbitraži, arbitražnom klauzulom ili klauzulom o promenjenim okolnostima koja upućuje na arbitražnu klauzulu potrebno je izričito predvideti ovlašćenje arbitara da izmene ugovor. S druge strane, klauzule kojima se, u slučaju neuspeha u pregovorima, predviđa samo raskid ugovora bez daljih preciziranja, potrebno je izbegavati s obzirom da ne daju odgovor na čitav niz pitanja koja raskid ugovora u praksi može pokrenuti.

3. Klauzule o višoj sili postale su standardne klauzule ugovora međunarodnog poslovnog prometa. Njima se, u zavisnosti od volje ugovornih strana u svakom konkretnom slučaju, opšta pravila merodavnog prava isključuju, menjaju ili bliže preciziraju. U tim okvirima, potrebno je da ugovorne strane jasno, precizno i nedvosmisleno odrede *pojam* više sile, te da događaj ili

smetnju koju prihvataju kao višu silu u ugovoru formulišu u skladu sa svojom voljom, namerama i objektivnim očekivanjima u konkretnom slučaju. To znači da, ukoliko ne žele da budu vezane nekim od zahteva koje merodavno pravo može da postavi u tom pogledu (na primer kumulativno ispunjenje zahteva nepredvidljivosti i nesavladivosti), ugovorne strane taj zahtev treba izričito da isključe i obratno, ako postojanje nemogućnosti žele da uslove nekim zahtevom koji se opštim pravilima ne postavlja, to treba izričito da ugovore. Pošto definišu pojam više sile, ugovorne strane treba precizno da odrede *postupak* koji će uslediti u slučaju njenog nastupanja, a pre svega obaveštenje o višoj sili, njegovu formu, sadržinu, rok upućivanja i pravne posledice propuštanja. Najzad, ovom klauzulom potrebno je predvideti *pravna dejstva* više sile i to pre svega u pogledu oslobođenja od odgovornosti (da li se dužnik oslobađa odgovornosti ili ne), ugovornih obaveza (da li se ugovorna obaveza gasi ili se odlaže) i s tim u vezi, daljeg važenja ugovora (da li ugovor prestaje, da li se raskida i pod kojim uslovima ili pak, ostaje na snazi).

4. Kad je reč o ugovornom isključenju i ograničenju odgovornosti, osnovno pitanje odnosi se na punovažnost i domašaj odgovarajućih ugovornih klauzula. Klauzule o isključenju i ograničenju odgovornosti predmet su značajnog podozrenja i uzdržanih stavova u uporednom pravu s obzirom da predstavljaju odstupanje od opštih pravila o odgovornosti za štetu koja svoj izvor nalaze u osnovnim moralnim vrednostima i kategorijama. Iz tih razloga, nacionalni pravni sistemi i izvori uniformnog ugovornog prava ovim klauzulama posvećuju posebnu pažnju, pre svega predviđanjem kriterijuma za njihov poništaj. U tom pogledu, neki sistemi polaze od načela savesnosti i poštenja, neki putem poništaja sankcionišu klauzule koje su ocenjene kao „nerazumne“, neki predviđaju da se odgovornost ne može isključiti u slučaju namere, dok neki ovo ograničenje proširuju i na krajnju nepažnju. O pomenutim činjenicama ugovorne strane moraju voditi računa, kako prilikom samog odlučivanja o tome da li će u konkretan ugovor uneti klauzulu isključenja ili ograničenja odgovornosti, tako i prilikom formulisanja ovih klauzula.

5. Punovažnost i pravna dejstva klauzule o merodavnom pravu pokreću čitav niz značajnih pitanja. Najznačajnija od njih odnose se na određanje međunarodnog karaktera ugovora, načelo autonomije volje i njegova ograničenja, pre svega sa stanovišta međunarodnog privatnog prava, utvrđenje domašaja ove klauzule u svetlu teorija kolizionopravne autonomije s jedne i materijalnopravne autonomije s druge strane, povlačenje granične linije između izbora merodavnog prava i inkorporacije, kao i pravnih posledica koje iz tog razlikovanja proističu, određenje pojma koneksiteta sa aspekta različitih rešenja koja su u uporednom pravu usvojena, utvrđenje slučajeva

ugovaranja više nacionalnih prava za isti ugovor i u tom smislu, pravnih posledica cepanja ugovora, kao i na određenje vremenskih granica relevantnih za izbor merodavnog prava. Pored pitanja koja se odnose na samu klauzulu o merodavnom pravu, za ugovorne strane od značaja je poznavanje rešenja koja se, u odsustvu ovakve klauzule, primenjuju u pogledu određenja merodavnog prava, pri čemu su za praksu međunarodnog poslovnog prometa posebno važna pravila u sporovima pred međunarodnom trgovinskom arbitražom.

6. Da bi arbitražna klauzula proizvodila pravna dejstva, ugovorne strane moraju postići saglasnost o njenim bitnim elementima. Bitnim elementima arbitražne klauzule smatraju se konstituisanje nadležnosti arbitraže i označavanje spora ili sporova za koja je arbitražna nadležna. Pored bitnih elemenata, arbitražne klauzule najčešće sadrže i druge elemente koji, iako nisu neophodni, značajno doprinose potpunosti i preciznosti arbitražne klauzule. Oni se mogu odnositi na mesto arbitraže, broj arbitara, merodavno pravo, jezik postupka, svojstva i kvalifikacije arbitara, ovlašćenika za imenovanje, i sl. Pomenuti elementi su uzajamno povezani, zbog čega ih je, u svakom konkretnom slučaju, potrebno vešto kombinovati i uklopiti tako da predstavljaju jednu logičnu celinu „kreiranu“ po meri ugovornih strana. Klauzule u kojima je namera strana da ugovore nadležnost arbitraže izražena nejasno, dvosmisleno ili neprecizno (klauzule sa manom) otvaraju brojna sporna pitanja i dovode do značajnih problema, a njihova pravna sudbina zavisi od metoda njihove interpretacije. Standardne arbitražne klauzule međunarodnih institucionalnih arbitraža i model klauzule o ugovaranju *ad hoc* arbitraže izrađene od strane međunarodnih organizacija, izraz su onoga što se na međunarodnom nivou smatra rešenjem koje treba preporučiti. Iz tih razloga, standardne i model klauzule o arbitraži pokazuju se optimalnim rešenjem koje treba imati u vidu prilikom formulisanja arbitražne klauzule u svakom konkretnom slučaju.

6. Radni odnosi

PREDRAG TRIFUNOVIĆ

doskorašnji sudija Vrhovnog kasacionog suda Srbije

Prof. dr LJUBINKA KOVAČEVIĆ

profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

1. Digitalizacija intenzivno utiče na svet rada, između ostalog i kroz široku upotrebu algoritamskog odlučivanja o pravima, obavezama i odgovornostima iz radnog odnosa. U tom smislu je uočena potreba da se sve

poslodavčeve odluke koje se tiču pravnog položaja zaposlenog, uključujući i odluke o prestanku radnog odnosa, donose uz učešće ljudi, a u cilju stvaranja uslova za delotvorno ostvarivanje i zaštitu prava na dostojanstvo na radu. U Republici Srbiji, zadovoljenje ove potrebe naročito podrazumeva zakonsko utvrđivanje uslova korišćenja digitalnih tehnologija za nadzor nad radom zaposlenih, kao i uređivanje značaja nezakonito pribavljenih digitalnih dokaza u radnom sporu, kako bi se obezbedila pravna sigurnost i očuvala zaštitna funkcija radnog prava. S tim u vezi, na Sekciji je konstatovano da se može se smatrati da je određeni digitalni dokaz o radu zaposlenog pribavljen zakonito, ukoliko je zaposleni unapred obavešten o postojanju, vrsti, prirodi, svrsi i obimu nadzora, kao i ako su mu obezbeđena delotvorna pravna sredstva za zaštitu radnih prava. S druge strane, ne može se smatrati prihvatljivim da poslodavac u radnom sporu dokazuje odgovornost zaposlenog za povredu radne obaveze ili nepoštovanje radne discipline samo pomoću jednog, nezakonito pribavljenog dokaza.

2. Na Sekciji je razmatrano i pitanje pravnih posledica krivičnih dela učinjenih na radu ili u vezi s radom, posebno u pogledu zakonitosti otkaza ugovora o radu zaposlenom koji je pravnosnažno osuđen za ova krivična dela. U diskusiji je zaključeno da pojam pravnosnažne osude ne obuhvata odbacivanje krivične prijave na temelju ispunjene obaveze preuzete na osnovu primene tzv. oportuniteta krivičnog gonjenja, ali da obuhvata presudu kojom se prihvata sporazum o priznanju krivičnog dela. S druge strane, povodom otkaza ugovora o radu zbog povrede radne obaveze ili nepoštovanja radne discipline uočeno je da domaći sudovi polaze od građanskopravnih oblika krivice (namera/nepažnja), a ne od krivičnopravnih oblika krivice (umišljaj/nehat), iako se disciplinsko pravo tradicionalno smatra vidom kaznenog prava, bližeg krivičnom pravu.

3. Pitanje odgovornosti za nenamirena potraživanja zaposlenih koja su dospela pre promene poslodavca nije neposredno uređeno Zakonom o radu, zbog čega su domaći sudovi prilikom odlučivanja o tome ko je odgovoran za ovu vrstu potraživanja, u istim ili bitno sličnim činjeničnim situacijama, zauzimali potpuno oprečne stavove. Navedeno upućuje na potrebu za izričitim uređivanjem odgovornosti za namirenje potraživanja zaposlenih dospelih pre promene poslodavca, pri čemu bi domaći zakonopisac mogao da koristi kao model rešenja sadržana u Direktivi 2001/23/EZ. Reč je, preciznije, o propisivanju isključive odgovornosti poslodavca sledbenika, dok se kao izuzetak od ovog pravila može propisati solidarna odgovornost poslodavca prethodnika i poslodavca sledbenika, koja, pritom, može biti ograničena predmetno (samo za određenu vrstu potraživanja, na primer samo za potraživanja iz dopunskog

penzijskog osiguranja ili za potraživanja u vezi s prestankom radnog odnosa) ili vremenski (npr. na jednu ili više godina od dana promene poslodavca).

4. Konstatovano je da je Vrhovni kasacioni sud promenio svoje dugogodišnje pravno stanovište da radnik koji radi za poslodavca van radnog odnosa, uključujući i rad na osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima, ne može steći svojstvo zaposlenog ni pod kojim uslovima. Naime, najviša sudska instanca u nas se izjasnila da se zaključivanjem više sukcesivnih ugovora kojima se ne zasniva radni odnos između istih lica na poslovima koji su trajni, kontinuirani i sistematizovani, izigravaju odredbe Zakona o radu kojima se uređuje rad van radnog odnosa, odnosno da poslodavci povređuju zabranu zloupotrebe prava. Ovakvim tumačenjem merodavnih zakona obezbeđena je zaštita prekrasnih radnika, što zaslužuje svaku podršku. Senku na ovaj pristup bacaju, međutim, odluke Vrhovnog kasacionog suda kojima se ograničava krug poslodavaca kod kojih je moguće utvrditi zloupotrebu prava u slučaju angažovanja radnika na osnovu sukcesivnih ugovora o privremenim i povremenim poslovima. Reč je, preciznije, o poslodavcima u javnom sektoru, te je u diskusiji istaknuto da preobražaj ugovora kojim se ne zasniva radni odnos u ugovor o radu ima za cilj sprečavanje i sankcionisanje zloupotreba instituta rada van radnog odnosa, a ne i sprečavanje i sankcionisanje neopravdanog zapošljavanja novih radnika u javnoj upravi. Ovo tim pre što sankcionisanju neopravdanog zapošljavanja novih radnika u javnoj upravi može doprineti pravilna primena instrumenata upravnog, poreskog i kaznenog prava.

5. Na sekciji je ukazano da radne prakse mogu doprineti lakšoj integraciji i unapređenju položaja mladih na tržištu rada, budući da omogućavaju sticanje radnog iskustva, praktičnih znanja i veština kroz obavljanje profesionalnih zadataka pod nadzorom poslodavca. Ipak, određeni broj poslodavaca zloupotrebljava ovaj institut, posebno kada je reč o radnim praksama koje se organizuju bez učešća i nadzora obrazovnih ustanova i Nacionalne službe za zapošljavanje (tzv. radne prakse na otvorenom tržištu). To naročito podrazumeva rizik korišćenja rada praktikanata za zamenu „redovnih“ zaposlenih za čijim radom postoji trajna ili trajnija potreba. Takođe, poslodavci u većem broju država pribegavaju organizovanju radnih praksi bez ili uz skromne naknade, čime se one pretvaraju u novi oblik prekrasnog rada, odnosno u vid eksploatacije mladih radnika. Rešavanje naznačenih problema u Republici Srbiji naročito otežava činjenica da obavljanje radnih praksi nije pravno uređeno, da ne postoji univerzalno prihvaćena definicija radne prakse, te da u sudskoj praksi nisu izgrađeni pouzdani kriterijumi za kvalifikaciju praktikanata i njihovo razgraničenje od drugih radnika. Zaključeno je da je za korišćenje prednosti radnih praksi, ali i za sprečavanje zloupotreba ovog

instituta, izuzetno značajno da u Republici Srbiji radne prakse budu neposredno uređene bilo matičnim zakonom o radu, bilo posebnim zakonom o radnoj praksi čiji je nacrt izrađen 2021. godine. Iskustva iz drugih pravnih sistema svedoče, naime, o tome da je zakonska uređenost radnih praksi garant njihovog kvaliteta i delotvornosti, zajedno s obezbeđivanjem poreskih i drugih podsticaja za poslodavce, delotvornim inspekcijskim nadzorom, kao i učešćem socijalnih partnera u aktivnostima od značaja za unapređenje uslova za obavljanje radne prakse. S druge strane, postoji i potreba preispitivanja kruga lica koja se mogu kvalifikovati kao praktikanti, jer je sticanje znanja, veština i radnog iskustva potrebno pripadnicima svih starosnih kategorija, posebno imajući u vidu ubrzanu dinamiku pojave novih zanimanja i novih zahteva za obavljanje postojećih zanimanja, kao i položaj pojedinca na savremenom tržištu rada, gde se od radnika može očekivati da zameni zanimanje i posle 30. godine života.

6. Sekcija ocenjuje da mirno rešavanje radnih sporova ima sve značajniju ulogu u našem pravnom životu, pre svega zahvaljujući prednostima koje obezbeđuje ovaj način rešavanja sporova (brzina odlučivanja, sniženi troškovi, fleksibilnost, neformalnost, nejavnost, posebne veštine i znanja arbitara), kao i radu Republičke agencije za mirno rešavanje radnih sporova. Ipak, veliki broj radnih sporova se i dalje jedino može rešiti pred sudovima, budući da Agencija nema opštu nadležnost za rešavanje (svih) individualnih i kolektivnih radnih sporova. Identifikovana je i potreba za daljim unapređivanjem postupka rešavanja radnih sporova mirenjem i arbitražom.

IV – PRAVO NA INTELEKTUALNU TVOREVINU

1. Prava intelektualne svojine

Prof. dr SANJA DANKOVIĆ STEPANOVIĆ

profesor Fakulteta političkih nauka

Univerziteta u Beogradu

DIMITRIJE MILIĆ

advokat u Beogradu

1. Uprkos značajnom stepenu ujednačenosti pravila građanskopravne zaštite prava intelektualne svojine, svako od njih uživa određene specifičnosti u pogledu postupka zaštite. Tužba za zaštitu prava na industrijski dizajn

u domenu potencijalnog kruga tužilaca specifična je utoliko da pored zahteva da nosilac licence bude registrovan, neophodno je i da ugovorom o licenci mogućnost podnošenja tužbe nije isključena. U pogledu zahteva za utvrđivanje povrede prava, nije od značaja utvrditi da li je korišćenje dizajna izazvalo konfuziju na tržištu, za razliku od žiga. Takođe, zahtev za naknadu nematerijalne štete u postupku zaštite prava na industrijski dizajn nalazi svoje puno opravdanje, ali samo u slučaju kada tužbu podnosi nosilac prava. Za razliku od žiga, tužba za osporavanje prava se može smatrati specifičnom u odnosu na autorsko pravo, ali ne i prava industrijske svojine. Njome se zapravo štiti pravo autora, ali i njegovog pravnog sledbenika na podnošenje prijave za industrijski dizajn. Zaključni stav je da postoje značajne sličnosti u odnosu na tužbe kojima se štite ostala prava intelektualne svojine, ali i da tužbe u postupku zaštite prava na industrijski dizajn pokazuju svoje specifičnosti i razlike koje zahtevaju zasebnu regulativu.

2. Pored patenta i korisnog modela, zaštita pronalazaka moguća je i pronalazačkim svedočanstvom. Pronalazačka svedočanstva, kao oblik pravne zaštite za pronalasku koji je, sa malim izuzecima, bio svojstven socijalističkim zemljama, nastala su posle Oktobarske revolucije u Rusiji, kao pokušaj prilagođavanja patentnog sistema zasnovanog na privatnoj svojini i isključivim pravima na iskorišćavanje pronalaska novonastalom društvenom uređenju. Iako se smatraju reliktom socijalizma, u periodu između dvadesete i početka devedesetih godina prošlog veka imala su bitnu ulogu u razvoju inovacija u socijalističkim zemljama, uključujući i SFRJ. Pronalazačka svedočanstva i danas imaju svoj značaj budući da predstavljaju deo stanja tehnike koji se koristi za ispitivanje novosti i inventivnog nivoa pronalazaka u postupku zaštite patentom.

3. Pravo na posebnu naknadu postoji u situaciji kada se autorsko delo umnožava bez dozvole autora, a postoji mogućnost da će ovo umnožavanje biti učinjeno snimanjem na nosače zvuka, slike ili teksta, odnosno fotokopiranjem – za lične nekomercijalne potrebe fizičkih lica. U domaćem pravnom sistemu, pravo autora i nosilaca srodnih prava na posebnu naknadu formalno postoji gotovo četvrt veka, međutim sistem naplate je neadekvatan i neefikasan. Lista uređaja i praznih nosača koji podležu naplati posebne naknade je restriktivno koncipirana, a proces donošenja tarife predstavlja kombinaciju pregovaračkog sistema i sistema državne intervencije. Okolnost da je naplata posebne naknade od interesa za širok krug nosilaca prava i zainteresovanih fizičkih i pravnih lica, kao i da digitalna transformacija donosi dubinske promene u načinima na koji korisnici pristupaju

različitim autorskim delima – nameću potrebu iznalaženja novih, pravičnijih i efikasnijih modela naplate i raspodele posebne naknade.

2. Pravo informaciono komunikacionih tehnologija⁷

Dr ĐORĐE KRIVOKAPIĆ

profesor Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu

ANDREA NIKOLIĆ

asistent Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu

1. Pravnici koji se bave pravom informaciono komunikacionih tehnologija moraju da poseduju adekvatna znanja iz pravnih, ali i tehničkih i organizacionih nauka kako bi mogli da razumeju predmet regulisanja i kako bi bili u prilici da uspešno izvrše kvalifikaciju, odnosno primenjuju opšte pravne okvire.

2. Tehnologiju, kada je neophodno, treba regulisati opštim principima usled okolnosti da ubrzanim tehnološkim razvojem specifične norme brzo mogu da postanu anahrone, odnosno zastarele.

3. Posebnu pažnju potrebno je obratiti na regulisanje razvoja i upotrebe naprednih tehnologija poput veštačke inteligencije. Potrebno je da pristup bude zasnovan na proceni rizika i da prati trendove u Evropskoj Uniji.

4. Potrebno je razmotriti koncepte odgovornosti u novom tehnološkom okruženju, posebno u pogledu pitanja kada se i pod kojim uslovima tehnologija može posmatrati kao opasna stvar.

5. Primena tehnologije u pravu je potrebna kako bi pravna struka mogla da parira drugim visokostručnim profesijama koje su već u procesu ubrzane digitalne transformacije.

6. Potrebno je obratiti posebnu pažnju na unapređenje programa obrazovanja u oblasti Prava IKT usled njegovih specifičnosti. Naime, u oblasti prava IKT se zahteva horizontalni pristup zasnovan na proceni rizika, koji podrazumeva primenu različitih organizacionih i tehničkih mera neophodnih za puno poštovanje propisa.

---

⁷ Sekcija *Pravo informaciono komunikacionih tehnologija* Kopaoničke škole prirodnog prava osnovana je 2022. godine. Prva sesija Sekcije održana je na 35. Susretu Škole, u okviru *Katedre Pravo na intelektualnu tvorevinu* u prisustvu velikog broja učesnika.

V – PRAVO NA PRAVDU

1. Sud u koneksitetu pravde

Prof. dr GORDANA STANKOVIĆ
profesor Univerziteta u Nišu

1. Sekcija na prvom mestu konstatuje da *Kopaonička škola prirodnog prava – Slobodan Perović*: nastavlja da sledi ideje njenog osnivača i zalaže se da pravo služi pravdi, a ne volji ili samovolji onih koji vrše vlast; konstantno se zalaže za suzbijanje „zakonskog neprava“ i promociju i afirmaciju univerzalnih pravnih vrednosti; neguje ideju da smisao prava nije u pravnom nasilju ili nepoštovanju stečenih prava; zalaže se da vladavina zakona ne bude samo formalna zakonitost kojom se garantuje i ostvaruje regularnost i funkcionisanje demokratskog poretka, već pravda koju obezbeđuju institucije koje pružaju okvir za njeno ostvarenje.

2. Polazeći od toga da je sudska vlast poslednja brana zakonitosti i garant vladavine prava i da su u sistemu podele vlasti jedino sudije, kao predstavnici treće vlasti, oni koji sudijsku funkciju vrše profesionalno, neophodno je, u cilju poštovanja sudske i sudijske nezavisnosti, da zakonom budu dosledno obezbeđene sve garantije sudske nezavisnosti. Tim putem, štite se istovremeno i prava građana i prava nosilaca sudijske funkcije.

3. Ujednačenost sudske prakse može se postići podizanjem kvaliteta u primeni i tumačenju prava uz primenu opštih načela, posebno pravičnosti i savesnosti, podizanjem kvaliteta obrazloženja sudskih odluka, ravnomernim opterećenjem sudija, vrednovanjem rada sudija prema složenosti i težini predmeta, što bi bio podsticaj za podizanje kvaliteta odluka, ali i novom organizacijom odeljenja sudske prakse koje neće vršiti nadzor nad sudskim odlukama kao interna viša sudska instanca u sudu.

4. U cilju afirmacije uloge sudstva u državi zasnovanoj na vladavini prava, disciplinski postupak protiv sudija, kao značajan instrument u funkciji učvršćivanja poverenja javnosti u sudstvo i podizanja ugleda sudstva u društvu, treba detaljnije normirati u Zakonu o sudijama jer su važeća pravila o postupku disciplinske odgovornosti sadržana u podzakonskom aktu Visokog saveta sudstva.

5. Pravo na slobodu izražavanja, kao osnovno ljudsko pravo, ostvaruje se u parničnom postupku kroz pojedina fundamentalna metoda procesna načela i pojedina procesna pravila i omogućava da parnične stranke i njihovi

zastupnici slobodno zahtevaju pravnu zaštitu određene sadržine i da preduzimaju parnične radnje na način predviđen zakonom. Sloboda izražavanja stranaka i njihovih zastupnika koja se odnosi na suštinu spora koji je predmet parnice i na sudske odluke ograničena je iz određenih pravopolitičkih razloga radi zaštite određenih javnih interesa i procesnih ciljeva, dok pravo sudije na slobodu izražavanja, zbog funkcije sudije u sprovođenju pravde, može biti ograničeno u svim onim slučajevima kada se njegov autoritet, nezavisnost i nepristrasnost mogu dovesti u pitanje ili povodom komentara o bilo kojim pitanjima od javnog interesa koji bi mogli uticati na postupanje sudije.

6. Parnični sud predstavlja prvu i najvažniju instancu za sprečavanje i suzbijanje parnica pokrenutih tužbama koje su podnete radi zastrašivanja, uznemiravanja ili kažnjavanja tuženog zbog javnog govora protiv tužioca povodom pitanja od opšteg interesa. Iako iz perspektive građanskog procesnog prava strateške parnice protiv učešća javnosti ugrožavaju slobodu izražavanja i legitiman interes javnosti za informisanjem i predstavljaju naročito opasan vid zloupotrebe procesnih ovlašćenja, zakonodavac nije izričito predvideo pravne mehanizme za njihovo sprečavanje i suzbijanje, niti su još uvek SLAPP postupci prepoznati u sudskoj praksi.

7. Mogućnost ostvarivanja kolektivne sudske zaštite u parničnom postupku, kao značajan i važan segment prava na pravično suđenje, nedostaje u srpskom pravu iako se ostvarivanjem kolektivne pravne zaštite istovremeno štite i privatni i javni interesi – omogućava se efikasniji pristup pravdi i bolja pravna zaštita u domenu obeštećenja, dok se u domenu zaštite javnih interesa obezbeđuje generalna i specijalna prevencija i izbegavaju tzv. masovne parnice. Od zakonodavca se očekuje ponovno uvođenje kolektivne tužbe u nacionalni pravni sistem u skladu sa dokumentom EU i ponovno normativno regulisanje predstavničke parnice pravilima posebnog parničnog postupka.

8. Okolnost da u nacionalnom pravnom sistemu nije izričito regulisano pravo na poštovanje doma i da se neposredno primenjuju odredbe EK kojima je ovo pravo garantovano, kao i da se zaštita ovog prava ostvaruje po pravilima opšteg parničnog postupka u kome sud treba da primeni, pored kriterijuma Evropskog suda u tumačenju pojma „dom,“ i test proporcionalnosti kreiran u praksi ovog suda, u praksi domaćih sudova postoji neujednačena sudska praksa kao posledica neprimene ili pogrešne primene testa proporcionalnosti.

9. Pravo na obrazloženu sudsku odluku, kao jedan od aspekata prava na pravično suđenje, ali i kao izraz sudijske nezavisnosti, omogućava njenu ocenu ne samo u postupku kontrole njene zakonitosti već i stranaka i opšte i stručne javnosti.

10. Treba očekivati da će po usvajanju novih pravosudnih zakona biti nastavljen rad na noveliranju procesnih zakona i da će Ministarstvo pravde, kao njihov ovlašćeni predlagač, vršiti pravno-tehničku redakciju radnih verzija koje su pripremile ekspertske radne grupe.

2. Međunarodni odnosi i pravda

a) Međunarodno pravo

Prof. dr RODOLJUB ETINSKI
profesor Univerziteta u Novom Sadu

1. U situaciji kada su međunarodni mir i bezbednost ozbiljno povređeni i kada se pojavila opasnost od nuklearne kataklizme, Sekcija podseća na besede profesora Slobodana Perovića, osnivača Škole prirodnog prava, o kulturi mira i nekulturi rata. Zaista, univerzalni mir i sigurnost jesu dostignuće sveopštog razvoja kulture, a rat jeste civilizacijsko posrnuće. U besedi iz 2008. godine o prirodnom pravu i miroljubivim integracijama profesor Perović je izrazio svoju veru u „zajedničku i organizovanu umnost savremenog sveta, umnost koja jedino ima prirodni mandat da nas izvede i dovede do kulture mira kao preduslova očuvanja spomenika prošlosti i razvoja humane budućnosti“.

2. Sloboda, jednakost, solidarnost, tolerancija, poštovanje prirode i podeljena odgovornost, dakle temeljne vrednosti Ujedinjenih nacija, kako ih je definisala Generalna skupština 2000. godine, jesu ishodište i izvorište zajedničke i organizovane umnosti savremenog sveta. Organizovanu umnost savremenog sveta možemo da prepoznamo i u aktivnostima usmerenim na dalju izgradnju međunarodnih organizacija i osposobljavanju tih organizacija za delotvorno ostvarivanje svojih ciljeva. Organizovana umnost savremenog sveta ispoljava se, između ostalog, i u rešavanju savremenih problema putem traženja kompromisa i konsenzusa, preispitivanja vlastitih interesa i izražavanja dužne pažnje prema interesima drugih i poštovanja sporazuma. Jednostrane akcije primene sile jedne države ili grupe država, relativizacija zabrane primene sile u međunarodnim odnosima, slepo insistiranje na vlastitom interesu, ignorisanje interesa drugih i neizvršavanje preuzetih obaveza mogu da se uvrste danas u akte bezumlja, koji su nespojivi sa kulturom mira.

3. Jedan od mnogih elemenata kulture mira trebalo bi da bude opšti standard da se dostignuti nivo zaštite ljudskih prava ne sme smanjivati i da ne sme

da zavisi od konstalacija političkih snaga u nekoj zemlji. Revizija prava na abortus u nekim državama naišla je, tako, na veliko nezadovoljstvo ne samo u tim državama već i širom sveta. Pravo na abortus ne treba posmatrati samo kao elemenat prava na privatnost već i kao elemenat rodne ravnopravnosti.

4. Nezavisnost sudstva je jedan od stubova vladavine prava i zaštite ljudskih prava. Smatramo da je za nezavisnost sudstva neophodno, između ostalog, da se izbor i karijera sudije zasnivaju na objektivnim i merljivim kriterijumima, koji svakako treba da uključe početnu i kontinuiranu obuku sudija. Nije samo važna objektivna nezavisnost i nepristrasnost sudije, već je važna i percepcija te nezavisnosti i nepristrasnosti u javnosti. Odgovornost za izgradnju te percepcije je podeljena između sudije i medija. Senzacionalističko i pristrasno izveštavanje medija je nespojivo sa njihovim delom odgovornosti.

b) Pravo Evropske unije

Akademik prof. dr RADOVAN VUKADINOVIĆ

profesor Univerziteta u Kragujevcu

Dr JELENA VUKADINOVIĆ MARKOVIĆ

naučni saradnik u Institutu za uporedno pravo u Beogradu

1. Sekcija konstatuje da su se uslovi u kojima je 1957. godine osnovana Evropska ekonomska zajednica (EEZ), kao preteča buduće Evropske unije (EU), bitno promenili. To je uticalo da Mastroškim sporazumom iz 1992. godine, EEZ bude transformisana prvo u Evropsku zajednicu (EZ), a nakon toga da se Lisabonskim sporazumom „utopi“ u EU kao regionalnu političku organizaciju. Ova transformacija nije sa podjednakom podrškom i blagovremeno bila prihvaćena od svih država članica ili shvaćena od trećih država.

2. Kao ključne promene koje su uslovile pomenutu transformaciju, konstatovane su promene u ekonomskom, političkom i pravnom smislu.

U ekonomskom smislu, ključne promene su izvršene stupanjem na snagu Jedinistvenog evropskog akta (JEA) 1987. godine i Sporazuma iz Mastrohta 1993. godine, čijom primenom je omogućeno uspostavljanje unutrašnjeg tržišta i monetarne unije između država članica. Navedene promene su uticale da EZ/EU bude transformisana od efikasne regionalne ekonomske organizacije i stabilnog ekonomskog saveza država, do neizvesnog političkog saveza.

U pravnom pogledu, čini se da je u „predmastroškom“ periodu pravo EU u pogledu načina tumačenja i primene doseglo maksimum, posebno

u sferi zaštite ljudskih prava i individualnih sloboda i interesa. Međutim, nakon stupanja na snagu Mastroškog sporazuma i tz. velikog širenja iz 2004. godine, EU zapostavlja proklamovanje novih ciljeva, kao elementa razvojne politike produbljavanja i sve više biva opterećena tzv. pitanjem „varenja“ novih članica i njihovim usklađivanjem sa politikama iz drugog i trećeg stuba.

3. Nove izazove u razvoju i transformaciji EU donosi svetska ekonomska kriza od 2007. godine, praćena migrantskom i energetskom krizom, od kojih ni jedna nije u potpunosti rešena. Poseban izazov je nastao nakon izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz EU (bregzit) i izbijanja sukoba u Ukrajini. Oba događaja su pokazala da u njihovom shvatanju postoje razlike između država članica. Za zemlje Zapadnog Balkana, to je značilo da je realizacija njihove „evropske perspektive“ odložena na nedefinisani period.

4. Umesto doglednog članstva, državama zapadnog Balkana se nude različite opcije pridruživanja, ali bez članstva – sve samo ne i prijem u EU. U tom smislu valja razumeti i najnoviju francusku inicijativu za osnivanje Evropske političke zajednice. Ipak, i u takvim okolnostima EU nudi trećim državama razne oblike saradnje kako bi im omogućila učešće u komunitarnim tekovinama (*acquire communautaire*), čiji vredan i značajan deo čini pravno nasleđe. To je jedan od osnovnih razloga da se pravo EU izučava i tumači, ali u novom i izmenjenom političkom okruženju, nezavisno od pregovora i prijema Srbije u EU i u eventualnom novom međunarodnom poretku.

VI – PRAVO NA PRAVNU DRŽAVU

a) Teorijska i praktična iskustva

Prof. dr SAŠA BOVAN
profesor Pravnog fakulteta
Univerziteta u Beogradu

1. U epicentru svih problema pravnog poretka nalazi se stanje u pravosuđu, što je i logično, jer nema uspešnog pravnog poretka bez zdravog pravosuđa.

2. Među detektovanim problemima koji otežavaju funkcionisanje pravosuđa naročito se ističu: politički pritisci na pravosuđe, korupcija u pravnom sistemu i društvu uopšte, opterećenost sudija predmetima, neefikasnost u radu nosilaca pravosudnih funkcija, blaga kaznena politika u svim

oblastima prava i na svim nivoima odlučivanja, nedostaci u metodologiji tumačenja i primene prava.

3. Polazeći od stanja pravosuđa danas u Srbiji, na Sekciji je usvojen stav da našem pravosuđu nisu više potrebne reforme u ovom ili pravcu, pogotovo imajući u vidu pogubne posledice reforme iz 2010. godine, već jedna dubinska samorefleksija i reafirmacija struke koja mora poći iznutra, od nosilaca pravosudnih funkcija.

b) Ustavno-pravna pitanja⁸

*Prof. dr VLADAN PETROV
profesor Pravnog fakulteta
Univerziteta u Beogradu,
sudija Ustavnog suda Srbije*

1. Najveća pažnja na Sekciji je posvećena položaju sudske vlasti. Nema vladavine prava, niti delotvorne zaštite ljudskih prava ako je sudstvo zavisno. Osvajanje nezavisnosti sudske vlasti je proces, koji zavisi ne samo od pravnog okvira, već i od drugih jemstava i pretpostavki, materijalne i personalne samostalnosti, političke volje i angažovanja sâmihi sudija u odbrani svojih prava.

2. Amandmani na Ustav Srbije su lakša deonica puta u reformi pravosuđa. Bez obzira na zamerke, nova ustavna rešenja su napredak u odnosu na prethodno stanje, pokušaj da se pronade zajednički jezik struke i politike, uspostavi ravnoteža između apsolutne i realne nezavisnosti.

3. Ustavne garancije, koje bi trebalo da budu razrađene u zakonima i podzakonskim aktima, nisu dovoljne da bi zaživelo nezavisno sudstvo. Neophodno je popraviti materijalni status sudija i omogućiti bolje uslove za njihov rad. Neadekvatnim zaradama se pogoršavaju kadrovski problemi. Sudstvo muče i druge nedaće, kao što su neravnomerno opterećenje predmetima. Vršenje sudske funkcije ne sme biti predmet pritisaka i zlonameranih uticaja, a sudije moraju imati tehničke uslove za nesmetano i delotvorno vršenje svoje funkcije, što podrazumeva i rešavanje statusa sudijskih pomoćnika i pripravnika, ali i neprestanu obuku i stručno usavršavanje. Način izbora sudija jedna je od esencijalnih pretpostavki nezavisnosti sudske grane vlasti. Rad Visokog saveta sudstva mora biti javan i proverljiv. Potrebno je i detaljnije urediti njegov odnos sa Vrhovnim sudom.

---

⁸ Zaključke pripremio izvestilac Sekcije dr Mijodrag Radojević.

4. Saglasili smo se da je neophodno ojačati položaj i nadležnosti Ustavnog suda, koji mora imati aktivniju ulogu u tumačenju Ustava i zaštiti ljudskih prava. U izboru i imenovanju njegovih sudija ima nelogičnosti i nedostataka. Pravne praznine treba otkloniti kako ne bi postojao prostor za arbitrnost u postupanju organa koji učestvuju u formiranju Ustavnog suda.

5. Manjkavosti našeg Ustava vidljive su i prilikom rešavanja spornih slučajeva u parlamentarnom životu.

6. Odluka koju donose građani na referendumu mora biti u skladu sa ljudskim pravima i slobodama i vladavinom prava. Evropski standard da referendum ne može da se održi ako referendumsko pitanje nije jasno i razumljivo treba usvojiti i u domaćem pravu. Ako se na takav način uredi ovaj institut, otvaraju se mogućnosti na njegovu širu primenu u pravnom sistemu.

7. Nakon donošenja novog Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi nazivi i pravila vezana za narodnu inicijativu i građansku inicijativu po Zakonu o lokalnoj samoupravi nisu ujednačeni, što bi trebalo ispraviti.

8. Na Sekciji je zaključeno da savremena konstitucionalna teorija smatra da je zaštita ljudskih prava osnovna funkcija ustava. Deformisano načelo podele vlasti je prva prepreka realizovanju ovog koncepta, sa kojim se susrećemo ne samo u Srbiji, već i u okruženju.

Dr MIJODRAG RADOJEVIĆ

naučni saradnik Instituta za političke studije u Beogradu

(izvestilac Sekcije)

obraćanje koje je prethodilo izlaganju zaključaka Sekcije

Poštovano predsedništvo,

Dame i gospodo,

Koleginice i kolege,

Dozvolite mi da najpre iznesem nekoliko ličnih utisaka. Posmatrajući minulih dana rad u drugim sekcijama uverio sam se da je Kopaonička škola prava izuzetan događaj, jedinstven naučni skup koji prevazilazi nacionalne okvire, mesto susreta teorije i prakse, razmene znanja i iskustava, „mesto na kome su“, kako je govorio i *spiritus movens* ove Škole „svi učesnici *sui iuris* bez obzira na razlike po rođenju i ubeđenju“. A „govor je slika duše“ smatrali su stari Rimljani, pa se pitamo kakva je koloritna duša akademika prof. dr Slobodana Perovića koga se sećamo po neponovljivim besedama i verbalnim bravurama.

U ovom smutnom dobu sudara civilizacija, Kopaonička škola prava za divno čudo opstaje kao svetionik pravne i intelektualne kulture i negovanja vrlina. Pisani radovi, saopštenja i debate svedoče da je ona rasadnik ideja kako da pretočimo prirodno pravo u sistem pozitivnog prava, kako da pravni poredak bude bolji no što jeste. Nastala na pelcerima drevnih načela prirodnog prava o slobodi, pravdi, pravičnosti, ljudskim pravima i drugim vrednostima živi kao zaveštanje budućim generacijama. Neko reče, hvaleći ovu školu, neka tako ostane! Verujemo: *Veritas vincit* (Istina pobeđuje)!

Prijalo nam je gostoprimstvo profesorke Jelene Perović Vujačić, a i njenom timu se zahvaljujemo na organizaciji i ovog jubilarnog susreta Kopaoničke škole prava.

Poštovano Predsedništvo, drage kolegice i kolege,

Želim Vam dobro zdravlje i uspeh u profesionalnom i ličnom životu.

Do narednog susreta, svako dobro.

ZAKLJUČCI
OKRUGLOG STOLA
„FORMALIZAM U UPRAVNOM
POSTUPKU I UPRAVNOM SPORU“

UVODNE NAPOMENE

Na Trideset šestom susretu Kopaoničke škole, u okviru Sekcije „Upravno-pravna zaštita slobode“ organizovan je Okrugli sto „Formalizam u upravnom postupku i upravnom sporu“. Okrugli sto je održan uz podršku Nemačke organizacije za međunarodnu saradnju *GIZ* putem projekta Nemačko-srpske razvojne saradnje „Podrška Ministarstvu pravde u reformi Upravnog suda Srbije“, koji je omogućilo nemačko Savezno ministarstvo za privrednu saradnju i razvoj.

Teme Okruglog stola bile su:

1. „Pravno-teorijske postavke pravnog formalizma“ (sudija Upravnog suda Minja Bikicki);
2. „Forma i formalizam u praksi upravnog spora“ (predsednik Upravnog suda Radojka Marinković);
3. „Odbacivanje tužbe u upravnom sporu“ (sudija Upravnog suda Bratislav Đokić).

Okruglom stolu predsedavali su sudija Radojka Marinković, Predsednik Upravnog suda Srbije i prof. dr Dobrosav Milovanović, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, urednik Sekcije „Upravno-pravna zaštita slobode“ Kopaoničke škole prirodnog prava. Pored urednika Sekcije „Upravno-pravna zaštita slobode“, prof. dr Zorana Lončara i prof. dr Zorice Vukašinović-Radojičić, Okruglom stolu prisustvovalo je i više od 50 učesnika Kopaoničke škole prirodnog prava.

ZAKLJUČCI

I. Ključna razmatranja pravno-teorijskih postavki pravnog formalizma

Pojam pravnog formalizma, odnosno formalizma u pravu ima više značenja, jer se može govoriti o formi kao obeležju pravnih sistema u kojima do nastupanja određenih pravnih posledica dolazi posredstvom akata (u širem smislu) koji se identifikuju po njihovoj formi, zatim u smislu neodnošenja na suštinu, a često se, nepravilno, ovaj pojam meša sa „formom“ – propisanim oblikom pravnih akata. U kontekstu Okruglog stola, pravni formalizam se shvata kao način tumačenja prava i pravnog rezonovanja/donošenja odluka od strane sudija i ovlašćenih lica organa uprave koji su u poziciji da odlučuju o pravima, obavezama ili na zakonu zasnovanom interesu strana. U vezi sa tim, potrebno je sagledati aspekte dve suprotstavljene teorijske škole – pravnog formalizma i pravnog realizma.

Većina zagovornika teorije pravnog formalizma smatra da je uloga sudija i drugih donosilaca odluka da primenjuju postojeće pravne norme na konkretan slučaj, a ne da tumačenjem prava stvaraju novo pravilo. Formalisti polaze od toga da je pravo u potpunosti sadržajno/racionalno određeno, usled čega je pravilnom primenom normi moguće rešiti svaki pravni slučaj. S obzirom na ovakvo poimanje prava, zadatak sudija i ostalih praktičara jeste da logičkim metodama i silogističkim zaključivanjem donose odluke. Dakle, pravilno odlučivanje o pravima i obavezama subjekata pravnog odnosa ogleđa se u: 1) utvrđivanju pravno relevantnih činjenica; 2) njihovom podvođenju pod odredbe merodavnog prava i 3) izvođenju silogističkog zaključka o rešenju slučaja, odnosno donošenju odluke na osnovu prethodne dve premise.

Prednost se daje jezičkom tumačenju koje, kako smatraju pripadnici ovog pravca, jedino dovodi do objektivnog i pravnog rešavanja slučaja, odnosno jedinog mogućeg rešenja slučaja. Pravne norme ne ostavljaju donosiocu odluke izbor, već isti ograničavaju s pravom, jer ograničenja proizlaze upravo iz teksta postojećeg pravila.

Pozitivni efekti formalističkog pristupa tumačenju prava ogledaju se u tome da ovakav način donošenja odluka obezbeđuje pravnu sigurnost,

jer ne ostavlja mogućnost da određeni slučaj bude rešen na osnovu norme koju je stvorio sud (ili u slučaju upravnog postupka nadležni organ), a koja u suštini nije ni postojala u vreme nastanka relevantnih činjenica i spornog odnosa. Ukoliko sudija stvara pravo i primeni ga na slučaj, strana koja izgubi spor biće kažnjena ne zato što je prekršila neku normu, već zato što je obaveza koju je prekršila stvorena novim pravilom nakon nastupanja događaja. Prema formalistima, sudijski aktivizam bi vodio u nepredvidivost, jer bi rešenje slučaja zavisilo i od selektivnog izbora i okolnosti koje su vanpravne. Ovo iz razloga što stavovi o nameri zakonodavca i cilju norme mogu da budu zasnovani na različitim tumačenjima svakog pojedinca.

Drugi argument koji formalisti ističu jeste obaveza poštovanja načela podele vlasti, prema kome je donošenje pravnih normi u isključivoj nadležnosti zakonodavca. U slučaju sudijskog stvaranja prava, ovo načelo bi bilo narušeno, jer bi sudska vlast preuzela ovlašćenja zakonodavca.

S druge strane, teorija pravnog realizma, koja se javila dvadesetih i tridesetih godina prošlog veka u SAD, formalizam smatra negativnom pojavom. Prvi razlog za ovakvo stanovište je da teorija Formalizma podrazumeva gotovo matematičku primenu prava, što za posledicu ima rigidnost u tumačenju i donošenju odluka. Realisti smatraju da se pravo mora prilagođavati društvenoj stvarnosti koja se stalno menja, te da bi stoga pravo trebalo primenjivati i tumačiti uvek uzimajući u obzir okolnosti konkretnog slučaja. Oni su mišljenja da zalaganje za strogu, formalističku primenu prava jezičkom tumačenju norme daje preteran značaj, što za posledicu ima da pravo postaje kruto i kao takvo nesposobno da odgovori društvenim ciljevima koji su pred njega stavljeni, jer zanemaruje postojeći društveni kontekst, a sudijsko odlučivanje svodi na mehaničko.

Pored toga, formalisti negiraju postojanje pravnih praznina, neodređenosti ili nejasnosti jezika norme. Za realiste, formalistički pristup je prihvatljiv u tzv. lakim slučajevima, kada je jezik norme jasan i kada je ona jednostavna za razumevanje tj. kada se zna da se norma odnosi na činjenice slučaja. Problem mogu da budu tzv. teški slučajevi, kada norma ne daje precizan i jasan odgovor ili pak kada su važeće norme međusobno suprotstavljene ili nesaglasne. Kako smatraju realisti, formalizam za takve slučajeve nema odgovor.

Pri ukazivanju na različite pristupe problemu tumačenja prava polazi se od razlika između evropskokontinentalnog i anglosaksonskog sistema prava. Za evropskokontinentalno određenje položaja suda možemo se osvrnuti na Monteskejevo shvatanje da su sudije „usta koja izgovaraju reči

zakona“, čije odluke moraju da budu „ustaljene da uvek predstavljaju tekst zakona“. Ovo shvatanje anglosaksonska pravna tradicija vidi kao ograničavanje sudijskog delovanja. Razlike između ova dva sistema prava, svakako su uticala i na način rasuđivanja sudija tj. proces donošenja odluka u ovim sistemima.

Sumirajući izloženo, pravni formalizam u tumačenju prave ne može se *a priori* smatrati negativnom pojavom, posebno s obzirom na vrste izvora prava u evropskokontinentalnoj pravnoj tradiciji kojoj pripada i pravni sistem Republike Srbije. Naime, prema Zakonu o sudovima – sudovi sude na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata, kada je to predviđeno zakonom, opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava i potvrđenih međunarodnih ugovora. Do problema može doći kada usled rigidne primene prava/norme dolazi do preteranog pravnog formalizma, tj. primene prava koja dovođi do donošenja nerazumnih odluka koje su suprotne pravnoj logici. Na tu opasnost ukazuje i praksa Evropskog suda za ljudska prava, prema kojoj se preteranim formalizmom smatra strogo tumačenje procesnih pravila koja onemogućavaju pristup sudu, naglašavajući da kod primene procesnih pravila sudovi moraju da izbegavaju prekomerni formalizam, koji bi naneo štetu pravičnosti postupka, ali i prekomernu fleksibilnost, koja bi mogla da poništi procesne zahteve koji su zakonom propisani.

II. Analiza forme i formalizma – praksa Upravnog spora u Republici Srbiji

Pojam formalizma se olako koristi u pogledu sudskih odluka donetih u upravnom sporu u odnosu na ocenu ispunjenosti uslova za vođenje upravnog spora, ocenu zakonitosti upravnog akta u procesnopravnom smislu i uticaja forme, kao propisanog oblika upravnog akta, pravnim posledicama sudske odluke u odnosu na procesne povrede i ocene zakonitosti upravnog akta u materijalnopravnom smislu.

Osnovni postulati upravnog spora u Republici Srbiji zasnovani su na modelu spora koji se vodi po tužbi tužioca radi ocene zakonitosti konačnog pojedinačnog akta za koji se sudska zaštita ostvaruje u upravnom sporu i dejstvu donete sudske odluke na stranke u tom sporu.

Ovaj spor se ne može voditi po službenoj dužnosti, a sudskom odlukom rešava se po konkretnoj tužbi o konkretnom upravno pravnom odnosu nastalom u upravnom postupku okončanom osporenim upravnim aktom i to: sa jedne strane tužioca – fizičkog, pravnog ili drugog lica, koje smatra

da mu je upravnim aktom povređeno neko pravo ili na zakonu zasnovani interes, i sa druge strane tuženog – organa čiji se upravni akt osporava, odnosno organa koji po zahtevu odnosno po žalbi stranke nije doneo upravni akt, te lica čijih se prava dotiče osporenim aktom i kome bi poništaj tog akta neposredno bio na štetu (zainteresovano lice).

Nije sporno da je zakon primarni izvor prava i da su drugi pravni izvori ograničeni njegovom sadržinom i granicama njegovog važenja. Međutim, pravo je stvoreno kako bi se primenjivalo u praksi na konkretne životne situacije. Iako je apstraktnost vrednovanja zakonodavca važna za ostvarivanje načela vladavine prava, ovo ne znači da se pravna pravila na konkretne životne situacije primenjuju toliko nefleksibilno, mehanički i slepo da je nemoguće uvažiti imperativ razumnosti i pravičnosti. Kada govorimo o formalizmu, kao načinu tumačenja prava i pravnog rezonovanja u postupku donošenja odluka u upravnom sporu i bez upuštanja u pravnoteoretske postavke o tome da li je sudska praksa izvor prava, neminovno se dotičemo prava na pravično suđenje te ujednačenosti sudske prakse, koja ne sme da protivreči zakonu. Konzistentnost sudske prakse znači da se sa velikim stepenom sigurnosti može predvideti ishod spora, za tužioca i pre podnošenja tužbe, a za tuženi organ – u odnosu na dalje postupanje u primeni propisa.

Imajući u vidu da upravno pravo uređuje javnopravne odnose fizičkih i pravnih lica, na osnovu i u primeni Ustava i zakona, za nastupanje javne uprave sa pozicije autoritativnosti u obavljanju upravne delatnosti kao redovne i svakodnevne delatnosti od opšteg interesa, nužno je pravničko i upravno znanje iz odgovarajućih oblasti i iskustvo. Za suđenje u upravnom sporu, u kome sud daje ocenu zakonitosti konačnog pojedinačnog akta organa izvršne vlasti, visok nivo ovih znanja je imperativ, ali ne manje važno jeste posedovanje svesti o pravdi i pravnoj sigurnosti, o ukupnoj društvenoj klimi i dejstvima pravne norme na socijalne relacije.

U primeni važećeg Zakona o upravnim sporovima (ZUS), pojmovi formalizma i forme u upravnom sporu mogu se posmatrati u odnosu na: 1) primenu odredaba ZUS-a koje se odnose na postupak prethodnog ispitivanja tužbe i 2) ispitivanje zakonitosti osporenog upravnog akta.

1. U postupku prethodnog ispitivanja tužbe sud ispituje ispunjenost procesnih pretpostavki da li po podnetoj tužbi može da pristupi oceni zakonitosti osporenog upravnog akta. U postupku prethodnog ispitivanja tužbe sud nema zakonsko ovlašćenje da „po slobodnoj oceni“ procenjuje da li je tužba prihvatljiva. Stoga je neprihvatljivo i rezonovanje da sud odbacivanjem

tužbe preteranim formalizmom lišava podnosioca tužbe prava na pristup sudu, imajući u vidu zakonom izričito regulisane procesne razloge.

Važnost ovog pitanja s obzirom na prekluzivan rok za podnošenje tužbe, prepoznata je od strane zakonodavca kao obaveza da se neuredna tužba dostavlja na uređenje bez obzira ko je podnosilac tužbe i da li ima stručnu pravnu pomoć, pa se neuredna tužba u upravnom sporu ne odbacuje ni kada je podneta preko punomoćnika iz reda advokata. Takođe, ZUS-om je dato pravo na prigovor protiv odluke sudije pojedinca o odbacivanju tužbe, o kome odlučuje posebno veće. Osim toga, bogata sudska praksa iz upravnog spora ukazuje na to koliko sud u primeni zakonskih razloga za odbacivanje tužbe pažljivo razmatra da se stranci ne uskrati pravo na pristup sudu, o čemu će detaljnije biti govora u delu zaključaka koji je posvećen odbacivanju tužbe.

2. Ukoliko tužbu ne odbaci, sud je u obavezi da ocenjuje zakonitost osporenog akta i o tome donese meritornu odluku. Zakonitost osporenog akta sud ispituje u granicama zahteva iz tužbe, ali pri tome nije vezan razlozima tužbe. Sud ispituje zakonitost osporenog akta upravo iz razloga zbog kojih se upravni akt može pobijati tužbom u upravnom sporu, koji su sadržani u odredbi člana 24 ZUS-a.

Materijalni zakoni neposredno osiguravaju zakonitost osporenog akta, dok procesni zakoni to čine posredno. Forma upravnog akta utvrđuje se pravnom normom, kao i forma sudske odluke. Donosilac može da donese upravni akt samo u onoj formi koja je zakonom propisana, zarad lične sigurnosti stranke u odnosu na obim prava i obaveza koje joj se neposrednom primenom materijalnog propisa određuju. Nadležni organ mora da poštuje odredbe o formi akta i ne može svojom voljom da odluči u kom će obliku da donese akt. Dakle, ocena forme osporenog upravnog akta nije pitanje formalizma, već osnovnih pretpostavki koje određeni akt čine zakonitim/nezakonitim. Kod pravno vezanih akata pravna norma propisuje način ponašanja donosioca upravnog akta pri njegovom donošenju, utvrđivanjem nadležnosti, postupka, forme i sadržine. Kod diskrecionih akata pravna norma daje slobodu donosiocu da konkretnu stvar reši birajući između više mogućnosti koje su mu ponuđene kao pravno jednake po vrednosti, odnosno izbor između više mogućnosti vodeći računa o javnom interesu i rukovodeći se razlozima celishodnosti. U upravnom sporu, svi delovi pravno vezanog akta podležu kontroli zakonitosti, dok kod akata u kojima je sadržana slobodna ocena, kontroli zakonitosti podležu samo pravno vezani delovi akta, a slobodna ocena ne može biti predmet sudske kontrole, što dalje ima za posledicu da sud u upravnom sporu u kome ispituje zakonitost upravnog akta

donetog po slobodnoj oceni ne može da donese odluku u sporu pune jurisdikcije. Forma upravnog akta, kao pojedinačnog pravnog akta kojim nadležni organ, neposrednom primenom propisa, rešava o određenom pravu ili obavezi fizičkog ili pravnog lica, odnosno druge stranke u upravnoj stvari, kao nespornoj pojedinačnoj situaciji od javnog interesa u kojoj neposredno iz pravnih propisa proizlazi potreba da se buduće ponašanje stranke autoritativno pravno odredi, predstavlja posebno bitan deo upravno pravnog sistema, regulisana je brojnim odredbama Zakona o opštem upravnom postupku, što vodi zaključku da je forma važno normativno pitanje i nužna pretpostavka zakonitosti rešavanja. Upravni akt, dakle, mora da sadrži određene elemente iz kojih proizlazi svrha i cilj njegovog donošenja, a izuzeci od pravila mogu da se predvide samo zakonom. Kao deo načela zakonitosti, donosilac može da donese upravni akt u određenoj upravnoj stvari samo u okviru svoje nadležnosti, koja podrazumeva da je njegova dozvoljenost autoritativnog postupanja jasno definisana granicama ovlašćenja iz pravne norme, u onoj formi i one sadržine na koji je to određeno pravnom normom.

Sud u upravnom sporu ceni da li je akt doneo nenadležni organ i da li je u postupku donošenja akta postupljeno po pravilima postupka. Da li sud naročito strogo tumači neka procesna pravila ili kroz sudsku kontrolu usmerava pravilnost rada organa javne vlasti? Konkretna zakonska rešenja iz upravnog postupka propisuju da stranka ima pravo na žalbu zbog povreda pravila postupanja, isti je i razlog za podnošenje tužbe. Drugostepeni organ u postupku po žalbi može da žalbu odbije, ako nađe da je u prvostepenom postupku bilo nedostataka koji nisu uticali na zakonitost i pravilnost pobjanog rešenja. Državni savet Francuske u svojoj praksi primenjuje pravilo celishodnosti i ceni da li iz dokaza u predmetu proizlazi da je učinjena nepravilnost u okolnostima predmeta verovatno mogla da utiče na ishod osporene odluke. U ovom smislu ZUS ne sadrži izričitu odredbu, ali sud nije lišen mogućnosti da značaj učinjene povrede pravila postupanja ceni u odnosu na uticaj na pravilnost i zakonitost rešavanja predmetne upravne stvari.

Sledom navedenog, može se zaključiti da samo u pravilno sprovedenom postupku od strane nadležnog organa relevantne činjenice mogu da budu pravilno utvrđene, a materijalni propis može biti pravilno primenjen samo na tako utvrđeno činjenično stanje. Stoga se sud upušta u ocenu zakonitosti osporenog akta u materijalno pravnom smislu ukoliko ne nađe da postoje propusti u primeni pravila postupanja. U tom kontekstu, njegovo delovanje je usmereno na ostvarivanje uloge sudske kontrole pravilnosti postupanja organa javne vlasti u vršenju javnih ovlašćenja.

Najgrublji oblik povrede materijalnog prava postoji kada je odluka u upravnoj stvari doneta arbitrarno, odnosno bez primene materijalnog prava koje uređuje situaciju koja odgovara utvrđenom činjeničnom stanju.

Drugi oblik je situacija kada na utvrđeno činjenično stanje nije primenjena odgovarajuća odredba materijalnopravnog propisa, bilo da se činjenice ne mogu podvesti pod primenjenu, već pod neku drugu odredbu, ili je primenjena materijalnopravna odredba koja je prestala da važi ili još nije stupila na pravnu snagu.

Najčešći oblik nepravilne primene materijalnog propisa jeste nepravilno tumačenje primenjene zakonske odredbe, odnosno kada je pravilno odabrana zakonska odredba koja odgovara utvrđenom činjeničnom stanju koje se ima podvesti pod tu normu kao apstraktno pravilo, ali je pri traženju njenog sadržaja i smisla došlo do greške, te je i zakonska odredba pogrešno interpretirana. Zakonske odredbe najčešće se pogrešno tumače kada nisu dovoljno jasne ili su međusobno kontradiktorne, odnosno kada je pravna materija uređena većim brojem pravnih normi koje se sve odnose na konkretan slučaj, a ovakva pravna situacija se u praksi rešava primenom interpretativnih tehnika, konsultovanjem naučne i stručne literature, praćenjem tumačenja donosioca propisa, a posebno bitni za istovetnost primene su pravni stavovi i shvatanja sudske prakse.

Poseban oblik nepravilne primene materijalnog propisa odnosi se na primenu zakona za koji je Ustavni sud ocenio da nije saglasan sa Ustavom ili podzakonskog akta koji nije saglasan sa Ustavom i zakonom. Na kraju, nepravilna primena materijalnog propisa predstavlja i povredu ustavom i Evropskom konvencijom zagaranovanog načela jednakosti pred zakonom.

Odbijanjem tužbe u upravnom sporu upravni akt postaje pravnosnažan, ali ne dobija nikakvu veću pravnu snagu od one koju je imao svojom konačnosti u upravnom postupku. Za upravnu praksu takva odluka je korisna u tom smislu da je sud odbijajućom presudom potvrdio pravilnost primene propisa u osporavanom upravnom aktu ili je dao uverljivije – bolje argumentovane razloge kojim je otklonio sumnje tužioca da je osporenim aktom povređen zakon na njegovu štetu.

Nasuprot tome, presudom kojom se tužba uvažava i poništava osporeni upravni akt, u obrazloženju se navode razlozi zbog kojih sud smatra da osporeni akt nije zakonit, te iznose formalni, činjenični i materijalnopravni razlozi koje u postupku nakon donošenja presude treba rešiti, pri čemu je tuženi organ vezan pravnim shvatanjem suda kao i primedbama suda u pogledu postupka.

Sa aspekta primene materijalnog propisa izneto pravno shvatanje suda u pogledu primene određene materijalno pravne odredbe obavezno je za upravni organ koji rešava u ponovnom upravnom postupku, postupanje suprotno tom shvatanju je nezakonito. Međutim, u praksi se može dogoditi da se nakon presude u upravnom postupku utvrdi drugačije činjenično stanje koje može dovesti do drugačije primene materijalnog prava i donošenja nepovoljnije odluke za tužioca.

Tumačenjem pravnog propisa donosilac upravnog akta izražava svoj subjektivan stav o nejasnim pitanjima koji je pravi sadržaj slova i duha zakonske odredbe. Pri tome je sasvim irelevantno da li je ona zaista nejasna ili je iz bilo kog razloga samo njemu nejasna (npr. nedovoljno poznavanje stručnih izraza i specifičan stil nomotehnike). Ta subjektivna misaona operacija potpada pod kontrolu dok postoje pravna sredstva protiv donetog akta. Tako se subjektivni sudovi penju merdevinama svih organa koji mogu pravnim sredstvima biti angažovani i mogu stići do upravnog spora u kome sud ceni zakonitost donetog upravnog akta. Njegova je reč završna ali i opet subjektivna, a završnost znači da je u pitanju autoritet koji u izvršenju sudske odluke veže organ čiji je akt poništen, dok u slučaju odbijanja tužbe daje donosiocu podršku da i u kasnijim jednakim slučajevima može primeniti svoju interpretaciju.

Takav subjektivistički karakter interpretacije je suprotan objektivnoj interpretaciji apstraktne prirode koju daje donosilac pravnog propisa ili organ koji je ovlašćen za njegovo autentično tumačenje. Neizbežan subjektivistički pristup u primeni materijalnog propisa stvara stalnu potrebu da se proširuju i iznalaze instituti koji će omogućiti da se u razumnom roku omogući što kvalitetnije ispitivanje pravilnosti primene materijalnog propisa. Na tom osnovu, uočavajući potrebu za žalbom kao redovnim pravnim sredstvom u upravnom sporu, prepoznata je i potreba uvođenja dvostepenosti i specijalizacije kao osnovnih pravaca reforme upravnog sudstva u Republici Srbiji.

III. Odbacivanje tužbe u kontekstu formalizma u upravnom sporu

Pravni smisao odbacivanja tužbe je u sudskoj konstataciji da nema procesnih uslova da se pokrenuti spor dalje vodi. Posledica odbacivanja tužbe – da se postupak okončava bez ulaženja u suštinu spora, ukazuje na neophodnost posebne pažnje koju sud mora posvetiti oceni da li postoje procesni uslovi da se pokrenuti spor dalje vodi. Naime, arbitrarna primena

procesnog prava ili čak i prekomerni formalizam mogu za posledicu imati povredu prava tužioca na pristup sudu, kao sastavnog elementa prava na pravično suđenje, kojim se garantuje ne samo pravo na pokretanje postupka pred sudom, već i pravo na odluku suda o osnovanosti tužbe kojim je pokrenut upravni spor.

Analiza prakse Evropskog suda za ljudska prava

U praksi Evropskog suda za ljudska prava, pravo na pristup sudu u smislu člana 6 stav 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima („Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ... ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristranim sudom, obrazovanim na osnovu zakona...“) definisano je u predmetu *Goldner protiv Ujedinjenog kraljevstva* (stavovi 28–36).

Svako ima pravo da pred sud ili tribunal iznese zahtev koji se odnosi na njegova „građanska prava i obaveze“. Na taj način član 6 stav 1 Konvencije utvrđuje „pravo na sud“, pri čemu pravo na pristup sudu, to jest pravo na pokretanje postupka pred sudovima u građanskim stvarima, predstavlja jedan aspekt tog prava. Stoga se na ovu odredbu može pozvati svako ko smatra da je došlo do nezakonitog mešanja u ostvarivanje nekog od njegovih građanskih prava i ko se pritužuje da nije imao mogućnost da podnese svoj zahtev sudu koji ispunjava kriterijume iz člana 6 stav 1 Konvencije.

Pravo na pristup sudu nije apsolutno pravo, ali ograničenja ne smeju da suze niti smanje pristup koji je ostavljen pojedincu, na takav način ili u takvoj meri da se narušava sama suština tog prava (*Filis protiv Grčke* (br. 1) stav 59). Osim toga, ograničenje nije kompatibilno sa pravilom iz člana 6 st. 1 ako se njime ne teži legitimnom cinju i ako ne postoji razuman odnos srazmernosti između primenjenih sredstava i cilja koji se nastoji ostvariti (*Lupeni Grčka katolička parohija* i drugi protiv *Rumunije*, stav 89).

Pravo na pristup sudu mora biti „praktično i delotvorno“ (*Zubac protiv Hrvatske*, stavovi 76–79). Da bi bilo delotvorno, pojedinac mora imati „jasnu, praktičnu mogućnost da ospori akt koji predstavlja mešanje u njegova prava“ u vezi sa pravilima kojima se uređuje sudski nalog za pojavljivanje pred sudom. Pravila kojima se uređuju potrebni formalni koraci, kao i rokovi koji se moraju poštovati u postupku podnošenja žalbe ili zahteva za sudsko preispitivanje, imaju za cilj da se osigura valjano sprovođenje pravde i, naročito, poštovanje načela pravne sigurnosti (*Kanete de Goni protiv Španije*, stav 36). Pri tome, pravila o kojima je reč i njihova primena ne treba

da sprečavaju stranke u sporu da koriste raspoloživi pravni lek (*Mirgal Eskolano protiv Španije*, stav 36). Naročito je potrebno i da se svaki pojedinačni predmet oceni u svetlu specifičnih odlika konkretnog postupka (*Kursan protiv Turske*, stavovi 103–104). Kod primene procesnih pravila sudovi moraju da izbegavaju kako prekomerni formalizam koji bi naneo štetu pravičnosti postupka, tako i prekomernu fleksibilnost koja bi mogla poništiti zakonom propisane procesne zahteve (*Hasan Tunk i drugi protiv Turske*, stavovi 32–33).

Prekomerni formalizam postoji kada domaći sudovi naročito strogo tumače procesno pravilo zbog čega podnosioci predstavke mogu biti lišeni prava na pristup sudu (*Zubac protiv Hrvatske* stav 97).

Suština prava na pristup sudu biva ugrožena onda kada pravila prestanu da služe ciljevima „pravne sigurnosti“ i „valjanog sprovođenja pravde“ i formiraju neku vrstu barijere koja onemogućava stranku u sporu da u meritumu njenog predmeta odluči nadležni sud (*Zubac protiv Hrvatske*, stav 98). Kada organi dostave neprecizne ili nepotpune informacije o rokovima, onda domaći sudovi treba da uzmu u obzir konkretne okolnosti predmeta i ne primenjuju suviše kruto relevantna pravila i sudsku praksu (*Gajtani protiv Švajcarske*).

Analiza sudske prakse u Republici Srbiji

Sud je dužan da odbaci tužbu rešenjem u dve grupe slučajeva: zbog neotklonjene neurednosti tužbe i kada ne postoje elementarni procesni uslovi za vođenje spora.

Odbacivanje tužbe zbog neurednosti. – Ako je tužba nepotpuna ili nerazumljiva, sudija pojedinac pozvaće tužioca da u ostavljenom roku otkloni nedostatke tužbe i ukazaće mu na posledice ako ne postupi po zahtevu suda. Ako tužilac u ostavljenom roku ne otkloni nedostatke u tužbi koji sprečavaju rad suda, sudija pojedinac rešenjem će odbaciti tužbu kao neurednu, ako ne nađe da je osporeni upravni akt ništav, a ako sudija pojedinac propusti da odbaci tužbu kao neurednu, to će učiniti veće suda.

Pri oceni da li je tužba nepotpuna, polazi se od člana 22 ZUS-a, koji propisuje obavezan sadržaj tužbe. Uz tužbu mora da se priloži original ili kopija akta protiv koga se tužba podnosi, kao i original punomoćja (ako se podnosi preko punomoćnika). Ako se tužbom traži povraćaj stvari ili naknada štete, u tužbi se mora opredeliti zahtev u pogledu stvari ili visine pretrpljene štete. Uz tužbu se podnosi i po jedan primerak tužbe i priloga uz tužbu, za tuženi organ i za svako zainteresovano lice, ako ih ima. Tužba može sadržati i pozivanje na činjenice na kojima tužilac zasniva svoj zahtev.

Ipak, postoje situacije kada sud može, i bez naloga za uređenje ili kod nepostupanja po nalogu za uređenje, utvrditi da ne dolazi *a priori* do odbacivanja tužbe iako ona inicijalno sadrži nedostatak. Primer je kada tužilac pravilno označi akt koji tužbom osporava, ali ne priloži original ili kopiju tog akta. Ovako postupanje je moguće kada su sudu dostavljeni spisi predmeta koji sadrže osporeno rešenje, čime su otklonjeni nedostaci koji sprečavaju rad suda. Slična situacija je kod pogrešnog označenja upravnog akta protiv koga je tužba podneta, uz uslov da je uz tužbu podneto osporeno rešenje. U ovoj situaciji sud može zatražiti spise predmeta od tuženog organa, nakon čega odlučuje da li su otklonjeni nedostaci koji sprečavaju rad suda.

Kada tužba ne sadrži ime i prezime, adresu i mesto stanovanja, odnosno naziv i sedište tužioca, i original punomoćja i sl., u zavisnosti od postupanja tužioca po nalogu za uređenje tužbe, sud/sudija pojedinac donosi rešenje o odbacivanju tužbe ili nastavlja postupak.

Ono o čemu sud/sudija pojedinac mora dati ocenu pre nego što odbaci tužbu jeste da li su nedostaci tužbe takvi da sprečavaju rad suda.

U tom smislu u rešenju Upravnog suda I-9 Uv. 152/14 od 9. 2. 2015. godine, kojim je uvažen prigovor izneto je stanovište da se osnovano ukazuje da je pobijanim rešenjem povređen zakon na štetu podnosioca prigovora. Ovo stoga što je utvrđeno da tužba ne sadrži nedostatke koji sprečavaju rad suda, imajući u vidu da je tužilac u tužbi precizno označio naziv tuženog organa, kao i broj i datum donošenja konačnog upravnog akta koji tužbom osporava, pri čemu je naveo da mu tužbom osporeni akt nikada nije dostavljen i da je onemogućen da ga pribavi radi prilaganja uz tužbu, sa kog razloga je sud po takvoj tužbi mogao i morao da postupa. Imajući u vidu izneto, pobijanim rešenjem Upravnog suda od 29. 4. 2014. godine, učinjena je povreda Ustavnom zajemčenog prava tužioca na pravično suđenje iz člana 32, kao i prava na pravno sredstvo iz člana 36 stav 2 Ustava Republike Srbije, jer je sud onemogućio tužioca da ostvari sudsku zaštitu njegovih prava i interesa u upravnom sporu, a pri tom je imao zakonski osnov da primeni odredbu člana 31 stav 1 ZUS-a, ali i da shodno primeni odredbe člana 240 stav 3 i 241 stav 1 Zakona o parničnom postupku, u vezi sa članom 74 ZUS-a, a koje odredbe bliže uređuju obaveze nadležnih državnih organa da na poziv suda dostave isprave kojima raspolažu.

Odbacivanje tužbe kao neblagovremene. – O blagovremenosti tužbe sud vodi računa po dobijanju spisa predmeta od tuženog organa, jer su u njima dokazi o predaji osporenog rešenja stranci. Bitno je utvrditi kada je osporeno rešenje primljeno i kada je tužba predata sudu. Ovo je posebno

značajno u sporovima za koje su predviđeni kratki rokovi za postupanje, kao primera radi u postupcima zaštite izbornih prava.

Radi pravilne ocene blagovremenosti podnete tužbe, Upravni sud je zauzeo pravni stav utvrđen na 79. sednici svih sudija održanoj 28. 6. 2018. godine, prema kome:

Kad je podnesak upućen poštom korišćenjem usluge „post express“, dan predaje pošti, smatra se kao dan predaje organu kome je upućen, u smislu člana 92 stav 2 Zakona o opštem upravnom postupku.

Obrazloženje pravnog stava:

Relevantni propisi bili su 1) Zakon o opštem upravnom postupku (Službeni list SRJ, br. 33/97, 31/01, Službeni glasnik RS, br. 30/10); 2) Zakon o poštanskim uslugama (Službeni glasnik RS, br. 18/05, 30/10, 62/14); 3) Pravilnik o opštim uslovima za obavljanje poštanskih usluga (Službeni glasnik RS, br. 24/10...93/13).

Iz odredaba Zakona o poštanskim uslugama i Pravilnika o opštim uslovima za obavljanje poštanskih usluga, proizlazi da je preporučena pošiljka registrovana pošiljka sa registrovanim brojem prijema, za koju se izdaje potvrda o prijemu, a primaocu se uručuje uz potpis i posebno se evidentira u svim fazama obavljanja poštanskih usluga. Kao takva, spada u posebne usluge i mora u levom gornjem uglu adresne strane imati bar kod nalepnicu, sa oznakom „R“ i brojem pošiljke. Pošiljalac ima pravo da od poštanskog operatora zahteva usluge dodatne vrednosti, u koje spada ekspres usluga, koja podrazumeva prijem, preradu, prevoz i uručenje registrovanih ekspres pošiljaka u najkraćim rokovima. Ekspres usluga predstavlja poštansku uslugu većeg kvaliteta, odnosno brže uručenje registrovane pošiljke, tako da se može smatrati da je pošiljka upućena korišćenjem ove usluge, takođe preporučena pošiljka.

Odbacivanje tužbe izjavljene pre vremena

Sud ceneći dokaze priložene uz tužbu zbog ćutanja drugostepenog, odnosno konačnog ćutanja prvostepenog organa uprave (kopiju zahteva, odnosno žalbe, kopiju zahteva o naknadnom traženju i dokaz o predaji ovih podnesaka nadležnom organu) utvrđuje da li su ispunjeni uslovi za ćutanje organa.

U odluci br. UŽ-1296/2008 od 19. februara 2009. godine donetoj u predmetu po ustavnoj žalbi kojom se osporava rešenje o odbacivanju tužbe izjavljene zbog „ćutanja uprave“, kao preuranjene, Ustavni sud je utvrdio da

su navodi podnosioca ustavne žalbe da mu je povređeno pravo na pravno sredstvo iz člana 36 stav 2 Ustava neosnovani. Ovo zbog toga što, donošenjem osporenog rešenja podnosilac ustavne žalbe nije izgubio pravo na podnošenje tužbe u upravnom sporu zbog ćutanja uprave, kada se ispune procesne pretpostavke propisane članom 24 (sada član 19) ZUS-a. Podnosilac ustavne žalbe ima mogućnost da se požurnicom obrati drugostepenom organu za donošenje odluke po žalbi, a ukoliko drugostepeni organ ne odluči u daljem roku od sedam dana po ponovljenom traženju, može da podnese Vrhovnom sudu Srbije (sada Upravnom sudu) tužbu zbog ćutanja uprave.

Odbacivanje tužbe jer akt koji se tužbom osporava ne predstavlja akt o čijoj zakonitosti se odlučuje u upravnom sporu

Odredbama člana 3 ZUS-a propisani su konačni akti o čijoj zakonitosti sud odlučuje u upravnom sporu. To znači da će se sud u prethodnom preispitivanju osporenog akta, pored ocene da li se radi o nekom od navedenih konačnih akata, baviti i pitanjem ocene svoje stvarne nadležnosti. Ukoliko je za postupanje stvarno nadležan drugi sud, Upravni sud će se oglasiti stvarno nenadležnim i predmet ustupiti stvarno nadležnom sudu, shodnom primenom ZPP (član 74 3US-a).

1) U presudi Uzp 149/2021 od 19. 8. 2021. godine Vrhovni kasacioni sud je, postupajući po podnetom zahtevu i ispitujući pobijano rešenje u granicama zahteva, u smislu člana 54 ZUS-a (*Službeni glasnik RS*, br. 111/09), našao da je zahtev neosnovan. Iz odredaba ZUS-a proizlazi da se tužbom u upravnom sporu može osporavati samo konačni akt. Kako je podnosilac tužbe protiv tužbom osporene odluke izjavio žalbu, to osporena odluka nije konačni akt, pa je iz tog razloga, po oceni Vrhovnog kasacionog suda, tužba nedozvoljena i ispunjeni su uslovi za njeno odbacivanje iz člana 26 stav 1 tačka 2 ZUS-a. Vrhovni kasacioni sud ukazuje da ukoliko o izjavljenoj žalbi nije odlučeno, žalilac može, na osnovu odredbe člana 19 ZUS-a, pod propisanim uslovima, Upravnom sudu podneti tužbu zbog ćutanja uprave.

2) Odlukom Už-3714/2012 od 19. marta 2015. godine, Ustavni sud je ukazao da je već sam Ustav kao predmet upravnog spora odredio svaki konačan rešavajući pravni akt koji ne uživa neku drugu sudsku zaštitu. Ustavni sud konstatuje da se odredbe člana 6 stav 1 Evropske konvencije sadržinski ne razlikuju od prava zajemčenih članom 32 Ustava. Stoga je Ustavni sud

eventualnu povredu prava cenio u odnosu na odredbu člana 32 stav 1 Ustava, kojom se jemči pravo na pravično suđenje.

Ustavni sud najpre ukazuje da pravo na pristup sudu, iako nije eksplicitno naznačeno prilikom normiranja ustavnog prava na pravično suđenje, čini njegov imanentni i neodvojivi deo, kao nužni uslov da bi se ovo pravo uopšte moglo ostvariti. Ovo zato, jer ako se stranci onemogućući raspravljanje i odlučivanje pred sudom ili drugim državnim organom o postavljenom zahtevu, svi ostali elementi strukturalno složenog i višeslojnog prava na pravično suđenje, postaju iluzorni i apstraktni, odnosno bespredmetni.

Osporenim rešenjem Upravnog suda je odbačena kao nedozvoljena tužba podnosioca izjavljena protiv rešenja Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede broj 323-06-07826/2010-09 od 15. oktobra 2010. godine, sa obrazloženjem da predmetno rešenje ne uživa sudsku zaštitu u smislu odredaba čl. 3 i 4 ZUS-a.

...Međutim, odredbom člana 198 stav 2 Ustava utvrđeno je da zakonitost svih konačnih pojedinačnih akata kojima se odlučuje o pravu, obavezi ili na zakonu zasnovanom interesu podleže preispitivanju pred sudom u upravnom sporu, ako u određenom slučaju zakonom nije predviđena drugačija sudska zaštita... Ustavni sud konstatuje da se pojedinačni akti, kojima se rešava o pravu, obavezi ili na zakonu zasnovanom interesu i protiv kojih nije izričito predviđen nijedan drugi oblik sudske zaštite, mogu pobijati u upravnom sporu pred Upravnim sudom, primenom odredaba člana 3 novog ZUS-a, a na podlozi stava 2 člana 198 Ustava. Polazeći od navedenog, Ustavni sud ocenjuje da nije ustavnopravno prihvatljivo obrazloženje dato u osporenom rešenju da akt koji se pobija tužbom u upravnom sporu ne uživa sudsku zaštitu u smislu odredaba ZUS-a.

Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud je ocenio da je osporeno rešenje doneto proizvoljnom primenom merodavnog prava koja je onemogućila podnosiocu raspravljanje i odlučivanje pred sudom o podnetoj tužbi. Ovim je, po oceni Ustavnog suda, bez obzira na pravnu utemeljenost navoda iz podnete tužbe, povređeno njegovo pravo na pristup sudu, kao sastavni deo prava na pravično suđenje zajemčenog odredbom člana 32 stav 1 Ustava. Time je podnosiocu osporenim rešenjem povređeno i pravo na pravno sredstvo, zajemčeno odredbom člana 36 stav 2 Ustava.

3) Kao primer akta koji se tužbom osporava, a ne predstavlja akt o čijoj zakonitosti se odlučuje u upravnom sporu, Upravni sud je doneo sledeću sentencu:

Rešenje suda kojim se kao nedozvoljen odbacuje zahtev za izuzeće v. d. predsednika suda, nije upravni akt.

Iz obrazloženja:

Osporenim rešenjem u stavu prvom dispozitiva odbačen je kao nedozvoljen zahtev tužioca za izuzeće v. d. predsednika Okružnog suda od postupanja u predmetu tog suda.

Odredbom člana 6. ZUS-a („Službeni list SRJ“, br. 46/96), propisano je da se upravni spor može voditi samo protiv upravnog akta. Upravni akt u smislu ovog zakona, jeste akt kojim državni organ ili preduzeće ili druga organizacija u vršenju javnih ovlašćenja rešava o određenom pravu ili obavezi fizičkog lica ili pravnog lica ili druge stranke u upravnoj stvari.

Po oceni Upravnog suda, osporeno rešenje ne predstavlja upravni akt u smislu citiranog člana 6. ZUS-a, jer je doneto u vršenju sudske vlasti, od strane suda kao samostalnog i nezavisnog državnog organa (član 1. stav 1. Zakona o uređenju sudova „Službeni glasnik RS“, br. 116/08 i 104/09). Tim rešenjem nije odlučivano o kakvoj upravnoj stvari, već o procesnom pitanju regulisanom Zakonom o parničnom postupku („Službeni glasnik RS“, br. 125/04 i 11/09) i protiv koga nije dozvoljen poseban pravni lek.

Sa navedenih razloga Upravni sud nalazi da osporeni akt ne predstavlja akt čija se zakonitost preispituje u upravnom sporu, pa je odlučio kao u dispozitivu rešenja, na osnovu odredbe člana 28. stav 1. tačka 2. ZUS-a.

(Rešenje Upravnog suda 23 U. 11433/10 (2009) od 17. 3. 2010. godine)

4) U odluci Ustavnog suda br. UŽ.173/2007 od 25. juna 2009. godine, Ustavni sud je zauzeo stav da se ne može prihvatiti zaključak donosioca osporene odluke da je pravna zaštita dopuštena samo protiv odluke školskog odbora kojom je neki kandidat izabran. Po shvatanju Ustavnog suda, odluka školskog odbora o tome da ne izabere nijednog kandidata – isto kao i odluka o izboru direktora predstavlja upravni akt, u smislu člana 6 (sada član 4) ZUS-a, jer se donosi u vršenju javnog ovlašćenja datog zakonom u skladu sa ciljem u kome je ovlašćenje dato i njome se rešava o pravu učesnika konkursa u upravnoj stvari. Naime, u postupku odlučivanja o izboru direktora, školski odbor može izabrati jednog od kandidata i odluku dostaviti nadležnom ministru radi davanja saglasnosti. Međutim, postupak po konkursu za izbor direktora škole može se okončati i odlukom o tome da se ne izabere nijedan kandidat, čime se, nesumnjivo, rešava o pravu učesnika konkursa u upravnoj stvari. Imajući u vidu navedeno, Ustavni sud je ocenio da je osporenom odlukom povređeno pravo podnosioca ustavne žalbe na pravno sredstvo, zajemčeno članom 36 stav 2, u vezi sa članom 198 stav 2 Ustava.

*Odbacivanje tužbe podnete zbog ćutanja uprave
uz koju nisu priloženi svi dokazi*

Uz tužbu podnetu zbog ćutanja uprave prilaže se kopija zahteva, odnosno žalbe, kopija zahteva o naknadnom traženju donošenja konačnog rešenja i dokaz o predaji ovih podnesaka nadležnom organu. U situaciji kada tužba ne sadrži navedeno, sud neće nalagati uređenje tužbe, već će tužbu odbaciti. Opravdanje ovakvog zakonskog rešenja je u činjenici da, za razliku od opšteg roka za podnošenje tužbe koji je strogi zakonski rok i čijim istekom stranka gubi pravo na podnošenje tužbe, rok za podnošenje tužbe zbog ćutanja uprave nije predviđen, tako da potonja tužba ne može biti neblagovremena. Ipak, sud može naložiti uređenje i ove tužbe, ali samo zbog ostalih nedostataka u tužbi (npr. nedostaci punomoćja i sl.).

Za pravilno postupanje u ovim situacijama od značaja je Odluka Ustavnog suda UŽ-6155/2017 od 4. februara 2021. godine. Prema obrazloženju ove Odluke, Ustavni sud je imao u vidu da je Upravni sud u postupku pre donošenja osporenog rešenja od 10. septembra 2018. godine, pribavio spise predmeta drugostepenog organa br. 119-01-278/17-01 i 112-01-485/18-01, iz kojih je, takođe, mogao da utvrdi da je drugostepeni organ 19. septembra 2017. godine primio kopiju žalbe zbog „ćutanja uprave“, o čemu je podnositelac priložio dokaz uz tužbu.

Ustavni sud ukazuje na to da nakon pravnosnažnog odbacivanja tužbe zbog „ćutanja uprave“, podnositelac više nema pravo da ponovo izjavi žalbu zbog neizdavanja rešenja po njegovom zahtevu od 28. juna 2017. godine, koji je ostao nerešen. Naime, prema odredbi člana 153 stav 2 ZUP-a, kad organ ne izda rešenje u zakonom propisanom roku, žalba može da se podnese posle isteka tog roka, a najkasnije u roku od godinu dana od isteka tog roka. Navedeni rok je očigledno istekao u vreme donošenja osporenog rešenja Upravnog suda – Odeljenje u Kragujevcu Uv. 501/18 od 28. novembra 2018. godine.

Polazeći od izloženog, Ustavni sud smatra da Upravni sud nije dao ustavnopravno prihvatljive razloge za ocenu da podnositelac uz tužbu zbog „ćutanja uprave“ nije priložio dokaz o predaji žalbe zbog „ćutanja uprave“ drugostepenom organu. Navedena ocena Upravnog suda zbog preteranog formalizma ima za posledicu povredu prava podnosioca ustavne žalbe na pristup sudu, kao sastavnog dela prava na pravično suđenje, kojim se garantuje ne samo pravo na pokretanje postupka pred sudom, već i pravo na odluku suda o osnovanosti tužbe kojom je pokrenut upravni spor. Stoga je Ustavni sud zaključio da je osporenim rešenjima Upravnog suda U. 8606/18 od 10. septembra 2018. godine i Upravnog suda – Odeljenje u Kragujevcu Uv. 501/18 od 28. novembra

2018. godine, povređeno pravo podnosioca ustavne žalbe na pravično suđenje iz člana 32 stav 1 Ustava, te je usvojio ustavnu žalbu u ovom delu, saglasno odredbi člana 89 stav 1 Zakona o Ustavnom sudu (*Službeni glasnik RS*, br. 109/07, 99/11 i 18/13 – Odluka US, 40/15 – dr. zakon i 103/15).

Odbacivanje tužbe kada se upravnim aktom koji se tužbom osporava ne dira očigledno u pravo tužioca ili u njegov na zakonu zasnovani interes

S tim u vezi od značaja je pravni stav utvrđen na 93. sednici svih sudija održanoj dana 25. 12. 2019. godine, prema kome:

Republički javni tužilac je aktivno legitimisan za podnošenje tužbe u upravnom sporu ako je po njegovoj oceni upravnim aktom povređen zakon na štetu javnog interesa, a sud u upravnom sporu odlučuje da li takve povrede zakona ima.

Iz obrazloženja predloga pravnog stava:

Članom 11 stavom 1. i 2 ZUS-a, dato je ovlašćenje fizičkom licu, pravnom licu i drugim pomenutim pravnim subjektima na pokretanje upravnog spora u prvom redu radi zaštite njihovih prava i pravnih interesa. Time se istovremeno, ostvaruje i drugi objektivni cilj upravnog spora obezbeđenje zakonitosti – jer se stvara pravna šansa za uklanjanje nezakonitog upravnog, pojedinačnog akta. Ali pojedinačnim upravnim aktom zakon može biti povređen i u korist tih pravnih subjekata, a na štetu javnog interesa. Tada se ne može očekivati da oni pokreću upravni spor radi uklanjanja nezakonitih akata, pa se u takvim slučajevima cilj upravnog spora, obezbeđenje zakonitosti, ostvaruje tužbom nadležnog javnog tužioca. Stoga je stavom 3. člana 11, propisano pravo javnog tužioca, kao ovlašćenog državnog organa, na pokretanje upravnog spora, ako je upravnim aktom povređen zakon na štetu javnog interesa. Uslov za legitimaciju javnog tužioca za pokretanje upravnog spora je, takva njegova ocena. Da li povrede zakona ima, o tome odlučuje sud u upravnom sporu, a tužbu radi pokretanja upravnog spora podnosi Republički javni tužilac, koji je jedini nadležni tužilac budući da se njegova nadležnost određuje prema nadležnosti Upravnog suda, kao suda za celu teritoriju Srbije.

Stoga nisu ispunjeni uslovi propisani odredbom člana 26. stav 1. tačka 4. ZUS-a za odbacivanje tužbe koju je podneo Republički javni tužilac radi zaštite javnog interesa.

(Pravni stav utvrđen na 93. sednici svih sudija održanoj dana 25. 12. 2019. godine)

Odbacivanje tužbe u situaciji kada posle podnošenja tužbe osporeni akt bude poništen po tužbi druge stranke

Ovakva pravna situacija je moguća kada postoji više tužbi lica koja osporavaju isto rešenje tuženog organa, te sud, ne spajajući ove postupke, donese odluku u jednom od predmeta. Ova odluka mora biti uvažavajuća, jer se na taj način uklanja osporeno rešenje iz pravnog prometa, te više nema predmeta spora po drugim tužbama.

Odbacivanje tužbe u situaciji kada se protiv upravnog akta koji se tužbom osporava mogla izjaviti žalba, a ona nije uopšte ili nije blagovremeno izjavljena, ili je žalilac od nje odustao u toku drugostepenog postupka

Iz odredaba ZUS-a proizlazi da se tužbom u upravnom sporu može osporavati samo konačni akt. Stoga se upravni spor može pokrenuti protiv upravnog akta koji je donet u drugom stepenu ili protiv prvostepenog upravnog akta protiv koga nije dozvoljena žalba u upravnom postupku. Kada podnosilac tužbe, protiv tužbom osporene odluke nije izjavio žalbu, osporena odluka nije konačni akt, pa je iz tog razloga tužba nedozvoljena i ispunjeni su uslovi za njeno odbacivanje iz člana 26 ZUS-a.

Odbacivanje tužbe kada već postoji pravnosnažna sudska odluka doneta u upravnom sporu o istoj stvari

Odbacivanje tužbe u upravnom sporu zbog postojanja pravnosnažne sudske odluke donesene u upravnom sporu o istoj stvari pretpostavlja istovremeno postojanje identiteta predmeta spora i identiteta stranaka.

U tom smislu, Upravni sud je zauzeo sledeći pravni stav:

Predmet upravnog spora po tužbi zbog ćutanja uprave koji je okončan pravnosnažnim rešenjem o obustavi postupka donetim na osnovu odredbe člana 29. stav 3. ZUS-a, jer je tužilac izjavio da ne proširuje tužbu i na novi akt naknadno donet u toku upravnog spora, je ćutanje uprave.

Pravnosnažno rešenje o obustavi postupka u upravnom sporu po tužbi zbog ćutanja uprave koje je doneto jer je tužilac izjavio da ne proširuje tužbu na novi akt naknadno donet u toku upravnog spora zbog ćutanja uprave, nije pravnosnažna odluka o istoj stvari, koja je predmet spora po tužbi istog tužioca podnetoj protiv ovog novog akta.

Obrazloženje pravnog stava:

Iz odredbe člana 29. ZUS-a proizlazi da sud, samo u slučaju ako tužilac izjavi da nije zadovoljan novim aktom koji je donet u toku upravnog spora po tužbi zbog ćutanja uprave, postupak (prvobitno pokrenut tužbom zbog ćutanje uprave) nastavlja, a predmet upravnog spora je novi akt.

Međutim, kada tužilac u upravnom sporu zbog ćutanja uprave izjavi da tužbu ne proširuje i na novi akt naknadno donet u toku upravnog spora, predmet upravnog spora po tužbi zbog ćutanja uprave koji je okončan rešenjem o obustavljanju postupka, donetim na osnovu odredbe člana 29. stav 3. ZUS-a, jeste ćutanje uprave, a ne novi akt.

Stoga ne postoji identitet predmeta spora po tužbi zbog ćutanja uprave koji je pravnosnažno okončan rešenjem o obustavi postupka, donetim na osnovu odredbe člana 29. stav 3. ZUS-a, jer je tužilac izjavio da tužbu ne proširuje na novi naknadno doneti akt i predmeta spora po tužbi istog tužioca podnetoj protiv ovog novog naknadno donetog akta.

Iz navedenih razloga pravnosnažno rešenje o obustavi postupka u upravnom sporu po tužbi zbog ćutanja uprave koje je doneto jer je tužilac izjavio da ne proširuje tužbu na novi naknadno donet akt, nije pravnosnažna odluka o istoj stvari, koja je i predmet spora po tužbi istog tužioca podnetoj protiv ovog novog akta.

Stoga nisu ispunjeni uslovi propisani odredbom člana 26. stav 1. tačka 7. ZUS-a, za odbacivanje tužbe koja je podneta protiv rešenja koje je naknadno doneto u toku upravnog spora po tužbi istog tužioca zbog ćutanja uprave, u odnosu na koje rešenje je tužilac izjavio da ne proširuje tužbu zbog čega je pravnosnažnim rešenjem obustavljen postupak po tužbi zbog ćutanja uprave.

Odbacivanje elektronskog dokumenta

Upravni spor se može inicirati i tužbom u obliku elektronskog dokumenta. Postupanje sa elektronskim dokumentima obavlja se u skladu sa zakonom kojim se uređuje elektronski dokument. ZUS propisuje uslove koje ovakav dokument mora ispunjavati, a ako elektronski dokument koji je predat sudu ne može biti pročitao ili ne ispunjava tehničke uslove, sud će o tome bez odlaganja obavestiti podnosioca, pozvati ga da podnesak uredi u ostavljenom roku i ukazati mu na posledice takvog propuštanja. Pošto je zakonom propisano da tužba uvek treba da bude potpisana od strane određenog lica, kada je ona u obliku elektronskog dokumenta, smatra se da je taj uslov ispunjen ako je na kraju elektronskog dokumenta navedeno

ime i prezime odgovarajućeg lica i elektronski dokument je potpisan kvalifikovanim elektronskim potpisom tog lica.

U situaciji kada je podneta tužba u obliku elektronskog dokumenta, koja nije potpisana kvalifikovanim elektronskim potpisom tog lica, obzirom da tužba ne sadrži sve elemente propisane članom 22 stav 1 i 2 i članom 21 stav 6 ZUS-a, Upravni sud u svojoj praksi rešenjem nalaže tužiocu da u roku od 15 dana od dana dostavljanja rešenja uredi podnetu tužbu i potpiše je kvalifikovanim elektronskim potpisom ili vraćenu tužbu potpiše svojeručno, te da je dostavi sudu u dva primerka za sud i tuženi organ, a sve pod pretnjom odbacivanja tužbe. U slučaju nepostupanja, sud će tužbu odbaciti.

U ovom smislu značajno je ukazati i na sledeću sentencu Upravnog suda:

Žalba dostavljena organu elektronskim putem, smatra se predatom i kada organ na svojoj veb-prezentaciji nije objavio mogućnost elektronskog opštenja između organa i stranke ukoliko je prijem žalbe – kao elektronskog dokumenta, potvrđen podnosiocu na isti način na koji je podnesak poslat.

Iz obrazloženja:

Kako tuženi organ u odgovoru na tužbu ne spori da je primio žalbu tužilje, koja je prema dokazima koje je tužilja priložila uz tužbu kod tuženog primljena dana 16. 4. 2018. godine, u 11.51 časova i naknadni zahtev, koji je prema dokazima koje je tužilja uz tužbu dostavila sudu, kod tuženog primljen dana 27. 6. 2018. godine, u 09.22 časova, a o kom prijemu je tuženoj odmah poslata i potvrda o prijemu istih, to je po oceni suda, tuženi organ bio dužan da po podnetoj žalbi postupi na način kako je propisano odredbama čl. od 167. do 172. ZUP-a, u odeljku kojim je regulisano postupanje drugostepenog organa po žalbi, što u predmetnom slučaju nije učinjeno. Ovo stoga što se po oceni suda žalba dostavljena organu elektronskim putem, smatra predatom i kada organ na svojoj veb-prezentaciji nije objavio mogućnost elektronskog opštenja između organa i stranke, ukoliko je prijem žalbe – kao elektronskog dokumenta, potvrđen podnosiocu na isti način na koji je podnesak poslat.

(Iz presude Upravnog suda, 17 U. 17148/18 od 1. 3. 2019. godine)

Pravo na prigovor protiv odbacivanja tužbe

Odredbom člana 27 ZUS-a propisano je da protiv rešenja sudije pojedince kojim se odbacuje tužba, podnosilac tužbe ima pravo na prigovor u roku od osam dana od dostavljanja rešenja. O prigovoru rešenjem odlučuje posebno veće suda sastavljeno od troje sudija, posle održane usmene javne rasprave, ako je podnosilac prigovora zahtevao održavanje rasprave.

Rešenjem se prigovor odbacuje ako je izjavljen neblagovremeno ili od neovlašćenog lica. Ako veće odbije prigovor, rešenje o odbacivanju tužbe postaje pravnosnažno a ako veće uvaži prigovor, poništiće rešenje o odbacivanju tužbe, a postupak pred sudom će se nastaviti.

Sentenca iz presude Vrhovnog kasacionog suda Uzp 198/2019 od 13. 12. 2019. godine, usvojena na sednici Građanskog odeljenja 3. 7. 2020. godine:

*Dozvoljenost zahteva za preispitivanje pravnosnažnog rešenja
Upravnog suda o odbacivanju tužbe kao nedozvoljene*

Protiv pravnosnažnog rešenja Upravnog suda o odbacivanju tužbe kao nedozvoljene zbog toga što akt koji se tužbom osporava ne predstavlja akt o čijoj se zakonitosti odlučuje u upravnom sporu i protiv rešenja veća o odbijanju prigovora protiv tog rešenja sudije pojedinca, dozvoljeno je podnošenje zahteva za preispitivanje sudske odluke, ako podnosilac zahteva pre podnošenja tužbe nije imao pravo na žalbu ili drugo redovno pravno sredstvo.

Iz obrazloženja:

Vrhovni kasacioni sud nalazi da upravni spor može biti pravnosnažno okončan ne samo donošenjem presude kojom se tužba uvažava ili odbija, već i pravnosnažnošću rešenja o odbacivanju tužbe. Stoga se pravnosnažnom odlukom Upravnog suda u smislu člana 49. stav 1. ZUS-a može smatrati i pravnosnažno rešenje o odbacivanju tužbe zbog toga što akt koji se tužbom osporava ne predstavlja akt o čijoj zakonitosti se odlučuje u upravnom sporu, kao i rešenje veća o odbijanju prigovora protiv tog rešenja koje je doneo sudija pojedinac. Kako se dozvoljenost zahteva za preispitivanje sudske odluke ocenjuje prema uslovima propisanim u članu 49. stav 2. ZUS-a to je po nalaženju Vrhovnog kasacionog suda, protiv pravnosnažnog rešenja Upravnog suda o odbacivanju tužbe kao nedozvoljene zbog toga što akt koji se tužbom osporava ne predstavlja akt o čijoj zakonitosti se odlučuje u upravnom sporu i protiv rešenja veća kojim je odbijen prigovor protiv tog rešenja sudije pojedinca, dozvoljeno podnošenje zahteva za preispitivanje sudske odluke ako podnosilac zahteva pre podnošenja tužbe nije imao pravo na žalbu ili drugo redovno pravno sredstvo.

Navedeno pravno stanovište izraženo je i u odluci Ustavnog suda UŽ-6036/16 od 21. 2. 2019. godine. U ovom slučaju, podnosilac zahteva pre podnošenja tužbe nije imao pravo na žalbu protiv tužbom osporenog zaključka Agencije za restituciju Republike Srbije, Jedinice za konfesionalnu restituciju

od 21. 12. 2015. godine. Vrhovni kasacioni sud zbog toga nalazi da je dozvoljen zahtev za preispitivanje sudske odluke – rešenja Upravnog suda kojim je odbijen prigovor protiv rešenja sudije pojedinca kojim je odbačena tužba podnosioca zahteva iz razloga propisanog odredbom člana 26. stav 1. tačka 2) ZUS-a (jer osporeni zaključak ne predstavlja akt o čijoj zakonitosti se odlučuje u upravnom sporu).

Odbacivanje tužbe za ponavljanje postupka

U tužbi za ponavljanje postupka mora se naročito navesti u smislu člana 59 ZUS-a: sudska odluka doneta u postupku čije se ponavljanje traži; zakonski razlog ponavljanja i dokazi, odnosno okolnosti koje čine verovatnim postojanje tog osnova; okolnosti iz kojih proizlazi da je tužba podneta u zakonskom roku i čime se to dokazuje; u kom pravcu i u kom obimu se predlaže izmena sudske odluke donete u postupku čije se ponavljanje traži.

Članom 60 ZUS-a, propisano je da će sud rešenjem odbaciti tužbu za ponavljanje postupka, ako utvrdi da je tužbu podnelo neovlašćeno lice, ili da tužba nije blagovremena, ili da stranka nije učinila bar verovatnim postojanje zakonskog osnova za ponavljanje postupka.

Pored navedenih razloga za odbacivanje ove tužbe, treba navesti da se tužba može odbaciti i u situacijama kada sud u prethodnom ispitivanju tužbe utvrdi da tužba sadrži formalne nedostatke (član 22 u vezi člana 25 stav 2 ZUS-a).

Ovo razlikovanje je od značaja jer se u situacijama predviđenim članom 60 ZUS-a, stranci ne nalaže uređenje tužbe, dok se u drugoj situaciji, nalaže uređenje i nakon toga, u zavisnosti od postupanja po nalogu, donosi odgovarajuća odluka.

Međutim, obzirom da se radi o vanrednom pravnom sredstvu, protiv rešenja suda o odbacivanju tužbe za ponavljanje postupka, (kao i protiv rešenja kojim se ne dozvoljava ponavljanje postupka i protiv presude suda donete po tužbi za ponavljanje postupka) može se podneti zahtev za preispitivanje iz člana 49 ZUS-a, a ne prigovor u smislu odredbe člana 27 ZUS-a.

Opšti zaključci

1. Prema evropskokontinentalnom određenju položaja sudije, u pogledu načina tumačenja prava i pravnog rezonovanja, odluke moraju da budu

„ustaljene da uvek predstavljaju tekst zakona“, što anglosaksonska pravna tradicija vidi kao ograničavanje sudijskog delovanja.

Prema teoriji pravnog formalizma, uloga donosilaca odluka u sudskom i upravnom postupku jeste da primenjuju postojeće pravne norme na konkretan slučaj, a ne da stvaraju novo pravilo tumačenjem prava, jer je pravo u potpunosti sadržajno/racionalno određeno. Prednost se daje jezičkom tumačenju, koje jedino dovodi do objektivnog i pravilnog rešavanja slučaja. Ovaj pristup obezbeđuje pravnu sigurnost, jer ne omogućava rešavanje slučaja na osnovu norme koja nije postojala u vreme nastanka relevantnih činjenica i spornog odnosa. Sudijski aktivizam bi vodio u nepredvidivost, jer bi rešenje slučaja zavisilo i od selektivnog izbora i vanpravnih okolnosti, zato što stavovi o nameri zakonodavca i cilju norme mogu da se zasnivaju na različitim tumačenjima. Formalisti ističu i obavezu poštovanja načela podela vlasti, prema kome je donošenje pravnih normi u isključivoj nadležnosti zakonodavca.

Teorija pravnog realizma ukazuje na to da formalizam podrazumeva mehaničku primenu prava, što za posledicu ima rigidnost u tumačenju i donošenju odluka. Realisti smatraju da se pravo mora prilagođavati stalno promenljivoj društvenoj stvarnosti. Stoga pravo treba primenjivati i tumačiti uzimajući u obzir okolnosti konkretnog slučaja. Formalisti jezičkom tumačenju norme daju značaj koji mu ne pripada, usled čega pravo postaje kruto i nesposobno da odgovori društvenim ciljevima. Realisti ukazuju i na to da formalisti negiraju postojanje pravnih praznina, neodređenosti ili nejasnosti jezika norme. Formalistički pristup je prihvatljiv kada je norma jasna i jednostavna za razumevanje, ali su problem slučajevi kada norma ne daje precizan i jasan odgovor ili kada su norme međusobno suprotstavljene ili nesaglasne.

Pravni formalizam u tumačenju prava se ne može *a priori* smatrati negativnom pojavom, posebno što su izvori prava u evropskokontinentalnoj pravnoj tradiciji, kojoj pripada i pravni sistem Republike Srbije, sadržani u nacionalnim propisima i pravilima međunarodnog prava. Problem nastaje kada rigidna primena norme dovodi do nerazumnih odluka suprotnih pravnoj logici. Prema praksi Evropskog suda za ljudska prava, pod preteranim formalizmom smatra se strogo tumačenje procesnih pravila koja onemogućavaju pristup sudu. Naglašava se da kod primene procesnih pravila sudovi moraju da izbegavaju prekomerni formalizam, koji bi oštetiо pravičnost postupka, ali i prekomernu fleksibilnost, koja bi poništila zakonom propisane procesne zahteve.

2. Zakon jeste primarni izvor prava i drugi pravni izvori su ograničeni njegovom sadržinom i granicama njegovog važenja. Međutim, pravo je

stvorenjeno kako bi se primenjivalo u praksi na konkretne životne situacije. Iako je apstraktnost vrednovanja zakonodavca važna za ostvarivanje načela vladavine prava, to ne znači da se pravna pravila na konkretne životne situacije primenjuju toliko nefleksibilno, mehanički i slepo da je nemoguće uvažiti imperativ razumnosti i pravičnosti. Kod formalizma kao načina tumačenja prava i pravnog rezonovanja u postupku donošenja odluka u upravnom sporu, neminovno se dotičemo prava na pravično suđenje te ujednačenosti sudske prakse, koja ne sme da protivreči zakonu. Konzistentnost sudske prakse znači da se sa velikim stepenom sigurnosti može predvideti ishod spora, za tužioca i pre podnošenja tužbe, a za tuženi organ – u odnosu na dalje postupanje u primeni propisa.

3. Imajući u vidu da je osnov materije upravnog prava uređivanje javnopravnih odnosa sa fizičkim i pravnim licima, na osnovu i u primeni Ustava i zakona, za istupanje javne uprave sa pozicije autoritativnosti u obavljanju upravne delatnosti, nužno je pravničko i upravno znanje iz odgovarajućih oblasti i iskustvo. Za suđenje u upravnom sporu, u kome sud daje ocenu zakonitosti konačnog pojedinačnog akta organa izvršne vlasti, visok nivo ovih znanja je imperativ, ali ne manje važno jeste posedovanje svesti o pravdi i pravnoj sigurnosti, o ukupnoj društvenoj klimi i dejstvima pravne norme na socijalne relacije.

4. U postupku prethodnog ispitivanja tužbe sud nema zakonsko ovlašćenje da „po slobodnoj oceni“ procenjuje da li je tužba prihvatljiva. Stoga je neprihvatljivo rezonovanje da sud odbacivanjem tužbe preteranim formalizmom lišava podnosioca tužbe prava na pristup sudu, imajući u vidu zakonom izričito regulisane procesne razloge. Važnost ovog pitanja prepoznao je zakonodavac obavezom da se neuredna tužba dostavlja na uređenje bez obzira ko je podnosilac tužbe i da li ima stručnu pravnu pomoć. Takođe, ZUS daje pravo na prigovor protiv odluke sudije pojedinca o odbacivanju tužbe, o kome odlučuje posebno veće. Osim toga, bogata sudska praksa iz upravnog spora pokazuje koliko sud u primeni zakonskih razloga za odbacivanje tužbe pažljivo razmatra da se stranci ne uskrati pravo na pristup sudu. Ovo stoga što posledica odbacivanja tužbe – okončanje postupka bez ulaženja u suštinu spora – ukazuje na neophodnost posebne pažnje koju sud mora da posveti oceni da li postoje procesni uslovi za dalje vođenje pokrenutog spora. Naime, arbitrarna primena procesnog prava ili čak i prekomerni formalizam mogu za posledicu imati povredu prava tužioca na pristup sudu, kao sastavnog dela prava na pravično suđenje, kojim se garantuje ne samo pravo na pokretanje postupka pred sudom, već i pravo na odluku suda o osnovanosti tužbe kojom je pokrenut upravni spor.

5. Organ može da donese upravni akt samo u formi koja je zakonom propisana, zarad lične sigurnosti stranke u odnosu na obim prava i obaveza koja joj se neposrednom primenom materijalnog propisa određuju. Nadležni organ mora da poštuje odredbe o formi akta i ne može svojom voljom da odluči u kom će obliku da donese akt. Dakle, ocena forme osporenog upravnog akta nije pitanje formalizma, već osnovnih pretpostavki koje određeni akt čine zakonitim/nezakonitim.

6. Za razliku od Državnog saveta Francuske, koji u svojoj praksi primenjuje pravilo celishodnosti i ceni da li iz dokaza u predmetu proizlazi da je učinjena nepravilnost u okolnostima predmeta verovatno mogla da utiče na ishod osporene odluke, ZUS u ovom smislu ne sadrži izričitu odredbu, ali se može zaključiti da sud nije lišen mogućnosti da značaj učinjene povrede pravila postupanja ceni u odnosu na uticaj na pravilnost i zakonitost rešavanja predmetne upravne stvari.

7. Tumačenjem pravnog propisa donosilac upravnog akta izražava svoj subjektivan stav o njemu nejasnim pitanjima koji je pravi sadržaj slova i duha zakonske odredbe. Pri tome je sasvim irelevantno da li je ona zaista nejasna ili je iz bilo kog razloga samo njemu nejasna. Ta subjektivna misaona operacija potpada pod kontrolu dok postoje pravna sredstva protiv donetog akta. Tako se subjektivni sudovi penju merdevinama svih organa koji mogu pravnim sredstvima biti angažovani i mogu stići do upravnog spora u kome sud ceni zakonitost upravnog akta. Njegova je reč završna ali i opet subjektivna, a završnost znači da je u pitanju autoritet koji u izvršenju sudske odluke veže organ čiji je akt poništen, dok u slučaju odbijanja tužbe daje donosiocu podršku da i u kasnijim jednakim slučajevima može primeniti svoju interpretaciju. Takav subjektivistički karakter interpretacije je suprotan objektivnoj interpretaciji apstraktne prirode koju daje donosilac pravnog propisa ili organ koji je ovlašćen za njegovo autentično tumačenje. Neizbežan subjektivistički pristup u primeni materijalnog propisa stvara stalnu potrebu da se proširuju i iznalaze instituti koji će omogućiti da se u razumnom roku stvore uslovi za što kvalitetnije ispitivanje pravilnosti primene materijalnog propisa. Na tom osnovu, uočavajući potrebu za žalbom kao redovnim pravnim sredstvom u upravnom sporu, prepoznata je i potreba uvođenja dvostepenosti i specijalizacije kao osnovnih pravaca reforme upravnog sudstva u Republici Srbiji.

ZAVRŠNA PLENARNA SEDNICA

OPŠTE KONSTATACIJE

Na Završnoj Plenarnoj Sednici održanoj po zaključenju sekcija, učinjen je pogled na celokupan rad Susreta. Urednici, autori i drugi učesnici, izrazili su opštu ocenu prema kojoj je Trideset peti jubilarni Susret Škole održan sa velikim uspehom i naglasili značaj nastavka tradicije Kopaoničke škole i kontinuiteta organizacije njenih decembarskih Susreta.

Urednici sekcija izložili su zaključke i poruke svojih sekcija koje su objavljene u ovom Završnom dokumentu i time učinjene dostupnim najširoj pravničkoj javnosti.

Predsednik Kopaoničke škole, prof. dr Jelena S. Perović Vujačić izložila je zaključnu reč i zahvalila se autorima, urednicima i svim učesnicima Skupa, kao i organizacionim i tehničkim ekipama, koji su, svi zajedno, doprineli uspešnom održavanju Skupa. Posebnu zahvalnost izrazila je Prijateljima Trideset petog Susreta, koji su doprineli njegovoj uspešnoj organizaciji (<https://kopaonikschool.org/prijatelji-35-susreta/>).

Rad Trideset petog Susreta završen je 16. decembra 2022. godine u 19 časova, a sledeći, Trideset šesti Susret Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović najavljen je za decembar 2023. godine.

KONKURSI

KOPAONIČKA ŠKOLA PRIRODNOG PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ

36. godina

obaveštava pravničku i drugu naučnu i stručnu javnost
da raspisuje

KONKURS

Za prijem i objavljivanje referata povodom 36. Susreta Kopaoničke škole koji će se održati na Kopaoniku od 13. do 17. decembra 2023. godine pod stalnim naslovom „Pravda i pravo – Posvećeno osnivaču Kopaoničke škole prirodnog prava akademiku prof. dr Slobodanu Peroviću“.

Opšta tema ovogodišnjeg skupa je

MEĐUNARODNI PRAVNI ODNOSI I PRAVDA

U okviru opšte teme, kandidati, shodno Heksagonu Kopaoničke škole prirodnog prava, biraju niže navedene oblasti u kojima mogu konkurisati, označavajući temu po slobodnom izboru.

Prioritet u prihvatanju referata za objavljivanje imaju autori koji su prethodnih godina izlagali svoje radove na susretima Kopaoničke škole. **Autori koji nisu u mogućnosti da izlože rad na 36. Susretu zamoljeni su da ne dostavljaju radove.**

Radovi koji ispunjavaju predviđene naučne standarde i koji dobiju dve pozitivne anonimne recenzije objavljuju se u odgovarajućoj naučnoj publikaciji. Broj radova koji se objavljuju je ograničen, a o selekciji radova za objavljivanje odlučuje Uređivački odbor Kopaoničke škole, u zavisnosti od kvaliteta rada, finansijskih mogućnosti i ukupnog broja radova po svakoj sekciji.

Uslovi neophodni za uzimanje rada u razmatranje od strane Uređivačkog odbora predviđeni su Uputsvom za autore priloženim uz ovaj konkurs.

U prijavi koja se podnosi uz rad moraju biti naznačeni ime i prezime autora, zvanje i zanimanje, adresa, kontakt telefon i e-mail adresa. Uz rad se obavezno dostavlja svojeručno potpisana izjava autora čiji je obrazac priložen uz ovaj konkurs. Rad može imati najviše dva koautora.

Krajnji rok za podnošenje rada je 30. septembar 2023. godine. Po proteku navedenog roka radovi se ne primaju.

Rad se dostavlja u elektronskoj formi na elektronsku adresu Kopaoničke škole prirodnog prava: office@kopaonickaskola.rs a prijem rada se može proveriti i kontaktom na elektronsku adresu: jperovic@beotel.rs.

Rad koji ne ispunjava bilo koji od navedenih uslova neće biti uzet u razmatranje.

Oblasti u kojima se može konkurisati čine tradicionalni Heksagon Kopaoničke škole:

- I Pravo na život
- II Pravo na slobodu
- III Pravo na imovinu
- IV Pravo na intelektualnu tvorevinu
- V Pravo na pravdu
- VI Pravo na pravnu državu

Učesnici konkursa mogu se obavestiti o rezultatima konkursa početkom novembra 2023. godine.

Beograd, 04. 05. 2023.

KOPAONIČKA ŠKOLA PRIRODNOG PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ

obaveštava pravničku i drugu naučnu i stručnu javnost
da raspisuje

K O N K U R S

za nagradu „Profesor Slobodan Perović“

Nagrada se dodeljuje za tri najbolja rada mladih učesnika Kopaoničke škole prirodnog prava
na temu

MEĐUNARODNI PRAVNI ODNOSI I PRAVDA

Dobitnicima nagrađenih radova biće uručeno pismo počasti (*litteras honoris*) i omogućeno da svoje radove predstave učesnicima 36. Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović.

Porodica osnivača Kopaoničke škole prirodnog prava, akademika prof. dr Slobodana Perovića obezbeđuje sredstva za novčani deo nagrade po ovogodišnjem konkursu. Nagradni fond za novčani deo nagrade iznosi 1.500 evra, od čega je 1000 evra namenjeno dobitniku prve nagrade, 300 evra dobitniku druge nagrade i 200 evra dobitniku treće nagrade, sve u dinarskoj protivvrednosti.

Konkurs je otvoren do 16. oktobra 2023. godine do 18 časova.

Proglašenje dobitnika i dodela nagrada održaće se u okviru svečane plenarne sednice 36. Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović, 13. decembra 2023. godine.

Za nagradu mogu konkurisati učesnici Kopaoničke škole prirodnog prava do 35 godina starosti, uključujući i studente osnovnih, master i doktorskih studija pravnih fakulteta. Radovi se pišu na srpskom ili engleskom jeziku, u dužini i prema uputstvu za autore priloženom uz ovaj konkurs.

Stručni žiri za ocenu radova čine:

Predsednik: Prof. dr Jelena S. Perović Vujačić – predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović

Članovi: Akademik prof. dr Rajko Kuzmanović, predsednik Akademije nauka i umjetnosti Republike Srpske; Akademik prof. dr Vlado Kambovski, Akademija nauka i umetnosti Makedonije; Akademik prof. dr Zoran Rašović, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti; Prof. dr Gordana Vukadinović, Univerzitet u Novom Sadu; Prof. dr Nikola Mojović, Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci; Prof. dr Nataša Delić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu; Gđa Ljubica Tomić, advokat iz Beograda; Dr Thomas Meyer, rukovodilac programa GIZ.

Radove treba dostaviti u elektronskoj formi, u *word* formatu, na elektronsku adresu **office@kopaonickaskola.rs** sa obaveznom naznakom „za nagradu Profesor Slobodan Perović“ navedenom u predmetu dopisa. Podaci o autoru (ime, prezime, zvanje i zanimanje, adresa, kontakt telefon i e-mail, a za studente i broj indeksa i godina/stepen studija) navode se u prapratnom dopisu, dok sam tekst rada ne sadrži bilo kakve podatke o autoru jer će posebna komisija anonimizirati radove pre nego što ih pošalje na čitanje i ocenjivanje stručnom žiriju. U prapratnom dopisu potrebno je naznačiti da se rad dostavlja na osnovu konkursa za nagradu „Profesor Slobodan Perović“.

Beograd, 15. maj 2023.

AUTORI I NASLOVI REFERATA

pripremljeni za TRIDESET PETI SUSRET
KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ

(13–17. decembar 2022)

publikovani u četiri toma

Zbornika radova 35. Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović

„SUDSKI POSTUPAK – PRAVDA I PRAVIČNOST“

Beograd, 2022

i u časopisu

„REVIJA KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA“, br. 2/2022

Zbornik radova 35. Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović
„SUDSKI POSTUPAK – PRAVDA I PRAVIČNOST“

UVODNA REČ

Pravo i univerzalne vrednosti

Uvodna usmena reč akademika prof. dr Slobodana Perovića Osnivača Kopaoničke škole prirodnog prava održana na Osamnaestom susretu Kopaoničke škole prirodnog prava 13. decembra 2005. godine

---

Prva katedra

PRAVO NA ŽIVOT

Život

1. **Ubistvo zdravstvenog radnika kao oblik teškog ubistva** – prof. dr Đorđe Đorđević, redovni profesor Kriminalističko-policijskog univerziteta
2. **Ubistvo pri izvršenju razbojništva ili razbojničke krađe (čl. 114, st. 1, tač. 4 KZ) – Analitički prikaz zakonske konstrukcije** – prof. dr Nataša Delić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
3. **Legislativni okvir privatnog obezbeđenja u Srbiji u funkciji zaštite univerzalnih vrednosti** – prof. dr Željko Nikač, redovni profesor Kriminalističko-policijskog univerziteta, Beograd; Branko Leštanin, major policije, MUP Republike Srbije, Direkcija policije, PU Kraljevo
4. **Količina opojne droge kao pravična granica kriminalne zone u srpskom i nemačkom krivičnom zakonodavstvu** – Gordana Krstić, zamenik javnog tužioca u Drugom osnovnom javnom tužilaštvu u Beogradu
5. **Pravo na život i naručena ubistva** – Sretko Janković, magistar, sudija Apelacionog suda u Beogradu
6. **Lišenje života člana porodice koji je prethodno bio zlostavljan – nepreciznosti u postojećem zakonskom rešenju** – dr Marko Milović, advokat iz Beograda

Urednik: prof. dr Đorđe Đorđević, redovni profesor Kriminalističko-policijskog univerziteta u Beogradu; prof. dr Nataša Delić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Zdravlje

1. **Pouke francuske presude „Perruche“ – podsećanje na prošlu raspravu** – dr Hajrija Mujović, naučni savetnik Instituta društvenih nauka u Beogradu, Centar za pravna istraživanja
2. **Psi vodiči između Zakona o dobrobiti životinja i Zakona o kretanju uz pomoć psa vodiča Republike Srbije** – prof. dr Nataša Stojanović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu
3. **Dokazivanje uzročne veze u slučaju grube greške u lečenju Nemačka regulativa i sudska praksa** – dr Marta Sjeničić, naučni savetnik Instituta društvenih nauka u Beogradu
4. **Prava i dužnosti lekara kao zdravstvenih radnika** – prim. dr Ivana Stojanović, specijalista patolog i citopatolog, Klinički centar Niš

Urednik: dr Hajrija Mujović, naučni savetnik Instituta društvenih nauka u Beogradu.

Ekologija

1. **Primena međunarodnih ugovora i rešavanje sporova u oblasti zaštite životne sredine** – mr Gordana Petković, direktor Agencije za ekološki konsalting ECOLIBRA u Beogradu
2. **Uticaj mišljenja Evropske komisije u postupcima pokrenutim zbog povrede prava Evropske unije na sprovođenje pravnih tekovina u oblasti zaštite životne sredine u Srbiji** – prof. dr Mirjana Drenovak-Ivanović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Jean Monnet Chair in European Environmental Law
3. **Pravda i pristup pravdi u pravu životne sredine** – dr Dragoljub Todić, naučni savetnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
4. **Ekocid kao peti zločin u Rimskom statutu Između mita i realnosti** – Nikola Paunović, treći sekretar u Ministarstvu spoljnih poslova Republike Srbije, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
5. **Pravna zaštita i učešće javnosti u izradi planskih dokumenata koji se odnose na životnu sredinu u Republici Srbiji** – Tina Janjatović, master prava, Ministarstvo zaštite životne sredine Republike Srbije, samostalni savetnik; Mirko Popović, programski direktor, Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu, Beograd

Urednik: mr Gordana Petković, ECOLIBRA, Agencija za ekološki konsalting, Beograd.

Sport

1. **Pravo sportista na slobodu učestvovanja na međunarodnim takmičenjima** – prof. dr Edita Kastratović, redovni profesor Fakulteta za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd; doc. dr Milan Dragić, docent Fakulteta za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd

2. **Je li moguće *lege artis (de lege lata)* utvrditi tko je najbolji tenisač svih vremena** – prof. dr Hrvoje Kačer, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Splitu; dr Blanka Kačer, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Splitu
3. **Krivično delo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet doping sredstva – problemi u radu organa otkrivanja i sudska praksa** – dr Božidar Otašević, docent Kriminalističko-policijskog univerziteta, Beograd; prof. dr Nenad Đurđević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, u penziji
4. **Bezbednosni aspekti sporta** – dr Vanda Božić, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union, Beograd; dr Ratomir Antonović, docent Fakulteta za pravo, bezbednost i menadžment „Konstantin Veliki“, Niš

Urednik: prof. dr Edita Kastratović, redovni profesor Fakulteta za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd.

Druga katedra

PRAVO NA SLOBODU

Krivično-pravna i procesna zaštita ličnosti

1. **Krivičnopravne i ustavnopravne refleksije koncepta održivosti prava** – prof. dr Milan Škulić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i sudija Ustavnog suda
2. **Neposredna primena međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava u krivičnom postupku** – dr Vanja Bajović, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
3. **Decade of the Istanbul Convention - practice and application in Bosnia and Herzegovina** – prof. dr Miodrag N. Simović, potpredsednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine; dr Mile Šikman, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci
4. **Rizici potencijalne uloge veštačke inteligencije u postupku sudskog odlučivanja – savremeni izazovi za krivični postupak** – dr Ivana Miljuš, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
5. **Zaštita prava žrtava krivičnih djela u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore i evropski standardi** – prof. dr Velimir Rakočević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore; dr Aleksandra Jovanović, savetnik u Višem državnom tužilaštvu, Podgorica
6. **Prekršajnopravna zaštita u oblasti javnih nabavki** – Ivana Radisavljević, master prava, asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
7. **Krivično djelo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojne droge – krivičnopravni i krivičnoprocesni aspekt** – dr Sadmir Karović, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Travniku; dr Suad Orlić, vanredni profesor Univerziteta u Zenici

8. **The Rubik's cube of the digital evidence in the cybercrime realm** – dr Andreja Mihailović, saradnik u nastavi, Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore; Monica Nila Sari, doktorand na Keio Univerzitetu, Tokio

Urednik: prof. dr Milan Škulić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i sudija Ustavnog suda Srbije.

Porodično-pravna zaštita ličnosti

1. **Porodično nasilje prema ženama** – prof. dr Olga Jović-Prlainović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici
2. **Delimično lišenje roditeljskog prava u sudskoj praksi u Republici Srbiji** – dr Uroš Novaković, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
3. **Standardi biomedicinski potpomognute oplodnje u praksi Evropskog suda za ljudska prava** – Jelena Jokanović, student doktorskih studija Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
4. **Parental responsibility and a non-biological parent a case in mind: FC v MC and another [2021] EWHC 154 (Fam), [2021] All ER (D) 37 Feb** – Penny Booth, predavač, Pravni fakultet Univerziteta Njukastlu

Urednik: prof. dr Olga Cvejić-Jančić, Univerzitet u Novom Sadu.

Upravno-pravna zaštita slobode

1. **Razmatranje pojedinih aspekata pokretanja i prethodnog postupka upravnog spora u cilju unapređenja njegove delotvornosti i ekonomičnosti** – prof. dr Dobrosav Milovanović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
2. **Prilog reformi stručnih ispita u upravi** – prof. dr Zoran Lončar, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu
3. **Disciplinska odgovornost državnih službenika u teoriji i praksi** – prof. dr Zorica Vukašinović Radojičić, redovni profesor, Kriminalističko-policijski univerzitet; mr Vesna Čogurić, sudija, Upravni sud Republike Srbije
4. **Pretpostavke za ostvarivanje prava romske nacionalne manjine u Republici Srbiji – postupci izdavanja javnih isprava i sticanja državljanstva** – Nataša Marković, specijalista kriminalista, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije, pomoćnik načelnika Uprave za upravne poslove
5. **Specifičnosti upravnog postupka pretvaranja prava korišćenja u pravo svojine na građevinskom zemljištu** – dr Milica Torbica, viši savetnik u Republičkom geodetskom zavodu

6. Pravna kontrola upravnih akata iz oblasti energetike u upravnom sporu – Milan Kovačina, šef Sektora za pravne poslove u Regulatornoj komisiji za energetiku Republike Srpske

Urednik: prof. dr Dobrosav Milovanović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu; prof. dr Zoran Lončar, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu; prof. dr Zorica Vukašinić Radojičić, redovni profesor Kriminalističko-policijskog univerziteta u Beogradu.

Treća katedra

PRAVO NA IMOVINU

1a. Opšta pitanja/Kodifikacije

- 1. Motivi i razlozi oblikovanja pojedinih građanskopravnih instituta/ustanova** – prof. dr Branko Morait, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjaluci i sudija Suda BiH u penziji
- 2. Proceduralna sredstva za zaštitu prava učesnika pomorskog poduhvata u rimskom pravu** – prof. dr Marija Ignjatović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu

1b. Svojina i druga stvarna prava

- 1. Koncept i predmet etažne svojine u srpskom, slovenačkom i hrvatskom pravu** – prof. dr Nina Planojević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
- 2. Stvarnopravna sredstva obezbeđenja potraživanja u makedonskom pravu** – prof. dr Rodna Živkowska, redovni profesor Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“, Severna Makedonija; prof. dr Tina Pržeska, redovni profesor Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“, Severna Makedonija
- 3. Prestanak prava zadržavanja** – dr Aleksandra Pavićević, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu

1c. Svojina i nasleđe

- 1. Naslednopravni položaj vanbračnih partnera u savremenim zakonodavstvima** – prof. dr Dejan Mickovik, redovni profesor Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“, Severna Makedonija; prof. dr Angel Ristov, redovni profesor Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“, Severna Makedonija

2. **Ugovor o odricanju od budućeg nasljedstva** – dr Tamara Đurđić Milošević, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
3. **Regulativa posthumne oplodnje sa osvrtom na njena naslednopravna dejstva** – Emilija Kostić, master pravnik, saradnik u nastavi na Pravnom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu

1d. Ugovor i odgovornost za štetu

1. **Nesaglasnost volje i izjave volje u javnobeležničkom postupku, sa posebnim osvrtom na prividni ugovor i prevaru** – Gordana Jovanović, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, javni beležnik iz Beograda
2. **Nepriavične odredbe u potrošačkim ugovorima u praksi Suda pravde Evropske unije** – prof. dr Dragan Vujisić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu; dr Milan Rapajić, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
3. **Contract law and new technologies: the example of smart contracts** – dr. Mateja Durović, vanredni profesor, King's College London

Urednik: akademik prof. dr Zoran Rašović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Podgorici; prof. dr Dragor Hiber, Univerzitet u Beogradu; prof. dr Nikola Mojović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci; dr Christa Jessel-Holst, Max Planck Institute for Comparative and International Private Law, Hamburg, Nemačka; prof. dr Nina Planojević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu.

Porezi

1. **Jednakost fizičkih lica – obveznika poreza na nepokretnosti pred zakonom u ustavnosudskoj praksi Srbije** – prof. dr Gordana Ilić Popov, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
2. **Oporezivanje u miljeu digitalnotehnoških novina** – prof. dr Marina Dimitrijević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu
3. **Otvorena pitanja u postupku utvrđivanja statusa poreskog garanta u slučaju zloupotrebe prava u makedonskom pravnom sistemu – analiza prakse Upravnog suda Republike Severna Makedonija** – prof. dr Sejdefa Džafče, redovni profesor i dekan Fakulteta pravnih i političkih nauka, AUE-FON Univerziteta Skoplje, Severna Makedonija
4. **Oporezivanje nerazmjera između stečene imovine i dokazanih izvora za njezino stjecanje u hrvatskom pravu: normativni okvir i problem tereta dokazivanja** – dr Stjepan Gadžo, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Rijeci
5. **Razvrstavanje nepokretnosti za potrebe utvrđivanja osnovice poreza na imovinu u Republici Srbiji** – dr Cvjetana Cvjetković Ivetić, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu
6. **Pravičnost u poreskim stvarima** – dr Đorđe Marilović, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu

7. **Vremensko važenje poreskog krivičnog zakonodavstva** – dr Minja Đokić, samostalni poreski savetnik i advokat
8. **E-fakturisanje u Srbiji: kratak osvrt na značaj, uvođenje i primenu sa poreskopavnog aspekta** – Vojislav Baćanin, asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
9. **Princip zabrane zloupotrebe prava kao sredstvo interpretacije zakonskog načela fakticiteta u srpskom poreskom zakonodavstvu** – Miloš Vasović, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Urednik: prof. dr Gordana Ilić Popov, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Privredna društva

1. **Namirenje stečajnih poverilaca u bankrotstvu** – Jasminka Obućina, predsednik Privrednog apelacionog suda u Beogradu
2. **Povlačenje predloga za otvaranje stečajnog postupka** – dr Marko Radović, sudija Privrednog suda u Beogradu

Urednik: akademik prof. dr Mirko Vasiljević, Univerzitet u Beogradu; Jasminka Obućina, predsednik Privrednog apelacionog suda u Beogradu.

Osiguranje

1. **Obavezno osiguranje od autoodgovornosti električnih trotineta kao preduslov zaštite trećih lica** – dr Mirjana Glintić, naučni saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu
2. **Garantni fond i namerno prouzrokovana šteta** – dr Miloš Radovanović, naučni saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, Regionalni kontrolor naplate u Scania Leasing RS d. o. o.
3. **Internet of things and insurance sector** – dr Katica Tomic, advokatska kancelarija BVM
4. **Regulativa o zaštiti podataka o ličnosti kao mehanizam zaštite potrošača usluga osiguranja** – Iva Tošić, istraživač saradnik u Institutu za uporedno pravo, Beograd; Jovana Misailović, istraživač saradnik u Institutu za uporedno pravo, Beograd
5. **Pravno-organizacioni aspekti zaštite podataka o ličnosti u osiguranju sa osvrtom na prava lica na koje se podaci o ličnosti odnose** – Sarita Olević, menadžer i zamenik lica za zaštitu podataka u kompaniji „Dunav osiguranje“ a.d.o.

Urednik: dr Vladimir Čolović, Institut za uporedno pravo, Beograd; dr Mirjana Glintić, Institut za uporedno pravo, Beograd.

Međunarodni privredni ugovori/Arbitraža

1. **Značaj bankarske garancije u domaćim i međunarodnim privrednim tokovima** – akademik prof. dr Vitimir Popović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci; Nataša Savković, master pravnik, šef Sektora za pravne poslove u Fondu za zaštitu životne sredine i energetska efikasnost Republike Srpske, Banja Luka
2. **Sporna pitanja izvršenja stranih sudskih odluka** – prof. dr Dijana Marković-Bajalović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union u Beogradu
3. **Harmonizacija nacionalnog konkurencijskog prava sa unitarnim pravom konkurencije** – prof. dr Stefan Šokinjov, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
4. **Primjena umjetne inteligencije u arbitraži i parničnom postupku** – dr Tin Matić, advokat, Odvjetničko društvo Tin Matić i partneri d.o.o. Zagreb; Tina Matić, magistar prava, asistent, Visoko učilište „Effectus“ Zagreb
5. **Ugovaranje primene dobrih poslovnih običaja u oblasti istraživanja i proizvodnje nafte i prirodnog gasa u Republici Srbiji** – Miloš Kuzman, viši savetnik za pravo istraživanja i proizvodnje nafte i gasa, NIS a. d. Novi Sad, potpredsednik Udruženja za pravo energetike Srbije
6. **Osnovni oblici udruživanja izvođača u međunarodnoj praksi građenja** – Bojan Grujić, doktorand na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i pravni savetnik za ugovaranje u Energoprojekt Holding a.d. Beograd
7. **Digital principles – new standards for digital solutions** – dr Thomas Meyer, direktor programa „Dobra uprava u Ukrajini“ GIZ, Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnu i razvoj Nemačke

Urednik: prof. dr Jelena S. Perović Vujačić, Predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu; dr Thomas Meyer, rukovodilac Programa za pravnu reformu, GIZ; dr Nataša Hadžimanović, advokat iz Švajcarske.

Radni odnosi

1. **Pojam radne prakse i pravni položaj praktikanata – važnija radnopravna pitanja** – prof. dr Ljubinka Kovačević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
2. **Konvencija br. 190 Međunarodne organizacije rada naspram makedonskog pravnog okvira za zaštitu od nasilja i uznemiravanja na radu** – prof. dr Todor Kalamatiev, redovni profesor Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“, Severna Makedonija; dr Aleksandar Ristovski, vanredni profesor Univerziteta „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“, Severna Makedonija
3. **Krivični i radnopravni aspekti pronevere stvari poverenih u službi ili na radu** – prof. dr Igor Vuković, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
4. **Odlučivanje u sporovima povodom preobražaja rada van radnog odnosa u standardni radni odnos u sudskoj praksi domaćih sudova** – dr Bojan Božović, sudija Višeg suda u Novom Sadu; dr Filip Bojić, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

5. **Problem određivanja odgovornosti za potraživanja zaposlenih dospela pre promene poslodavca u domaćem pravu** – dr Marija Dragičević, docent, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu
6. **Mirno rešavanje kao alternativa sudskom rešavanju radnih sporova** – dr Ivica Lazović, direktor Republičke agencije za mirno rešavanje radnih sporova
7. **Disciplinska odgovornost zaposlenih u stručnoj službi Zaštitnika građana** – mr Dragana Petković Anojčić, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, viši savetnik u Zaštitniku građana
8. **Razumno prilagođavanje procesa i uslova rada potrebama radnika sa porodičnim dužnostima na savremenom tržištu rada** – Kristina Balnožan, master prava, sudijski pomoćnik Osnovnog suda u Pančevu
9. **Spor povodom izmena elemenata ugovora o radu** – Tijana Kovačević, master prava, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
10. **Pravda i pravičnost – radno vreme u pravu Evropske unije sa posebnim osvrtom na sudsku praksu Suda pravde Evropske unije** – Mina Kuzminac, saradnik van radnog odnosa na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu

Urednik: Predrag Trifunović, doskorašnji sudija Vrhovnog kasacionog suda Srbije; prof. dr Ljubinka Kovačević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Banke i bankarski poslovi

1. **Nastavak dominacije američkog dolara kao rezervne valute i implikacije za finansijska tržišta** – prof. dr Đorđe Đukić, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
2. **Bankoosiguranje – model saradnje banaka i osiguravajućih društava na finansijskom tržištu** – prof. dr Mirjana Knežević, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
3. **Značaj ponude i potpune informisanosti u predugovornoj fazi zaključenja ugovora o kreditu** – mr Predrag Knežević, advokat iz Beograda; Nataša Stoiljković Pucar, advokat iz Beograda

Urednik: prof. dr Stojan Dabić, Međunarodni centar za razvoj finansijskog tržišta, Beograd.

Četvrta katedra

PRAVO NA INTELEKTUALNU TVOREVINU

Prava intelektualne svojine

1. **Tužbe u postupcima građanskopravne zaštite prava na industrijski dizajn** – Nikola Milosavljević, master prava, asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu

2. **Pronalazačka svedočanstva kao oblik zaštite pronalazaka** – dr Snežana Šarboh, Zavod za intelektualnu svojinu, Beograd; Saša Zdravković, Zavod za intelektualnu svojinu, Beograd
3. **Pravo autora na posebnu naknadu – opšti okvir u pravu EU, komparativni pregled i stanje u Republici Srbiji** – dr Uroš Čemalović, viši naučni saradnik Instituta za evropske studije; Pavle Pavičić, šef Službe za međunarodne pravne poslove, Sokoj – Organizacija muzičkih autora Srbije

Urednik: prof. dr Sanja Danković Stepanović, redovni profesor Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu; Dimitrije Milić, advokat u Beogradu.

Pravo informaciono komunikacionih tehnologija

1. **Legal obligations and liability in a ransomware attack** – dr Đorđe Krivokapić, vanredni profesor, Fakultet organizacionih nauka Univerzitet u Beogradu, Univerzitet Masarik, Brno; Andrea Nikolić, asistent, Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu
2. **Uvođenje indeksa razvoja elektronske uprave jedinica lokalne samouprave** – Svetlana Jovanović, stručni saradnik Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu
3. **Pitanje utvrđivanja identiteta registranata naziva internet domena u svetlu važećih propisa o zaštiti podataka o ličnosti** – dr Dejan Đukić, direktor Fondacije „Registar nacionalnog internet domena Srbije“; Dragan Milić, advokat iz Beograda

Urednik: dr Đorđe Krivokapić, vanredni profesor Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu; Andrea Nikolić, asistent Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu.

Peta katedra

PRAVO NA PRAVDU

Sud u koneksitetu pravde

1. **Operacionalizacija prava na slobodu izražavanja u parničnom postupku** – prof. dr Gordana Stanković, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, u penziji
2. **Sloboda izražavanja u sudskim postupcima** – dr Biljana Lepotić, sudija Višeg suda u Novom Sadu
3. **Strateški postupci protiv učešća javnosti** – prof. dr Ranka Račić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Istočno Sarajevo; dr Dženana Radončić, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici
4. **Koncept predstavničke parnice anglosaksonskog prava – potreba razumevanja kolektivne tužbe kao preduslov za uspešnu pravnu transplantaciju** – dr Jovana T. Veličković, advokat u Beogradu

5. **Pravo na poštovanje doma i njegova zaštita (sa posebnim osvrtom na parnični postupak i praksu sudova u Republici Srbiji)** – prof. dr Dušica Palačković, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, u penziji; dr Sanda Ćorac, docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
6. **Od spora preko parnice i sudskog postupka do pravde i pravičnosti** – Vladimir M. Vrhovšek, sudija Višeg suda u Beogradu; prof. dr Vladimir V. Kozar, profesor Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe u Novom Sadu
7. **Komparativna usporedba hrvatskog i srpskog izvanparničnog uređenja** – prof. dr Aleksandra Maganić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Zagrebu
8. **Izvršenje činjenja, nečinjenja ili trpljenja** – prof. dr Nebojša Šarkić, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Union, Beograd; Mladen Nikolić, sudija Privrednog apelacionog suda
9. **Disciplinska odgovornost sudija** – prof. dr Nikola Bodiroga, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Urednik: prof. dr Gordana Stanković, Univerzitet u Nišu.

Međunarodni odnosi i pravda

a) Međunarodno pravo

1. **Ponovo o legalnosti humanitarne intervencije** – prof. dr Rodoljub Etinski, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu u penziji
2. **O ratu, pravu i zloupotrebi genocida: privremene mere u ukrajinsko-ruskom sporu pred Međunarodnim sudom pravde** – prof. dr Sanja Đajić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu
3. **Pravo na abortus kao pravo na privatnost i (ili) pitanje ostvarenja rodne jednakosti?** – prof. dr Ivana Krstić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
4. **Međunarodnopravne dileme o upotrebi sile u savremenim međunarodnim odnosima** – dr Duško Dimitrijević, naučni savetnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd
5. **Međunarodnopravni standardi nezavisnosti sudstva sa posebnim osvrtom na ulogu medija u njihovoj zaštiti** – Dejan Milovanović, sudija Prvog osnovnog suda u Beogradu, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Urednik: prof. dr Rodoljub Etinski, Univerzitet u Novom Sadu.

---

b) Pravo Evropske unije

1. **Neuhvatljive posledice dejstva EU direktiva** – dr Jelena Vukadinović Marković, naučni saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu; akademik prof. dr Radovan Vukadinović, redovni profesor Univerziteta u Kragujevcu, u penziji

2. **Inicijative za stvaranje Evropske političke zajednice – od pedesetih godina 20. veka do danas** – prof. dr Jelena Čeranić Perišić, naučni savetnik, Institut za uporedno pravo, Beograd
3. **Seeking justice and fairness in competition law: the regulation of digital platforms in the European Union** – Andrea Piletta Massaro, naučni saradnik Univerziteta u Torinu

Urednik: akademik prof. dr Radovan Vukadinović, Univerzitet u Kragujevcu; dr Jelena Vukadinović Marković, Institut za uporedno pravo, Beograd.

Šesta katedra

PRAVO NA PRAVNU DRŽAVU

a) Pravna država – teorijska i praktična iskustva

1. **Teorija tumačenja prava Gligorija Geršića** – prof. dr Saša Bovan, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
2. **Pravičnost kao pravna vrednost** – akademik prof. dr Vlado Kambovski, Makedonska akademija nauka i umetnosti

Urednik: prof. dr Saša Bovan, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

---

b) Pravna država – ustavno-pravna pitanja

1. **The effect of the decision of the European Court of Human Rights in the case of Mesutoğlu v. Turkey on the time limit to file a lawsuit within the framework of the right to access to the court** – prof. dr Zehra Odyakmaz, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Mevlâna; Kerim Azak, istraživač saradnik Univerziteta u Ankari
2. **Sudska vlast u Srbiji – „novo poglavlje“?** – prof. dr Vladan Petrov, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i sudija Ustavnog suda Srbije
3. **Izbor i imenovanje sudija Ustavnog suda u Republici Srbiji**
Prilog teorijskom određenju pravne prirode postupka, uslova i akata – dr Vladimir Đurić, viši naučni saradnik, Instituta za uporedno pravo u Beogradu
4. **Pravosuđe i promena Ustava** – dr Mijodrag Radojević, naučni saradnik Instituta za političke studije
5. **Pravni karakter osporenog akta iz izvršnog postupka kao pretpostavka za izjavljivanje ustavne žalbe** – Besfort Ramadani, master prava, Savetnik Ustavnog suda Republike Srbije
6. **Lokalna demokratija u svetlosti donošenja novog Zakona o referendumu i narodnoj inicijativi** – dr Marko Stanković, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

7. **Verifikacija poslaničkog mandata od strane predsednika tzv. tehničke Vlade – iznuđena neustavnost?** – dr Miroslav Đorđević, naučni saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, docent Pravnog departmana Državnog univerziteta u Novom Pazaru
8. **Teze i antiteze ustavnih amandmana u oblasti pravosuđa** – Aleksa Nikolić, asistent Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu 681
9. **Referendumsko pitanje – standardi Venecijanske komisije i mogućnosti kontrole** – Aleksandar Cvetković, saradnik u nastavi Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu

Urednik: prof. dr Vladan Petrov, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i sudija Ustavnog suda Srbije.

Radovi za nagradu „PROFESOR SLOBODAN PEROVIĆ“, Tom IV

1. **Justice and fairness before the International Court of Justice - equity and *ex aequo et bono* as sources of law** – Andrej Confalonieri, master prava, student Pravnog fakulteta Univerziteta u Lajdenu
  2. **Odnos načela utvrđivanja istine i načela pravičnog vođenja krivičnog postupka** – Aleksa Škundrić, saradnik u nastavi Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
  3. **Uticaj nezakonito pribavljenih digitalnih dokaza na ishod radnog spora** – Katarina Vidanović, master prava, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
  4. **Naknadni rok kao uslov za raskid ugovora** – Marica Mičić, student osnovnih studija Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu
  5. **Pristanak kao pravni osnov za obradu podataka o ličnosti prema pravu Evropske unije** – Iva Rolović, student master studija Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore
  6. **Veštačka inteligencija i građanski sudski postupak – domen primene i ograničenja** – Ljubica Mihajlović, master prava, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu
  7. **Neobrazložena sudska odluka - nepravična odluka** – Gala Bogosavljević, master prava, polaznik X generacije Pravosudne akademije Republike Srbije
  8. **Srpska pravnofilozofska misao o pravičnosti** – Marica Mišić, master prava, doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu
-

Časopis „REVIJA KOPAONIČKE ŠKOLE PRIRODNOG PRAVA“, broj 2/2022

1. **Kritička analiza pravila o identifikaciji akcionara u srpskom Zakonu o privrednim društvima** – prof. dr Mirjana Radović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
2. **Ugovor o ortakluku iz ugla međunarodnog privatnog prava Srbije** – prof. dr Milena Petrović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu, u penziji.
3. **Postupanje javnog beležnika prilikom zaključenja sporazuma o zakonskom održavanju sa elementom inostranosti – nekoliko napomena iz ugla međunarodnog privatnog prava** – prof. dr Slavko Đorđević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu.

4. **Norma kao programski kod: uvodna razmatranja** – prof. dr Predrag Cvetković, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu.
5. **Assessment of Domestic Regulatory Frameworks in Tourism in CEFTA to Support Facilitation of Trade in Tourism Services** – prof. dr Goran Petković, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
6. **Da li zlato predstavlja efikasnu zaštitu od inflacije: primer Srbije** – prof. dr Nikola Fabris, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Urednik: prof. dr Jelena S. Perović Vujačić, Predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava
– Slobodan Perović, redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

34:005.745(06)

КОПАОНИЧКА школа природног права - Слободан Перовић (35 ; 2022 ; Копаоник)

Završni dokument : primena prava i pravna sigurnost / Копаонишка школа природног права - Slobodan Perović, Trideset peti susret, 13-17. decembar 2022. ; [glavni urednik Jelena S. Perović Vujačić]. - Beograd : Копаонишка школа природног права Slobodan Perović, 2023 (Novi Sad : Futura). - 128 str. ; 22 cm

"Trideset peti jubilarni Susret Копаонишке школе природног права - Slobodan Perović održan je na Копаонику, od 13. do 17. decembra 2022. godine, pod stalnim naslovom Pravda i pravo, sa godišnjom temom Sudski postupak - pravda i pravičnost ---" --> str. 7. - Autori i naslovi referata: str. 115-128.

ISBN 978-86-81956-17-5

а) Копаонишка школа природног права - Слободан Перовић (35 ; 2022) -- Документи

COBISS.SR-ID 117815817

